

KRAJSKÝ PAMIATKOVÝ ÚRAD NITRA
Hradné námestie 8, 949 01 Nitra, pracovisko Komárno, Senný trh 6, 945 01 Komárno

PAMIATKOVÁ REZERVÁCIA ĽUDOVEJ ARCHITEKTÚRY
B R H L O V C E
URBANISTICKO - HISTORICKÝ VÝSKUM ÚZEMIA
2006

Spracovali:

Autori:

Mgr. Imrich Tóth
Mgr. Alena Dudová

Spoluriešitelia:

Ing. Darina Ulrychová CSc.
Mgr. Róbert Daňo PhD.

Komárno 2006

Obsah

A. VSTUPNÉ ÚDAJE	4
A.1. Požiadavka a dôvod realizácie urbanisticko – historického výskumu.....	4
A.1.2. Údaje o zadaní a spracovaní dokumentácie urbanisticko – historického výskumu.....	4
B. ZÁKLADNÉ ÚDAJE O ÚZEMÍ	5
B.1. Názov pamiatkového územia podľa vyhlásenia	5
B.2. Názov obce a katastra	5
B.3. Vyhlásenie pamiatkového územia	5
C. PARCELNÉ VYMEDZENIE HRANÍC PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA	5
D. PARCELNÉ VYMEDZENIE HRANÍC OCHRANNÉHO PÁSMA PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA	6
E. ÚDAJE O VÝCHODISKOVÝCH MATERIÁLOCH	7
E.1. Prehľad spracovaných územnoplánovacích dokumentácií a štúdií s overením ich právoplatnosti	7
E.2. Mapové podklady	7
E.3. Staršie prieskumy a výskumy, archeologické výskumy územia	7
E.4. Archívne materiály	7
E.5. Odborná literatúra, ďalšie pramene	7
E.6. Legislatívne podklady	8
F. HISTORICKÝ A URBANISTICKO – ARCHITEKTONICKÝ VÝVOJ ÚZEMIA	9
F.1. Stručný historický a stavebný vývoj	9
F.2. Zásadné urbanistické vývojové etapy územia	11
G. CHARAKTERISTIKA PAMIATKOVÝCH HODNÔT ÚZEMIA	12
G.1. Špecifikácia jednotlivých typov štruktúr a prvkov územia	12
G.1.1. Pôdorysná schéma	12
G.1.2. Systém opevnenia, jeho vývojové etapy	13
G.1.3. Parcelácia a rozsah jej zachovania	13
G.1.4. Charakteristika spôsobu zástavby, hmotová skladba, urbanistická kompozícia, rozsah zachovania historickej štruktúry	13
G.1.5. Dominanty a výškové zónovanie blokov zástavby	14
G.1.6. Silueta, panoráma územia, obraz sídla v krajine, konfigurácia terénu, hodnotné pohľadové uhly v rámci krajiny	14
G.1.7. Piata fasáda – strešná rovina	15
G.1.8. Architektonické, umelecko-historické a výtvarné hodnoty objektov pamiatkového územia	15
G.1.8.1. Objekty NKP v pamiatkovom území	15
G.1.8.2. Objekty navrhnuté na zápis do ÚZPF	50
G.1.8.3. Objekty vytipované na zápis do ÚZPF	51
G.1.8.4. Objekty dotvárajúce historické prostredie	52
G.1.8.5. Objekty, ktoré nie sú v pamiatkovom území rušivé	57
G.1.8.6. Objekty, ktoré sú v pamiatkovom území rušivé	58
G.1.9. Prehľad archeologických nálezísk s ich stručnou charakteristikou a upozornenie na predpokladané miesta archeologických nálezov staršieho osídlenia	60
G.1.10. Historická zeleň, záhrady, parky, verejná zeleň, stromoradia, cintoríny	60

G.2. Pamiatky histórie, ktoré sa viažu k pamiatkovému územiu	61
G.3. Vodné plochy a toky na pamiatkovom území a iné významné prírodné prvky	61
G.4. Súpis pôvodných názvov hlavných a dôležitých námestí a ulíc	61
H. VYHODNOTENIE PAMIATKOVÝCH HODNÔT ÚZEMIA A ODVŮODNENIE JEHO OCHRANY.....	61
H.1. Zachovanie urbanisticko-historických hodnôt štruktúry územia.....	61
H.1.2. Architektonické hodnoty prvkov.....	61
H.1.3. Urbanisticko-krajinárskych hodnôt štruktúr.....	63
H.1.4. Umelecko-historických hodnôt prvkov.....	63
H.1.5. Kultúrne a pamiatkové hodnoty archeologických nálezov a nálezísk.....	63
I. PRÍLOHY URBANISTICKO – HISTORICKÉHO VÝSKUMU.....	63

A. VSTUPNÉ ÚDAJE

A.1. Požiadavka a dôvod realizácie urbanisticko – historického výskumu

Pamiatková rezervácia ľudovej architektúry Brhlovce (ďalej len „PRLA“), nachádzajúca sa v obci Brhlovce, časť Dolné Brhlovce, v okrese Levice, bola vyhlásená podľa § 4 zákona č. 7/1958 Zb. o kultúrnych pamiatkach nariadením vlády Slovenskej republiky, schváleným uznesením vlády Slovenskej republiky č. 272/1983 zo dňa 14. septembra 1983. Vyhlásením časti obce Brhlovce za PRLA sa vytvorili podmienky a predpoklady pre zachovávanie a obnovu pamiatkových hodnôt tohto územia, ako aj pre určovanie podmienok činnosti na území PRLA a v jej ochrannom pásme.

Od 1. 4. 2002 základnú ochranu pamiatkových území ustanovuje zákon č. 49/2002 Z.z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov (ďalej len „pamiatkový zákon“), konkrétne § 29 tohoto zákona, v nadväznosti na príslušné ustanovenia zákona č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku v znení neskorších predpisov (ďalej len „stavebný zákon“) a tiež zákona č. 71/1967 Zb. o správnom konaní v znení neskorších predpisov (ďalej len „správny poriadok“).

Požiadavka na vypracovanie súhrnného urbanistického – historického výskumu pre PRLA Brhlovce v zmysle zákona NR SR č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov vyplynula z dôvodu aktualizácie *Zásad pamiatkovej starostlivosti pre Pamiatkovú rezerváciu ľudovej architektúry Brhlovce* z roku 1984 a 1999 (nadväzujúcich na *Návrh na vyhlásenie pamiatkovej rezervácie ľudovej architektúry v Brhlovciach* z roku 1981), vzhľadom na plánované spracovanie a schválenie Územného plánu obce Brhlovce v roku 2007, ako i uplatňovanie záujmov ochrany pamiatkového fondu v pamiatkovom území.

Spracované a následne schválené Zásady ochrany, obnovy a prezentácie pamiatkového územia PRLA Brhlovce sa stanú súčasťou územného priemetu ochrany kultúrnych hodnôt územia a budú zapracované do územnoplánovacej dokumentácie, ktoré v roku 2007 pripravuje schváliť obec Brhlovce v súlade s § 30 ods. 4 zákona 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku v znení neskorších predpisov.

A.1.2. Údaje o zadaní a spracovaní dokumentácie urbanisticko – historického výskumu

Pracovná úloha bola Krajskému pamiatkovému úradu Nitra, pracovisku v Komárne zadaná z vlastného podnetu KPÚ z dôvodu prípravy aktualizácie *Zásad ochrany, obnovy a prezentácie hodnôt pamiatkového územia PRLA Brhlovce*. Plnenie úlohy sa začalo pracovným rokovaním v mesiaci apríl 2006 na Krajskom pamiatkovom úrade Nitra. Následne bola uskutočnená obhliadka pamiatkovej rezervácie s podrobným odfotografovaním a dokumentovaním každého objektu ako i jeho architektonickým, historickým a umeleckým rozborom. Paralelne s rozborom územia v mesiacoch jún až august 2006 prebiehalo aj zhromažďovanie topografických a archívnych podkladov, špecializovanej literatúry a relevantných odborných materiálov. Po spracovaní vstupných údajov nasledovalo prehodnotenie získaného materiálu, adjustačné práce boli realizované v mesiacoch november až december.

Pripomienky k predloženému materiálu metodickou komisiou Pamiatkového úradu Slovenskej republiky sa prerokujú s pracovným kolektívom a následne zapracujú do výsledného elaborátu.

B. ZÁKLADNÉ ÚDAJE O ÚZEMÍ

B.1. Názov pamiatkového územia podľa vyhlásenia

Pamiatková rezervácia ľudovej architektúry Brhlovce

B.2. Názov obce a katastra

Základná územná jednotka: Obec Brhlovce

Kraj : Nitriansky

Okres : Levice

Katastrálne územie: Dolné Brhlovce

B.3. Vyhlásenie pamiatkového územia

Nariadenie vlády SSR v uznesení č. 272/1983 zo dňa 14. septembra 1983

C. PARCELNÉ VYMEDZENIE HRANÍC PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

Uznesením vlády SSR číslo 272 zo dňa 14. septembra 1983 o vyhlásení pamiatkovej rezervácie ľudovej architektúry v Brhlovciach bol určený územný rozsah pamiatkovej rezervácie spolu s hranicami pamiatkovej rezervácie a jej ochranného pásma. Hranice pamiatkovej rezervácie a jej ochranného pásma sú zobrazené na kópii katastrálnej mapy z roku 2006 (vydal Katastrálny úrad Nitra – Správa katastra Levice dňa 21. 9. 2006), opis priebehu hraníc PRLA je aktualizovaný podľa stavu mapového podkladu. Mapovým podkladom pre parcelné vymedzenie pamiatkového územia bola kópia Katastrálnej mapy v M 1:2880, vyhotovenej Správou katastra Levice, 21.09.2006.

Východným bodom hranice vymedzujúcej územie pamiatkovej rezervácie ľudovej architektúry je južný cíp parcely č. 208 v bode styku s parcelami č. 854/6 a 210/1 (komunikácia). Odtiaľ vedie hranica pamiatkovej rezervácie v protismere hodinových ručičiek severovýchodným smerom na rozhraní parcely č. 210/1 s parcelami č. 208, 207, 206, 205, 204/1, 204/3, 202/1, 200/1, 200/6, 197/1, 197/2, 194/1, 196, 192. Tu sa hranica pamiatkovej rezervácie lomí a pokračuje na sever po rozhraní parcely č. 210/1 s parcelami č. 192 a 193 do styčného bodu parciel č. 210/1, 193 a 191. Tu sa hranica pamiatkovej rezervácie lomí a pokračuje smerom juhovýchodným priamočiaro pretínajúc komunikáciu (parcelu č. 210/1) do styčného bodu parciel č. 210/1, 181, a parcely č. 212/1 (potok). Tu sa hranica pamiatkovej rezervácie lomí a smeruje východným smerom po rozhraní parcely č.212/1 s parcelami č. 181, 182, 180, 179, 175, 172/2, 170/1, 170/2, 210/1 do bodu styku parciel č. 212/1, 210/1 a 384/1 (komunikácia). Odtiaľ vedie hranica pamiatkovej rezervácie smerom východným po rozhraní parcely č. 384/1 s parcelami č. 210/1, 165/1. V juhovýchodnom rohu parcely č. 165/1 sa hranica pamiatkovej rezervácie lomí a smeruje na sever po rozhraní parcely č. 384/1 s parcelami č. 165/1, 165/2 do styčného bodu s parcelou č. 1124/3. Odtiaľ vedie hranica pamiatkovej rezervácie ďalej na sever po rozhraní parcely č. 1124/3 s parcelami č. 165/2, 165/1 do bodu styku parciel č. 1124/3, 165/1, 210/2 a 163. Tu sa hranica pamiatkovej rezervácie lomí a smeruje na západ na rozhraní parcely č. 210/2 s parcelami č. 163, 210/8, 1062 do bodu styku parciel č. 210/2, 1062, 1125/3 a 809. Tu sa hranica pamiatkovej rezervácie lomí a pokračuje na juh po rozhraní parcely č. 809 a parcely č. 210/2 do juhovýchodného rohu parcely č. 809, kde sa hranica pamiatkovej rezervácie lomí a smeruje na juhozápad po rozhraní parcely č. 809 a parcely č. 210/2 do bodu styku s parcelou č. 860/2. Odtiaľ vedie ďalej hranica pamiatkovej rezervácie juhozápadným smerom po rozhraní parcely č. 860/2 s parcelami č. 210/2 a 210/13 do severozápadného rohu parcely č. 210/13,

kde hranica pamiatkovej rezervácie priamočiarno pretína parcelu č. 860/2 do styčného bodu s parcelou č. 861. Odtiaľ pokračuje hranica pamiatkovej rezervácie juhozápadným smerom po rozhraní parcely č. 861 s parcelou č. 860/2 až po úroveň západnej hranice parcely č. 209. Tu sa hranica pamiatkovej rezervácie lomí a smeruje na juh priamočiarno pretínajúc parcelu č. 860/2 do styčného bodu parciel č. 860/2, 209 a 854/5. Odtiaľ vedie hranica pamiatkovej rezervácie ďalej na juh na rozhraní parcely č. 209 s parcelou 854/5. do styčného bodu týchto parciel s parcelami č. 208 a 854/6. Odtiaľ vedie hranica pamiatkovej rezervácie po rozhraní parcely č. 208 s parcelou č. 854/6 do styčného bodu parciel č. 208, 854/6 a 210/1 - do východzieho bodu hranice pamiatkovej rezervácie.

D. PARCELNÉ VYMEDZENIE HRANÍC OCHRANNÉHO PÁSMA PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

Uznesením vlády SSR číslo 272 zo dňa 14. septembra 1983 o vyhlásení pamiatkovej rezervácie ľudovej architektúry v Brhlovciach bol určený územný rozsah pamiatkovej rezervácie spolu s hranicami pamiatkovej rezervácie a jej ochranného pásma. Hranice pamiatkovej rezervácie a jej ochranného pásma sú zobrazené na kópii katastrálnej mapy z roku 2006 (vydal Katastrálny úrad Nitra – Správa katastra Levice dňa 21. 9. 2006), opis priebehu hraníc ochranného pásma PRLA je aktualizovaný podľa stavu mapového podkladu. Mapovým podkladom pre parcelné vymedzenie ochranného pásma pamiatkového územia bola kópia Katastrálnej mapy v M 1:2880, vyhotovenej Správou katastra Levice, 21.09.2006.

Východným bodom hranice ochranného pásma je styčný bod parciel č. 854/6, 808/1 a 210/1. Odtiaľ vedie hranica ochranného pásma v protismere hodinových ručičiek severovýchodným smerom na rozhraní parcely č. 210/1 (komunikácia) s parcelami č. 854/6, 208, 207, 206, 205, 204/1, 204/3, 202/1, 200/1, 200/6, 197/1, 197/2, 194/1, 196, 192. Tu sa hranica ochranného pásma lomí a pokračuje na sever po rozhraní parcely č. 210/1 s parcelami č. 192 a 193 do styčného bodu parciel č. 210/1, 193 a 191. Tu sa hranica ochranného pásma lomí a pokračuje smerom juhovýchodným priamočiarno pretínajúc komunikáciu (parcelu č. 210/1) do styčného bodu parciel č. 210/1, 181, a parcely č. 212/1 (potok). Tu sa hranica ochranného pásma lomí a smeruje východným smerom po rozhraní parcely č. 212/1 s parcelami č. 181, 182, 180, 179, 175, 172/2, 170/1, 170/2, 210/1 do bodu styku parciel č. 212/1, 210/1 a 384/1 (komunikácia). Odtiaľ vedie hranica ochranného pásma smerom východným po rozhraní parcely č. 384/1 s parcelami č. 210/1, 165/1. V juhovýchodnom rohu parcely č. 165/1 sa hranica ochranného pásma lomí a smeruje na sever po rozhraní parcely č. 384/1 s parcelami 165/1, 165/2 do styčného bodu s parcelou č. 1124/3. Odtiaľ vedie hranica ochranného pásma ďalej na sever po rozhraní parcely č. 1124/3 s parcelami č. 165/2, 165/1, 163, 210/10, 1061 do styčného bodu parciel č. 1124/3, 1061 a 1058. Tu sa hranica ochranného pásma lomí a smeruje na juhozápad po rozhraní parcely č. 1061 s parcelou č. 1058, 1125/1 do styčného bodu parciel č. 1061, 1125/1 a 1060. Odtiaľ pokračuje hranica ochranného pásma po rozhraní parcely č. 1060 s parcelami č. 1125/1, 1059/2 do styčného bodu parciel č. 1060, 1059/2 a 1125/3. Tu hranica ochranného pásma priamočiarno pretína juhozápadným smerom parcely č. 809 a 824 do bodu dotyku s parcelou č. 861. Odtiaľ hranica ochranného pásma pokračuje na juhozápad priamočiarno pretínajúc parcelu č. 861 (vo vzdialenosti cca. 50 m od rozhrania s parcelou č. 860/2) až po úroveň západnej hranice parcely č. 854/9. Tu sa hranica ochranného pásma lomí a smeruje na juh do bodu styku so severozápadným rohom parcely č. 854/9. Odtiaľ pokračuje hranica ochranného pásma južným smerom západnými hranicami parciel č. 854/9, 854/6, 854/7, znova 854/6 do styčného bodu parciel č. 854/6, 808/1 a 210/1 - do východzieho bodu hranice ochranného pásma.

E. ÚDAJE O VÝCHODISKOVÝCH MATERIÁLOCH

E.1. Prehľad spracovaných územnoplánovacích dokumentácií a štúdií s overením ich právoplatnosti

Ropracovaný ÚZEMNÝ PLÁN OBCE BRHLOVCE (spracovateľ AVENIR, Ing. arch. M. Cifra, Nitra). V súčasnosti je územno-plánovacia dokumentácia v štádiu dokončenia a podľa vyjadrenia starostu obce, by mala byť predložená na schvalovací proces na jar 2007.

E.2. Mapové podklady

1. Katastrálna mapa Brhloviec z roku 1889, M 1:2880
2. Katastrálna mapa Dolných Brhloviec z roku 1937, M 1:2880
3. Katastrálna mapa Dolných Brhloviec z roku 2003, M 1:2880
4. Katastrálna mapa Dolných Brhloviec z roku 2006, M 1:2880
5. Katastrálna mapa Brhloviec z roku 2006, M 1:2880
6. Mapa PRLA Brhlovce z návrhu na vyhlásenie z roku 1981
7. Mapa PRLA Brhlovce – Pamiatkový rozbor objektov zo ZPS - Aktualizácie z roku 1999, M 1:1000
8. Mapa PRLA Brhlovce – Stavebnotechnický stav objektov zo ZPS - Aktualizácie z roku 1999, M 1:1000

E.3. Staršie prieskumy a výskumy, archeologické výskumy územia

--

E.4. Archívne materiály

1. Kotruszova, V.: Aktualizačné listy NKP, KÚP Nitra, 2003
2. Kotruszová, V. a Habáňová, G.: Pamiatková rezervácia ľudovej architektúry Brhlovce. Zásady pamiatkovej starostlivosti - aktualizácia. PÚ BA, Bratislava 1999
3. Kotruszová, V.: Správa o stave pamiatkovej rezervácie ľudovej architektúry Brhlovce. Nitra 1997
4. Križanová, E. a Medvecká, M.: Zásady pamiatkovej starostlivosti pre pamiatkovú rezerváciu ľudovej architektúry Brhlovce. ŠÚPS, Bratislava 1984
5. Medvecká, M.: Návrh na vyhlásenie pamiatkovej rezervácie ľudovej architektúry v Brhlovciach. SÚPSaOP, Bratislava 1981
6. Valicová, M.: Štatút pamiatkovej rezervácie ľudovej architektúry v Brhlovciach. Metodický materiál KÚŠPSaOP, Bratislava 1984
7. Valicová, M.: Zásady pamiatkových úprav pamiatkovej rezervácie ľudovej architektúry Skalné obydlia v Brhlovciach. KÚŠPSaOP, Bratislava 1985

E.5. Odborná literatúra, ďalšie pramene

1. Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska. VEDA, 1995, zv. 1, s. 226 - 227 a zv. 2, s.148.
2. Etnografický atlas Slovenska. Národopisný ústav SAV, Bratislava 1990
3. Fraňo, J.: Skalné obydlia v Brhlovciach. In: Vlastivedný časopis, č. 1, 1968, s.38 - 41
4. Holbová, K.: Skalné obydlia v Brhlovciach. In: Pamiatky a Múzeá, č. 2, 2002
5. Hont - tradície ľudovej kultúry. Osveta, Banská Bystrica 1988

6. Kantár, J.: Jaskynné bývanie v Brhlovciach. Významná lokalita na ochranu. In: Pamiatky a príroda. č. 4, 1980, s.33 - 36
7. Slovensko 3. Ľud – II. časť. Bratislava 1975, s. 902 - 904
8. Súpis pamiatok na Slovensku, zv. 1, Obzor, Bratislava 1968, s. 223-224
9. Stano, P.: Ľudové kamenárstvo v Brhlovciach. Slovenský národopis, XVII, 1969, č. 2 - 3, s. 285 - 307
10. Vlastivedný slovník obcí na Slovensku I., Bratislava 1977, s. 247
11. Vrecníková, D.: Brhlovce 1245 - 1995. Nitra 1995

E.6. Legislatívne podklady

1. Ústava Slovenskej republiky
2. Zákon č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov
3. Zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku v znení neskorších predpisov
4. Zákon č. 237/2000 Z. z. v znení zákona č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku
5. Zákon č. 479/2005 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku
6. Zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov
7. Zákon č. 173/2004 Z. z. o katastri nehnuteľnosti a o zápise vlastníckych a iných práv k nehnuteľnostiam
8. Deklarácia NR SR o ochrane kultúrneho dedičstva č. 91/2001 Z. z.
9. Dohovor na ochranu kultúrnych statkov za ozbrojeného konfliktu – UNESCO, Haag, 1954 (Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 94/1958 Zb.)
10. Dohovor o opatreniach zákazu a zamedzenia nedovoleného dovozu, vývozu a prevodu vlastníctva kultúrnych statkov - UNESCO, Paríž, 1970 (Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 15/1980 Zb.)
11. Dohovor o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva – UNESCO, Paríž, 1972 (oznámenie č. 159/1991 Zb.)
12. Európsky dohovor č. 143. Európsky dohovor o ochrane archeologického dedičstva. Valletta 1992
13. Európsky dohovor č. 121. Európsky dohovor o ochrane architektonického dedičstva Európy. Štrasburg 1990
14. Vyhláška Ministerstva životného prostredia SR č. 55/2001 Z. z. o územnoplánovacích podkladoch a územnoplánovacej dokumentácii
15. Vyhláška MK SR č. 16/2003 Z. z., ktorou sa vykonáva zákon o ochrane pamiatkového fondu
16. Nariadenie vlády Slovenskej republiky 216/2004, ktorým sa ustanovujú oblasti utajovaných skutočností
17. Zákon č. 596/2002 Z. z. o ochrane zdravia ľudí v znení neskorších predpisov

F. HISTORICKÝ A URBANISTICKO – ARCHITEKTONICKÝ VÝVOJ ÚZEMIA

F.1. Stručný historický a stavebný vývoj

Obec Brhlovce sa nachádza nad severným okrajom Ipeľskej pahorkatiny. Obec leží v kotlině (v nadmorskej výške 174 m.n.m.) a je obklopená miernymi svahmi, ktoré patria k južnému úpätiu Štiavnického pohoria. Vzdialená je asi 12-15 km na východ od mesta Levice, v strede vedľajšej cesty, ktorá spája obce Čankov (smer Levice - Šahy) a Žemberovce (smer Levice - Krupina). Dedina, s rozlohou 13,88 km², leží v malej kotlině, ktorou preteká zo severu na juh potok Búr. Administratívne patrí do okresu Levice (Nitriansky samosprávny kraj). Brhlovce sú lokalizované v rozsiahlej geologickej oblasti vulkanického pôvodu, formovanej treťohornou sopečnou činnosťou. Z tekutých láv a sopečného popola sedimentáciou vznikli vrstvy trachytových a pórovitých andezitových tufov a tufítov, čo sú horniny mäkké a pórovité.

Osídlenie obce a jej okolia siaha až do doby kamennej. Prvá historická písomná správa o obci sa nachádza v listinách z roku 1245 (pod názvom Burfen). V stredoveku to bola zemepánska obec s malým počtom obyvateľov, prevažne želiarov. Viackrát zmenila majiteľov i názov (Kálnoborfô, Boorfew, Tegzesborfô). Názvy dostali podľa mien majiteľov rodín Kálnay a Tegzes. Obyvatelia sa zaoberali poľnohospodárstvom a vinohradníctvom, neskôr sa rozvíjalo aj kamenárstvo (do 1963), košíkárstvo a tkáčstvo. Horné Brhlovce patrili zemanom z Brhloviec, od 1506 rodine Kálnayovcom a iným. V roku 1715 mala 9 domácností, v 1828 roku 25 domov a 155 obyvateľov. Dolné Brhlovce vznikli v chotári Horné Brhlovce v 16. storočí. V roku 1720 bola zemianskou dedinou, v roku 1828 mala 27 domov a 167 obyvateľov. Dnešné Brhlovce vznikli v roku 1952 zlúčením dvoch samostatných obcí, Dolných Brhloviec (*Tegzesborfô*) a Horných Brhloviec (*Kálnaborfô*), ktoré stavebne súviseli a deliacou hranicou bol len potok. JRD založili v 1952. V 80. rokoch 20. storočia to bola tzv. zániková obec, so zamedzením prirodzeného rozvoja výstavbou rodinných domov, s málopočetnou, prestarnutou a vymierajúcou populáciou. Tento stav sa nezmenil ani v súčasnosti. Nie sú tu vytvorené pracovné príležitosti, v obci je vysoká nezamestnanosť (cca. 30 %). V roku 2001 mali Brhlovce 359 obyvateľov, v roku 2004 mali 329 obyvateľov, v roku 2006 má 316 obyvateľov (v roku 1910 mali ešte vtedy nezlučené obce spolu 669 obyvateľov). Konfesiónálne zloženie obce je – 2/3 katolíkov a 1/3 evanjelikov. Najväčším problémom, ktorý pretrváva od éry socializmu je - nezáujem Brhlovčanov o kultúrnu výnimočnosť svojej obce a roztrieštenosť dedinského spoločenstva. Je až nepochopiteľné, že ani v dnešnej dobe nemá záujem stredná a mladšia generácia o ekonomické zhodnotenie toho, že v ich obci je pamiatková rezervácia. Domáci i zahraniční turisti už aspoň tri desaťročia navštevujú Brhlovce kvôli skalným obydliam. Obec a jej obyvatelia dodnes nevyužili ako zdroj príjmov možnosti, ktoré im ponúka vysoká návštevnosť expozície "Skalné obydlia" Tekovského múzea.

Z hľadiska sídelného typu je to obec hromadná, s prevládajúcou jednostrannou zástavbou. Dominantami obce sú neskorobarokový, pomerne monumentálny kaštieľ situovaný vo vyvýšenej časti Horných Brhloviec z roku 1756 a tri sakrálne stavby, jeden barokový kostol z rokov 1760 – 1772, kostol a kaplnka z 19. storočia. Zo severu na kopci dominuje kaštieľ z roku 1756 a katolícky kostolík z rokov 1760 - 1772, oba postavené v neskorobarokovom štýle talianskymi majstrami. Kaštieľ sa zachoval v slohovo čistej podobe, len s drobnými neskoršími úpravami. Je to voľne stojaca obdĺžniková budova s dvoma nadzemnými podlažiami a klenutými pivnicami tiež vo dvoch podlažiach. Krátke bočné priečelia majú po štyri okná, hlavné a dvorové priečelie po deväť až jedenásť okien v pravidelnom rytme. Obidve dlhé priečelia majú plytké stredné rizality. Poniže kaštieľa stojí katolícky kostol Sedembolestnej Panny Márie, postavený v rokoch 1760 - 1772, renovovaný v rokoch 1844, 1864 a 1905, sakristia pristavaná roku 1936. Centrálna osemboká stavba naznačujúca v pôdoryse interiéru grécky kríž so širokými ramenami. Na klenbách značne premaľované fresky z 2. polovice 18. storočia, murovaný organový chór, barokové je aj vnútorné zariadenie kostola, ktorému dominujú tri oltáre so stĺpovou architektúrou a kazateľnica. Tak ako kaštieľ, aj tento kostol je národnou kultúrnou pamiatkou. Kaštieľ je v súčasnosti

v dezolátom – havarijnom stave, celý objekt je deštruovaný. Pred viac ako 25 rokmi sa zrútilo juhozápadné nárožie kaštieľa cez obe nadzemné podlažia, v roku 2001 sa zrútila aj východná polovica strechy. Kaštieľ je zbavený okrem pôvodnej fasádnej omietky aj väčšiny ďalších autentických prvkov a detailov: strešnej konštrukcie, drevených stropov, podláh, okien, dverí, narušených kamenných prvkov, vnútorných omietok bez výtvarnej výzdoby. Interiér je zasypaný suťou a zarastený. Kostol má narušenú statiku a sú ohrozené barokové fresky v jeho interiéri. Na južnom konci dediny, v pôvodných Dolných Brhlovciach, stojí uprostred svahu evanjelický kostol postavený v druhej polovici 19. storočia s kaplnkou postavenou v roku 1860 v neskoroklasicistickom slohu, prestavaná s použitím zvyškov starého kostola, interiér je z časti barokový.

Z ľudovej architektúry sa v pôvodnom stave zachovalo len niekoľko solitérov. Ľudové stavby v hospodárskych usadlostiach boli rozmiestnené po oboch stranách dvora, orientované pozdĺžnou osou kolmo k ceste. Na jednej strane boli obytné domy, v zadnej časti ktorých bývali aj hospodárske priestory, na druhej strane dvora stáli hospodárske budovy. Sú aj prípady, keď na druhej strane dvora postavili nový obytný dom a starý dom používali ako komoru. Dvor bol uzatvorený bránou a brámkou pre peších. Stavby boli murované z kameňa, steny omazané hlinou a vybielené vápnom. Sedlové strechy mali doštené štíty lomené ostreším. Pôdorysné členenie obytného domu bolo dvoj-, troj- a viacdielne, s radením priestorov za sebou v pozdĺžnej osi (izba - pitvor - komora; izba - pitvor - izba - komora a pod.). Vstupným priestorom bol pitvor, z ktorého sa vchádzalo do ostatných miestností. V zadnej oddelenej časti pitvora bola kuchyňa. Novším architektonickým prvkom ľudových domov je loggia s kamennými stĺpmi, murovaná buď pri celej pozdĺžnej dvorovej stene domu alebo pri jej časti (väčšinou pri zadnej polovici domu). Dnes sú loggie takmer všetky zasklené a slúžia ako verandy. Urbanistická štruktúra osídlenia sa formovala v dolinách, v jednej z nich zvanej Dolina-Šurda, v morfológicky výraznom severnom úbočí je výnimočný sídelný útvar so skalným sídliskom. Je dominantným výrazotvorným prvkom územia nielen ako prírodný, ale aj ako špecifický kultúrny výtvar. V súčasnosti je to dedina hromadného sídelného typu, ktorá má prevažne jednostrannú zástavbu uličiek.

Predmetom pamiatkovej ochrany v PRLA je dnes už na Slovensku ojedinelý súbor skalných tzv. jaskynných obydlií, ktorý je dokumentom zvláštneho typu ľudového staviteľstva. Vytváranie obytných priestorov vyhlbením do úbočí kopcov a riečnych terás bolo na Slovensku v minulosti rozšírené vo viacerých oblastiach, v ktorých boli preň vhodné podmienky (v literatúre sa spomínajú napr. Hontianske Tesáre, Lisov, Sebechleby, Domaníky, Kosihovce, Čebovce, Príbelce, Štefanov, Kamenica nad Hronom, Chľaba, Leľa, Bajtava). Zo všetkých lokalít sa dodnes v dobrom stave zachovali už len skalné obydlia v Brhlovciach. O čase a príčinách vzniku skalných obydlií nemáme presné správy. Spomína ich už Matej Bel vo svojej práci *Notitia Hungariae novae historico-geographica* z roku 1742. Niektorí autori kladú ich vznik do 16. storočia a odôvodňujú ho potrebou úkrytu obyvateľstva v čase tureckého nebezpečenstva. Iní tento názor odmietajú a považujú za jav omnoho mladší (18. storočie), sociálne zapríčinený. Tvrdia, že skalné obydlia boli pôvodne vínne pivnice, ktoré po zániku viníc začala používať na bývanie najchudobnejšia vrstva obyvateľov. Etnograf Ján Mjartan, ktorý sa problémom podrobne zaoberal, zastáva názor, že brhlovské skalné obydlia sú staršie ako turecká invázia a vznikli predovšetkým z dôvodov hospodárskych a sociálnych, pričom významnú úlohu hrala aj konfigurácia a geologická skladba terénu.

Skalné obydlie ako forma ľudového bývania je špecifickým kultúrnym výtvarom, ktorého stavebné výrazové prostriedky a prvky sú odvodené z foriem tradičného roľníckeho staviteľstva a bývania, vychádzajúceho zo stavebných tradícií Podunajska, z pomedzia historických oblastí Tekova a Hontu. Predstavuje originálnu podobu objektov na bývanie, využívajúcich lokálne geologické a geomorfologické danosti prostredia. Prírodný skalný masív je primárne materiálovo-konštrukčnou podstatou skalného obydliá aj k nemu prislúchajúcich hospodárskych priestorov. Geologicky ide o oblasť vulkanického pôvodu. Z tekutých láv a sopečného popola sa usadením vytvorili vrstvy trachytových a andezitových tufov. Tieto horniny sú vrstevnaté, mäkké, pórovité, železnými nástrojmi sa dajú ľahko opracovať a možno v nich hĺbiť aj veľké podzemné priestory. Skalné obydlia, ktoré tvoria pamiatkovú rezerváciu ľudovej architektúry, zaberajú severné úbočie doliny zvanej Dolina a Šurda. Sú vyhlbené vo svahu obrátenom na juh. Táto klimaticky veľmi priaznivá situácia bola iste jedným z dôvodov vzniku skalného

sídliska. Ďalším bolo vyústenie vrstiev mäkkých tufov až na povrch strmého úbočia, takže sa priamo núkali na využitie. K prírodným podmienkam, ktoré sa podieľali na vzniku skalných obydí, musíme ešte uviesť nedostatok stavebného dreva (ihličnaté drevo sa tu nevyskytovalo, z listnatého zväčša agát). Kameň vyťažovaný pri vysekávaní priestorov používali na stavbu domu alebo ho predávali stavebníkom z okolitých dedín. Spojenie medzi skalnými priestormi a domom je rôzne - staršie domy sú zadnou časťou napojené priamo na skalné priestory, novšie sú postavené oddelene. Skalné obydlia sú obytné a hospodárske priestory vysekané v skale. Skalné obydlie je zvyčajne vysekaná izba a samostatne viacero hospodárskych priestorov (maštal, komora, šopa, pivnica, letná kuchyňa a pod). Pivnice sú vysekané aj do hĺbky skaly za izbou, takže sa do nej vchádza z izby, alebo z kuchyne. Niektoré skalné obydlia sú aj dvojpriestorové (napr. pitvor - izba). Priestory sú vysekávané do skaly väčšinou osobitne, každý so samostatným vchodom, niekde i v dvoch podlažiach nad sebou. Priečky medzi jednotlivými priestormi sú ponechané asi 50 cm hrubé a také isté aj z čelnej strany, kde sú okenné a dverné otvory. Stropy sú dlabané vodorovne, ojedinele sa vyskytne i valená klenba. Komínové otvory sú riešené prerazením nadložnej vrstvy až po povrch a ešte zo skál nadstavujú komín, alebo šikmým otvorom s vývodom na čelnej stene. V niektorých priestoroch sú vytesané i studne hlboké 6 - 7 m. Čelná stena je zasekaná asi 0,5 až 1 m i viac za úroveň povrchu skaly, takže pred miestnosťami je vytvorené previsom chránená terasa, kde sa v lete odohrávala väčšia časť života obyvateľov - teda akási analógia k podstrešiu ľudových domov. Často je tu vykopaná studňa a vymazaná aj pec.

Skalné priestory boli trvalo obývané v niekoľkých prípadoch ešte v 70. rokoch 20. storočia, v súčasnosti je to ojedinelé (2 prípady - dom č. 140 a dom č. 144). Dodnes sú nerozlučnou súčasťou hospodárskeho dvora v Brhlovciach - slúžia ako letné kuchyne, komory, pivnice, šopy, chlievy, kuríny, ba i ako garáže. Ich zapojenie do súčasného života vyplýva z mnohých dobrých vlastností, ktoré majú - kameň, v ktorom sú vytesané, neprepúšťa vodu a neprijíma ani vlhkosť z ovzdušia, je pevný a pórovitý, takže je tam prirodzená výmena vzduchu, v zime je v miestnostiach teplo a v lete chladok, sú trvanlivé, lacné a bezpečné pred požiarom. Vyrovnaná teplota je výhodná pre ich využitie na skladovacie účely.

Historickou a kultúrnou hodnotou skalných obydí je ich špecifická forma spôsobu života a bývania v minulosti. Dokumentujú symbiózu ľudského obydí s prírodou, vplyv prírodných, klimatických, hospodárskych a sociálnych podmienok na spôsob bývania obyvateľov. V prípade súboru skalných obydí v Brhlovciach je pamiatková rezervácia ľudovej architektúry najúčinnějšía forma ochrany pamiatkového fondu, ktorá umožňuje zachovanie pôvodného charakteru lokality.

F.2. Zásadné urbanistické vývojové etapy územia

O čase a príčinách vzniku skalných obydí nemáme presné správy a fakty. Spomína ich už Matej Bel vo svojej práci *Notitia Hungariae novae historico-geographica* z roku 1742. Niektorí autori kladú ich vznik do 16. storočia a odôvodňujú ho potrebou úkrytu obyvateľstva v čase tureckého nebezpečenstva. Iní tento názor odmietajú a považujú za jav omnoho mladší (18. storočie), sociálne zapríčinený. Tvrdia, že skalné obydlia boli pôvodne vínne pivnice, ktoré po zániku viníc začala používať na bývanie najchudobnejšia vrstva obyvateľov. Etnograf Ján Mjartan, ktorý sa problémom podrobne zaoberal, zastáva názor, že brhlovské skalné obydlia sú staršie ako turecká invázia a vznikli predovšetkým z dôvodov hospodárskych a sociálnych, pričom významnú úlohu hrala aj konfigurácia a geologická skladba terénu. Pre špecifickosť daných objektov (do skalného masívu vysekané priestory) k zásadným urbanistickým vývojovým etapám, ktoré by odzrkadľovali rôzne architektonicko-urbanistické vývojové etapy, nedochádzalo resp. nie je možná ich dokumentácia napr. na základe slohového zaradenia. K určitým architektonickým zmenám dochádzalo pri zmene funkčného využitia skalných obydí. Dvoma zásadnými vývojovými etapami prešli skalné obydlia pri zmene ich funkčného využitia, v druhej polovici 19. storočia do 30. rokov 20. storočia a v 50-60. rokoch 20. storočia. V druhej polovici 19. storočia do konca 30. rokov 20. storočia došlo k prvej väčšej redukcii funkčného využitia skalných priestorov na bývanie a zmenu dotknutých priestorov na funkčné využitie ako skladovacích priestorov resp. hospodárskych priestorov. Bola

zapríčinená výstavbou obytných objektov situovaných pred skalnými obydliami. V tomto období predpokladáme aj vznik nových skalných obydlií a to priestorov na hospodárske účely. Druhou zásadnou vývojovou etapou boli 50-60-roky 20. storočia, keď po vzniku obce v roku 1952 došlo k poslednej väčšej výstavbe a prestavbe obytných objektov pred skalnými obydliami a kedy vlastne dochádza k zániku (okrem 3-4 výnimiek) ich trvalého obývania. Dôležitým medzníkom bolo v tomto období aj ukončenie činnosti kameňolomu v Brhlovciach v roku 1963. Po tomto období nedochádza k zásadným vývojovým etapám na území PRLA, aj z dôvodu že v 70-80. rokoch 20. storočia to bola tzv. zániková obec, so zamedzením prirodzeného rozvoja výstavbou rodinných domov. Na základe existujúcich poznatkov možno z časového hľadiska zhrnúť základné urbanistické vývojové etapy nasledovne:

- vznik obce v rannom stredoveku
- predpokladané počiatky výskytu skalných obydlií – 16-17. storočie
- hromadná zástavba kamenných murovaných domov so sedlovou strechou s tvrdou krytinou – druhá pol. 19. storočia do 30. rokov 20. storočia
- výstavba nových a prestavba už existujúcich domov v 50-60. rokoch 20. storočia

G. CHARAKTERISTIKA PAMIATKOVÝCH HODNÔT ÚZEMIA

G.1. Špecifikácia jednotlivých typov štruktúr a prvkov územia

Pamiatková rezervácia ľudovej architektúry Brhlovce, je jedinečnou, zachovanou urbanisticko - architektonickou štruktúrou v rámci Slovenska. Urbanistická štruktúra osídlenia sa formovala v dolinách, v jednej z nich zvanej Dolina a v morfológicky výraznom severnom úbočí lokality Šurda, je výnimočný sídelný útvar so skalným sídliskom. Je dominantným výrazotvorným prvkom územia nielen ako prírodný, ale aj špecifický kultúrny výtvor. Pôvodné skalné obydliá sú špecifickým typom a formou ľudového bývania, ktorého stavebné výrazové prostriedky a prvky sú odvodené z foriem tradičného roľníckeho staviteľstva. Vychádzajú z tradičného staviteľského remesla pomedzia historických oblastí Tekova a Hontu.

G.1.1. Pôdorysná schéma

Základná priestorová štruktúra a pôdorysná schéma vyplynula z povahy prírodného miesta a hneď od začiatku zostala stabilná. Historický urbanistický charakter sídla, konkrétne historická pôdorysná schéma, cestná sieť a charakter pôdorysnej skladby zástavby sa za posledných sto rokov takmer nezmenili, čo dokladá porovnanie súčasného stavu s katastrálnou mapou obce Brhlovce z roku 1889. Katastrálnou mapou je ďalej doložené geodetické zaznamenanie sektorov na južnej strane skalného masívu, označených rímskymi číslicami, čo svedčí o evidencii z dôvodu užívania masívu. Pamiatkové územie je vymedzené na severe skalným masívom a na juhu cestou orientovanou v smere západ - východ. Územie pozostáva z historických lokalít Dolina (západná časť PRLA) a Šurda (východná časť PRLA). Pôdorysnú schému zástavby chráneného sídla určuje skalný masív a parcelácia sídla. Z pôsobenia týchto komponentov vyplýva prevažujúca severojužná orientácia zástavby a orientácia domových štítových priečelí na juh. Lokalita Dolina sa rozkladá na rovine, na pravidelnej parcelnej osnove leží rozvolnená zástavba s domami na pozdĺžnom pôdoryse a so štítovou orientáciou k ceste. Domy ležia prevažne v strednej polohe parcel, ale aj v ich severných častiach. Lokalita Šurda leží na svahu. Parcelná sieť je v Šurde hustejšia, dvory sú kratšie, zástavba je hmotovo drobnejšia a je rozložená severne i južne od cesty.

G.1.2. Systém opevnenia, jeho vývojové etapy

V obci Brhlovce sa nevyskytuje dochovaný pevnostný ani hradobný systém. Zatiaľ nebolo zistené, a ani nepredpokladáme, že sídlo disponovalo v období stredoveku hradbami.

G.1.3. Parcelácia a rozsah jej zachovania

Parceláciu charakterizuje hustota, smer, tvar a priečne delenie parcel. Parcelácia predstavuje neoddeliteľnú súčasť historickej a pamiatkovej identity každého sídla, najčastejšie boli jej základy položené už v čase vzniku sídla v jeho historicky známej pôdorysnej podobe. Je teda jednou zo základných pamiatkových hodnôt sídla. Parcelácia je v PRLA Brhlovce pravidelná, s pozdĺžnymi parcelami v smere sever-juh. Historická parcelácia pamiatkového územia sa za posledných sto rokov takmer nezmenila, čo dokladá porovnanie súčasného stavu s katastrálnou mapou obce Brhlovce z roku 1889. Parcely pred skalným masívom sa členia na dve časti a to na zastavanú obytnú plochu a príľahlé záhrady, do ktorých sú začlenené drobné stavby nedosahujúce veľkosť hlavného objektu. Pamiatkové územie je vymedzené na severe skalným masívom a na juhu cestou orientovanou v smere západ - východ. Územie pozostáva z historických lokalít Dolina (západná časť PRLA) a Šurda (východná časť PRLA). Lokalita Dolina sa rozkladá na rovine. Na pravidelnej parcelnej osnove leží rozvolnená zástavba s domami na pozdĺžnom pôdoryse a so štítovou orientáciou k ceste. Domy ležia prevažne v strednej polohe parcel, ale aj v ich severných častiach. Lokalita Šurda leží na svahu. Na jej západnom okraji sa miestna komunikácia rozvidľuje (situáciu zaznamenáva aj katastrálna mapa z roku 1889). Severná vetva cesty je osou zástavby Šurdy, južná vetva sa v pravom uhle točí na juh, kde pokračuje zástavba obce mimo PRLA. Medzi vidlicou ciest preteká potok, ktorý vytvára hranicu PRLA z juhu. Parcelná sieť je v Šurde hustejšia, dvory sú kratšie, zástavba je hmotovo drobnejšia a je rozložená severne i južne od cesty. Orientácia zástavby na parcelách je prevažne pozdĺžna, domy sú štítom obrátené na juh.

G.1.4. Charakteristika spôsobu zástavby, hmotová skladba, urbanistická kompozícia, rozsah zachovania historickej štruktúry

Spôsob zástavby a hmotová skladba je úzko spojená s vlastnou pôdorysnou schémou zástavby a zásadným spôsobom podmieňuje charakter priestorov sídla a je pre jeho vnímanie rozhodujúca, lebo samotný pôdorys je vlastne abstraktným priemetom zástavby a priestorov do územia a ako taký nie je bezprostredne vnímaný. Hmotová skladba zástavby je tiež výsledkom historického vývoja. Obec si v základe zachovala podobu objektivej skladby a jednoduchý dedinský urbanizmus, ustálený v tomto prípade na prelome 19. a 20. storočia. Väčšina objektov si zachovala pôvodné priestorové a hmotové členenie dispozície a mnoho objektov má zachovaný aj architektonický výraz s minimálnymi zásahmi. Špecifickosťou skalných priestorov a obydí ako formy ľudového bývania je, že prírodný masív ako materiálovo konštrukčná podstata kultúrnych pamiatok. Okrem skalných obydí tvoria charakteristickú hmotovú štruktúru zástavby ľudové stavby - ľudové domy a hospodárske stavby. Ľudové stavby sú prevládajúcim stavebným druhom v lokalite. Ľudové domy v Brhlovciach sú súčasťou podunajských stavebných tradícií. Predstavujú regionálnu podobu roľníckej, nížinnej kamennej murovanej architektúry z pomedzia historických oblastí Tekova a Hontu (samotné Brhlovce prislúchali však k historickej oblasti Hontu). Domy reprezentujú prevažne mladšie vývojové podoby ľudových stavebných tradícií oblastí. Z dispozičného hľadiska prislúchajú k troj priestorovému komorovému typu. Za niektorými domami ležia pod spoločnou strechou hospodárske priestory (komora, maštal). Pôdorys niektorých domov je iba dvojdielny, býva však doplnený hospodárskymi priestormi v skalnom masíve (napr. súp. č. 137). Charakteristickým znakom mladších ľudových domov je stĺpové podstanie s murovaným parapetom, lemujúce dvorovú stranu domu. Ťažisko stavebného fondu ľudových stavieb chránenej lokality pochádza z 20. - 30. rokov 20. storočia. Z porovnania súčasného stavu s katastrálnou mapou z roku 1889 vyplýva, že len niekoľko stavieb mohlo

byť postavených pred rokom 1889, medzi nimi napr. starý dom súp.č. 139. Hospodárske stavby sú prevažne stavby menších rozmerov. Sú to drevené rámové stavby s doskovým plášťom, stavby murované z kamenných kvádrov s neomietnutým povrchom, stavby z kombinovaného materiálu - dreva a kamenných kvádrov. Hospodárske stavby majú sedlové strechy, pokryté škridľou. Štíty bývajú drevené, doskové, niektoré stavby majú zadné štíty riešené ako priedyšné - ich plochu vyplňa vertikálne, riedko ukladaná drevená žrdovina. Charakteristickým prvkom striech sú komínovité doskové vetráky.

V súčasnosti sú Brhlovce dedinou hromadného sídelného typu, ktorá má prevažne jednostrannú zástavbu uličiek. Lokalita Dolina sa rozkladá na rovine, na pravidelnej parcelnej osnove leží rozvolnená zástavba s domami na pozdĺžnom pôdoryse a so štítovou orientáciou k ceste. Domy ležia prevažne v strednej polohe parcel, ale aj v ich severných častiach. Za domami stoja hospodárske stavby, niektoré priamo napojené na skalný masív a priestory v ňom. Zástavba dvorov býva jedno alebo dvojstranná, s dominantou domu na jednej strane a menšími hospodárskymi stavbami na opačnej strane. Od zástavby smerom k ceste sa na parcelách rozkladajú záhrady. Lokalita Šurda leží na svahu. Na jej západnom okraji sa miestna komunikácia rozvidľuje (situáciu zaznamenáva aj katastrálna mapa z roku 1889). Severná vetva cesty je osou zástavby Šurdy, južná vetva sa v pravom uhle točí na juh, kde pokračuje zástavba obce mimo PRLA. Medzi vidlicou ciest preteká potok, ktorý vytvára hranicu PRLA z juhu. Parcelná sieť je v Šurde hustejšia, dvory sú kratšie, zástavba je hmotovo drobnejšia a je rozložená severne i južne od cesty. Orientácia zástavby na parcelách je prevažne pozdĺžna, domy sú štítom obrátené na juh. Vo dvoroch prevažuje jednostranná zástavba. Dvor súp. č. 142 má ale dvojstrannú zástavbu. Špecifikom riešenia dvorov v Šurde je ich rozloženie po oboch strany cesty. Severne od cesty ležia prevažne domy, a to väčšinou v bezprostrednom kontakte so skalným masívom (súp. č. 140, 141, 142). Na opačnej strane, južne od cesty pokračujú dvory s menšou výmerou, s jednou alebo viacerými drobnými hospodárskymi stavbami (prasačí chliev, kurín, šopa). Dvory súp. č. 138, 139, 143, 145 sú rozložené opačne. V niektorých dvoroch sú malé záhradky. Pre zástavbu v lokalite Šurda sú charakteristické variantné spojenia skalných a stavebných objektov, vyplývajúce z konkrétnej situácie na tej ktorej parcele, ale tiež z možností prístupu ku skalnému masívu v rôznych úrovniach. Uplatnilo sa tu dvojpodlažné riešenie skalných priestorov, vždy však s prístupom z čela skalnej steny. Na svažitom teréne a v obmedzených priestorových podmienkach Šurdy nachádzame aj tradičné stavby s dvojpodlažným riešením (starý dom súp. č. 142, hospodárska stavba pri súp. č. 143), ktoré využívajú terénnu situáciu na polozapustené dolné podlažie. Dvojpodlažnosť sa však viaže len na čelo stavby.

G.1.5. Dominanty a výškové zónovanie blokov zástavby

Na pamiatkovom území sa nevyskytuje historická dominanta a pre špecifickosť prostredia nie je možné zadefinovanie výškové zónovanie sídla.

G.1.6. Silueta, panoráma územia, obraz sídla v krajine, konfigurácia terénu, hodnotné pohľadové uhly v rámci krajiny

Z hľadiska siluety a panorámy je pamiatkové územie problematické z dôvodu daného špecifického geografického situovania v úzkej doline, ktorá neumožňuje výhľad na pamiatkové územie. Pohľady z pamiatkového územia smerom von na okolitú krajinu sú z toho istého dôvodu problematické. Takisto z dôvodu parcelného vymedzenia hraníc pamiatkového územia je špecifikácia a určenie dôležitých interiérových pohľadov nerealizovateľná, okrem dvoch interiérových pohľadov: pohľad na lokalitu Šurda z komunikácie par.č. 210/1 od objektu súp.č. 136, par.č.191 a pohľad na lokalitu Šurda z komunikácie par.č. 210/1 od objektu s.č. 145, par.č. 170/1. Najhodnotnejšie exteriérové pohľady sa odкрývajú pri západnom vstupe do PRLA (komunikácia par.č. 210/1 pri objekte súp.č. 125, par.č. 854/6), pri pohľade na rozvidlenie cesty (komunikácia par.č. 210/1) z Doliny do Šurdy pri objekte súp.č. 138, par.č. 181, z komunikácie par.č. 211/3 pri parcelách č. 158/1, 158/2 a z komunikácie par.č. 384/1 od objektu par.č. 211/2.

G.1.7. Piata fasáda – strešná rovina

PRLA Brhlovce sú špecifickým príkladom piatej fasády strešnej roviny, z dôvodu, že strešnou rovinou skalných obydlí je samotný skalný masív a zeleň nachádzajúca sa na nej.

Strešná historická krajina je na pamiatkovom území tvarovo zachovaná s minimálnymi zásahmi, najčastejšie ide o valbové (so strešným vikierom) a sedlové strechy objektov pred skalným masívom. Strechy objektov pred skalným masívom sú tiež typologicky polovalbové so strešným vikierom, na pamiatkovom území sú zastúpené aj pultové strechy. Tradičnou strešnou krytinou v obci bola v minulosti slamenná krytina. Tú už pred mnohými rokmi vystriedala keramická pálená škridla. Starší typ pálenej škridle je na pamiatkovom území zastúpený staršou pálenou krytinou, obdĺžnikového tvaru, ktorá je plochá s plytkým drážkovaním, žltá-hnedej farby. Na území PRLA nachádzame aj staršie typy azbesto-cementovej krytiny, hlavne v tvare štvorcových šablón. Sedlové strechy mali doštené štíty lomené ostreším. Komínové telesá boli murované z kamenných kvádrov aj so zákrytmi komínových hláv, pôvodne neomietané, v neskoršom období omietané. V 20. storočí sa objavili aj v niektorých prípadoch komínové telesá z rezného červeného alebo bieleho tehlového muríva.

G.1.8. Architektonické, umelecko - historické a výtvarné hodnoty objektov pamiatkového územia

G.1.8.1. Objekty NKP v pamiatkovom území

Skalné obydlie, súp.č. 126, ev.č. ÚZPF SR 2314/0

parc.č.: skalný masív parc.č. 860/2, za domom parc.č. 209, lokalita Dolina

Skalné obydlie viacpriestorové je vyhlbené v južne orientovanej skalnej stene, ukončujúcej premenlivo výškovo i polohovo členitú konfiguráciu skalného masívu. Nachádza sa na severnom okraji hospodárskeho dvora. Z hlavnej cesty je sprístupnené cez pozemok (dvor) s rodinným domom č.126 a k nemu prislúchajúcim hospodárskym objektom. Voľný prístup z verejného priestranstva a z komunikácie k priestorom skalného obydla je možný len s väzbou na právo prechodu cez uvedený súkromný pozemok s trvalo obývaným rodinným domom.

Skalné obydlie datované rámcovo do priebehu resp. konca 19. storočia tvorí niekoľko priestorov vyhlbených v polohovo členitom skalnom masíve s kolmou čelnou stenou. Skalný masív má premenlivú výšku, v západnej predstupujúcej časti (tri chlieviky, resp. kurníky) cca. 4,5 - 5 m, vo východnej, severne ustupujúcej časti (šopa a dielňa) cca. 5 - 7 m. Povrch skalného masívu je zarastený náletovou zeleňou s terénnym nánosom organického pôvodu. Zaužívané a uvádzané datovanie možno podľa katastrálnej mapy z roku 1889 spochybníť. Touto mapou, reambulovanou pravdepodobne v 30-tych rokoch 20. storočia, je doložené geodetické zaznamenanie zahĺbených sektorov v južnej stene skalného masívu najmä vo východnej časti rezervácie, nazývanej Šurda. Označenie rímskymi číslicami svedčí o ich evidencii z dôvodu užívania skalného masívu. Predmetné skalné obydlie však zaznačené na mape nie je. Predpokladáme, že menšie vyhlbené priestory užívané najmä na hospodárske účely existovali aj v tom čase, pretože pôvodná zástavba viacgeneračným domom bola v celej hĺbkovej línii pozdĺž východnej hranice pozemku až ku skalnej stene. Pravdepodobne na obytné účely bolo využívané počas vojny, minimálne ako dočasné úkryty, obdobne ako aj iné obydlia v lokalite. Ku zväčšeniu priestoru, jeho využitiu pre obydlie (?) a následne pre stolársku dielňu, po stavebnej úprave došlo neskôr, pravdepodobne na prelome 19 - 20. storočia. Tri skalné priestory radené vedľa seba v prednej šikmej stene v smere sú vysekané pre chov zvierat, v polohovo severne ustúpenej skalnej stene sú vedľa seba dva samostatné priestory: otvorená šopa a obydlie (stolárska dielňa) a jeden priestor, pivnica vysekaná v hĺbke masívu, sprístupnená z obydla schodiskom. Pôvodné obydlie so stopami po vykurovacom zariadení, s priamym osvetlením bolo pravdepodobne upravené začiatkom 20. stor. na stolársku dielňu, v súčasnosti už viac rokov (15-18) sa využíva len na skladovanie rôznorodého materiálu a vecí.

Skalné priestory sú v dvoch skupinách: východnú skupinu v polohovo ustúpenej zadnej skalnej stene tvorí hlavné skalné obydlie a z neho je smerom severným v hĺbke masívu schodiskom sprístupnená pivnica. Vedľa obydlia západne je pod hlbokým previsom otvorená šopa. Pred týmito priestormi je menší dvor (átrium), ohraničený zo všetkých strán stavbami: z východu zadnou stenou domu č. 127 na susednej parcele, z juhu hospodárskou stavbou dielne, cez ktorú je aj átrium sprístupnené a zo západu garážou. Západnú skupinu tvoria tri menšie priestory radené vedľa seba v prednej, mierne polohovo šikmej stene, západne situované od vyššie spomínanej stavby garáže. Každý priestor je samostatne prístupný z dvora, vysekané a využívané sú pre chov zvierat (chliev-kurník-kurník).

Pri aplikácii všeobecných pravidiel definujúcich stavebno-technicky suterén, skalné obydlie suterén nemá. Zahĺbené skalné priestory okrem jednej pivnice sú samostatne prístupné z juhu, z dvora. Situovaním, radením vedľa seba a funkciou, sú rozdelené do dvoch skupín.

Východná skupina: z átria (za stavbou býv. dielne) sprístupnené skalné obydlie obdĺžnikového pôdorysu je užšou stranou orientované do vymurovaného priečelia, s vnútornými rozmermi cca. dĺžka (hĺbka) 750 cm, šírka 360 cm a výška v strede 210 cm. Hlavný vstup je z juhu zapustený cca. 90 - 100 cm pod skalným previsom. Vstupné dvere dvojkridlové v osi priečelia sú medzi dvomi oknami, v preklade nad dverami je vysekaný otvor vyústenia dymovodu. Drevené dverné krídla sú v hornej polovici zasklené, v kompozičnej symetrii a proporčnej zhode so 4-tabuľovými oknami po ich stranách. Rovný plochý strop má v strede zasekaný výžlab dymovodu. Vykurovacie zariadenie sa nezachovalo. Podlahu prevýšenú o dva stupne oproti terénu átria tvorí skalné podložie, bolo pravdepodobne omazané hlinenou, ílovitou mazanicou. Povrch zahĺbeného priestoru bol pôvodne omietnutý a nalíčený. V uzávere priestoru v severnej zadnej stene je dverný otvor, za ktorým je vyhlbené schodisko s 8 stupňami, ktorými sa schádza do zadnej pivnice. Schodiskový priestor široký cca. 100 - 110 cm, vysoký cca. 190 - 200 cm, strop plochý. Má rozmery 50 x 50 cm, hlboká 20 cm a ukončená je konchou. Pivnica je pôdorysne lichobežníková, so svetlými rozmermi vpredu cca. 290 cm, vzadu cca. 350 cm, hlboká cca. 350 cm. V juhozápadnom nároží je vysekaná nika široká cca. 80 cm, hlboká v južnej línii cca. 75 cm v severnej línii cca. 120 cm a v nej je vysekaný vetrací otvor cca. 60 x 60 cm, vyúsťujúci do susedného západného priestoru šopy pod otvoreným skalným previsom. Podlahu v pivnici tvorí skalné podložie, strop rovný, bez omietok a olíčenia.

Západne situovaný otvorený priestor pod skalným previsom bez priečelia má lichobežníkový pôdorys s rozmermi šírka cca. 400 cm a dĺžka do hĺbky masívu cca. 900 resp. 1000 cm. V jeho severovýchodnom nároží vyúsťuje vetrací prieduch z vyššie spomínanej pivnice. Priestor má rovný strop, podlahu tvorená skalným podloží, je bez omietok, využívaný ako šopa a sklad. Fasáda skalného obydlia je orientovaná na juh, v osi symetrie s vloženou rámovou konštrukciou pre okenné a dverné výplne. Má trojosové radenie otvorov (okno-dvere-okno), parapety vymurované z kamenných kvádrov. Drevené dverné krídla sú v hornej polovici zasklené, v kompozičnej symetrii a proporčnej zhode so 4-tabuľovými oknami po ich stranách. Kamenársky opracovaná skalná stena bola omietnutá a nalíčená. Výplni otvorov dominuje jednoduchosť tesárskej konštrukcie, funkčnosť a vzájomný súlad členenia okien, 4-tabuľové, dvojkridlové dvere modul okenného členenia taktiež uplatňujú, čo sa prejavuje v kompozičnej líniovej čistote. Skalný rímsový previs je nad vstupom perforovaný otvorom pre dymovod.

Západná skupina: z dvora sprístupnené tri hospodárske skalné priestory. Každý zahĺbený priestor má samostatný vstup, sú obdĺžnikového pôdorysu a rozmerovo približne rovnaké v aditívnom radení z východu na západ, šírka 160, hĺbka 200, výška 160 cm, resp. 200 x 200 x 110 cm, resp. 200 x 180 x 110 cm. V krajnom východnom priestore, v jeho východnej stene je vysekaná nika 120 x 40 x 50 cm pre hydinu (nosnice, kvočky) a priestor je odvetraný malým okienkom. Vnútorne steny priestorov boli olíčené vápnom. Dvere chlievikov resp. kurníkov sú jednoduché prírodnej doskovej konštrukcie bez náterov, tesárske, jednokridlové, v hornej časti majú vetracie okienko s pletivom. Kovanie drevené aj železné.

Skalné obydlie, pozostávajúce z viac samostatne prístupných priestorov, je vydlabané v južne orientovanej cca. 9 - 10 m vysokej skalnej stene, ukončujúcej výškovo i polohovo členitú konfiguráciu skalného masívu. Nachádza sa na hranici dvora, resp. na severnom konci pozemku, za domom č. 127 pred skalnou stenou. Napojené je na hlavnú komunikáciu prístupovou cestou. Voľný prístup z hlavnej cesty a z verejného priestranstva k priestorom skalného obydla je možný len s väzbou na právo prechodu cez uvedený súkromný pozemok s rodinným domom. Skalné obydlie, ktoré ešte v minulom roku bolo trvalo obývané, datujeme rámcovo do priebehu 19. storočia. Tvoria ho niekoľko samostatných priestorov vyhlbených v polohovo členitom skalnom masíve s upravenou čelnou južnou stenou. Pôvodný dom obdĺžnikového pôdorysu označený na katastrálnej mape z r. 1889, bol v 1. pol. 20. stor. pôdorysne rozšírený. Touto mapou, reambulovanou pravdepodobne v 30-tych rokoch 20. stor., je doložené geodetické zaznamenanie zahĺbených sektorov v južnej stene skalného masívu najmä vo východnej časti rezervácie, nazývanej Šurda. Označenie rímskymi číslicami svedčí o ich evidencii z dôvodu užívania skalného masívu. Predpokladáme, že dva pod skalným previsom zapustené priestory sú najstaršie. Obývané boli pravdepodobne obidva priestory najmä počas vojny, obdobie ako aj iné obydlia v lokalite. Po II. sv. vojne až do roku 2002 bolo obývané len jedno, dostatočne presvetlené a „modernizované“ skalné obydlie pod previsom, murovaná pec pod jeho oknom sa nepoužíva takmer 25 rokov. Menšie dva priestory v južnej skalnej stene pre chovateľské účely a maštal', neskôr využívaná ako garáž resp. prístrešok pre strojové zariadenia hospodárstva, vznikli neskôr, od polovice 20.stor. Napr. vína pivnica s valenou klenbou v severnej stene garáže bola do hĺbky masívu vysekaná v polovici 90-tych rokov 20. stor.

Skalné priestory sú zahĺbené pod širokým skalným previsom, severne za rodinným domom pôdorysného tvaru písmena „L“, pričom dom je orientovaný kolmo na skalnú stenu dlhšou stranou. Využívajúc plasticnosť hmoty skalnej steny, napojený je na ňu otvoreným prístreškom a v jeho severozápadnom nároží je údiareň. Skalné priestory sú aditívne radené vedľa seba smerom od západu na východ nasledovne: pivnica-kuchyňa-chlievik-kurín-sklad-(klenutá pivnica)-chliev. Každý priestor je samostatne prístupný z dvora, okrem klenutej pivnice, prístupnej zo skladu (garáže resp. býv. maštale). Pri aplikácii všeobecných pravidiel definujúcich stavebno-technicky suterén, skalné obydlie suterén nemá.

1. nadzemné podlažie:

Zahĺbené skalné priestory okrem jednej pivnice sú samostatne prístupné z juhu, z dvora. Popis jednotlivých priestorov podľa ich situovania smerom od západu na východ:

Bývalá maštal': prístupná je spod prístrešia za domom, s priečelím zapusteným pod širokým skalným previsom. Jej priestor nepravidelného pôdorysu má rozmery: dĺžka (do hĺbky masívu) premenlivá 270 - 350 cm, šírka cca. 480 cm a výška v strede cca. 210 cm. Pôdorysne priestor širšou stranou je orientovaný do priečelia, hmotovo súvisiaceho so skalným masívom. Využívaná je na skladovanie poľnohospodárskych produktov. Vstupné dvere jednoduchej tesárskej konštrukcie sú zapustené v špalete, cca. 140 cm pod skalným previsom. Strop rovný dlabaný, podlaha skalné podlažie.

Obydlie jednopriestorové: vstup priamo z dvora do kuchyne obdĺžnikového pôdorysu s rozmermi 420 x 560 cm, širšou stranou orientovanou do priečelia, s plochým stropom, podlahu tvorí kamenné podlažie, na ňom položená pvc krytina. Interiér je omietnutý a vylíčený vápenným náterom. Vykurovanie kachľami na pevné palivo, s vyústením dymovodu do priečelia. Presvetlenie priestoru je dvomi oknami, symetricky osadenými po stranách vstupných dverí. Výplne dverí a okien sú kvalitnými stolárskymi výrobkami s nátermi, dvere presklené, okná konštrukčne členené v tvare písmena „T“. Vonku pod previsom, východne od vstupných dverí, je umiestnená z kamenných kvádrov murovaná chlebová pec so sporákom, pôdorysné rozmery pece sú cca 150 x 150 cm, omazaná hlinenou mazanicou a zalíčená, s dymovodom čiastočne zasekaným do skalnej steny.

Chlievik, kurník: v južne vystupujúcej skalnej stene je vysekaný priestor, ktorý je rozdelený tehlovou murovanou priečkou na dva priestory. Pôvodne určené pre chov sliepok a úschovu sena, resp.náradia, s pôdorysnými rozmermi každého cca. 160 x 160 cm. Dvere chlievikov resp. kurníkov sú jednoduché prírodnej doskovej konštrukcie bez náterov, tesárske,

jednokrídlové, v hornej časti majú vetracie okienko s pletivom. Kovanie drevené aj železné.

Sklad - garáž: pôvodne jednopriestorová v skalnom masíve vydlabaná maštaľ, neskôr upravená na garáž, s murovaným priečelím, kolmým na skalnú stenu. Jej pôdorysné rozmery sú cca. 500 x 500 cm, v juhovýchodnej časti s vysekanou nikou. Vstup do priestoru je zo západnej strany jednokrídlovými novodobými dverami, resp. výklopnou železnou bránou. V južnej fasáde je v masíve vysekané zapustené vetracie okno. Povrchy interiéru nie sú dodatočne upravované. V severnej stene sú dvere do pivnice, vysekané do hĺbky masívu.

Pivnica: priestor vydlabaný do hĺbky skalného masívu, určený na skladovanie vína. Pivnica je sprístupnená jednokrídlovými dvermi z garáže, osadenými v jej severnej stene. Má pôdorysné rozmery 320 x 210 cm, strop valene klenutý, tvarovaný dlabaním priamo v skale, podlaha skalné podložie, všetky steny bez omietok.

Chliev: pre ošípané je umiestnený na severovýchodnom okraji skalného masívu, v dotyku so susednou parcelou. S pôdorysnými rozmermi cca. 250 x 150 cm.

O fasáde možno hovoriť najmä pri obytnej časti, pričom hlavná fasáda skalného obydľia je orientovaná na juh, v osi symetrie s vloženou rámovou konštrukciou pre okenné a dvernú výplň. Má trojosové radenie otvorov (okno-dvere-okno), parapety vymurované z kamenných kvádrov. Drevené dverné krídla sú zasklené, okná sú 4-tabuľové. Kamenársky opracovaná skalná stena omietnutá a nalíčená. Výplne otvorov stolárskej konštrukcie. Fasáda je v korune ohraničená líniou prirodzenej horizontálnej sedimentácie horniny, tvoriacu zároveň skalný previs. Fasádu dopĺňa murovaná pec. Fasáda bývalej maštale, resp. pivnice, resp. skladu pod previsom je tvorená prirodzenou skalnou stenou upravenou dlabaním, bez akýchkoľvek prvkov a povrchových úprav, členená len vstupnými dverami. Fasáda chlievikov, garáže, je tvorená skalnou stenou, upravenou resp. zarovnanou dlabaním, bez akýchkoľvek ďalších úprav. V otvoroch do priestorov chlievikov sú osadené jednoduché doskové tesársky opracované výplne, drevo je prirodzenej štruktúry, bez náterov.

Skalné obydľie, súp.č. 128, ev.č. ÚZPF SR 2316/0

parc.č.: skalný masív parc.č. 860/2, za domom parc.č. 205, lokalita Dolina

Skalné obydľie, pozostáva z dvoch samostatných priestorov, je vydlabané v južne orientovanej cca. 4 - 5 m vysokej skalnej stene, ukončujúcej výškovo i polohovo členitú konfiguráciu skalného masívu, v nadloží steny zvažujúceho sa. Nachádza sa na hranici dvora, resp. na severnom konci pozemku, za domom č. 128 postavenom v strede parcely, pred skalnou stenou. Napojené je na hlavnú komunikáciu prístupom dvorom, resp. záhradou vedľa domu. Voľný prístup z hlavnej cesty a z verejného priestranstva k priestorom skalného obydľia je možný len s väzbou na právo prechodu cez uvedený súkromný pozemok s rodinným domom. Skalné obydľie, datujeme rámcovo do priebehu 19. storočia. Tvorí ho dva samostatné priestory vyhlbené v polohovo členitom skalnom masíve s minimálne upravenou čelnou južnou stenou. Katastrálnou mapou z roku 1889, reambulovanou pravdepodobne v 30-tych rokoch 20. stor, je doložené geodetické polohopisné zaznamenanie zahĺbených sektorov v južnej stene skalného masívu najmä vo východnej časti rezervácie, nazývanej Šurda. Označenie rímskymi číslicami svedčí o ich evidencii z dôvodu užívania skalného masívu. Predpokladáme, že napriek tomu, že skalné obydľie nie je v uvedenej mape zaznačené, už existovalo. Obývané bolo pravdepodobne až do čias II. svetovej vojny, obdobie ako aj iné obydľia v lokalite. Neskôr, pravdepodobne pre zvýšené nároky na bývanie, od pol. 20. stor. však slúžilo najmä na uskladnenie poľnohospodárskych produktov, súdiac podľa stavu murovanej pece situovanej pod skalným previsom mimo obydľie a stavebno-technického stavu východného otvoreného priestoru, bez priečelia. Skalné priestory sú zahĺbené pod skalným previsom, severne za rodinným domom. Využívajú konfiguráciu terénu a hmotu skalnej steny, obydľie predstavuje aditívne radené dva priestory vedľa seba. Každý priestor je samostatne prístupný z dvora, vzájomne nie sú prepojené, vonku pod previsom medzi nimi je osadená murovaná pec. Pravdepodobne tu bola pôvodne murované priečelie, ktoré je dnes deštruované. Pri aplikácii všeobecných pravidiel definujúcich stavebno-technicky suterén, skalné obydľie suterén nemá.

1. nadzemné podlažie:

Skalné obydľie má zahĺbené priečelie pod širokým skalným previsom, pomerne netysokej

skalnej steny, ktorá ukončuje svažité nadložie skalného masívu. Je prístupné z juhu, priamo v úrovni okolitého terénu neudržiavaného dvora resp. zarastenej záhrady. Západný priestor s precízne kamenársky opracovanou skalnou stenou, má vstupné dvere rámovej konštrukcie osadené priamo v skalnej stene. Rovná špaleta je zahĺbená cca. 50 cm, otvor široký 110 cm. Západne od dverí je osadené vetracie okno s rozmermi cca, 40 x 40 cm. Pod oknom je zvýšené podstanie, podložie pôvodného skalného masívu. Východný priestor je otvorený, pravdepodobne pôvodné priečelie je deštruované (napr. na stavebný kameň). Má nepravidelný pôdorys s rozmermi cca. 450 x 500 cm a v jeho východnej stene je vydlabaná nika. Pôdorysne je priestor širšou stranou orientovaný do priečelia, pôvodne hmotovo súvisiaceho so skalným masívom. Strop je rovno dlabaný. Medzi oboma priestormi vonku pod širokým cca. 130 - 180 cm previsom, východne od vstupných dverí, je umiestnená z kamenných kvádrov murovaná chlebová pec so sporákom. Pôdorysné rozmery pece sú 130 x 80 cm, výška spodnej časti 80 cm, nadstavca 40 cm, omazaná je hlinenou mazanicou a zalíčená.

O fasáde možno hovoriť len pri západnej časti. Je orientovaná na juh, tvorená hmotovou podstatou skalného masívu, precízne povrchovo kamenársky opracovaná. Je 2-osová, na západnej strane je malé vetracie okienko, na východnej dverný otvor. Okienko má zvonku pripevnenú hustú sieťovinu, výplň nie je možné identifikovať. Dvere sú jednokrídlové, dnu otváravé, z horizontálne uložených dosák tesárskej konštrukcie, sú bez povrchovej náterovej úpravy. Fasáda je v korune ohraničená líniou prirodzenej horizontálnej sedimentácie horniny, tvoriacej zároveň skalný previs. Fasádu dopĺňa murovaná pec.

Skalné obydlie, súp.č. 129, ev.č. ÚZPF SR 2317/0

parc.č.: skalný masív parc.č. 860/2, za domom parc.č. 201/1-2, 203, 204/2, lokalita Dolina

Pôvodne trojpriestorové skalné obydlie je vyhlbené v skalnom masíve pozemok parc.č. 860/2, na jeho južnej hranici tvorenej skalnou stenou, v dotyku severnej hranice pozemku parc.č.202/2 . Hlavný vstup do obydlija je z juhu, z terénnej terasy južne prudko svažitej, ktorá je od hlavnej cesty, z úrovne údolia povedľa hospodárskych stavieb prislúchajúcich k domu č. 129, sprístupnená terénnym kamenným schodiskom. Terénna terasa na južnom svahu pred skalnou stenou je neupravenou zanedbanou záhradou, pred jeho východnou časťou s vysokým násypom skalnej deštrukcie. Južný okraj terasy sa prudko zvažuje k hospodárskej stavbe, ktorá vlastnícky prislúcha k domu č. 129, z jeho severnej strany. Z uvedeného vyplýva, že prístup k skalnému obydlju z verejného priestoru (napr. obecného) a komunikácie, nie je možný bez väzby na právo prechodu cez cudzí súkromný pozemok. V susedstve skalného obydlija v skalnej stene pokračujúcej smerom západným sa nachádzajú ďalšie samostatné skalné obydlia (ÚZPF č. 2319/0, č. 2318/0 a č. 2320/0). Všetky sú vyhlbené v skalnom masíve a sprístupnené len z tejto terénnej terasy.

Skalné obydlie datované do priebehu 19. storočia, je vyhlbené v skalnom masíve, ktorého geologická textúra v sedimentačných vrstvách je rôznej pevnosti, svahové nadložie nad vyhlbenými priestormi je značne zvetralé. Pôvodne kolmá, južne orientovaná čelná stena skalného masívu tvorí jeho jedinú, južnú čelnú fasádu. Táto je v západnej časti povrchovo zvetrala, vo východnej časti úplne zničená. Skalné obydlie je dlhodobo nevyužívané, s deštruovanými identifikačnými prvkami. Katastrálnou mapou z roku 1889 je doložené geodetické zaznamenanie vyhlbených sektorov na južnej strane skalného masívu. Sú označené rímskymi číslicami, čo svedčí o evidencii z dôvodu užívania skalného masívu. Predmetné skalné obydlie však zaznačené na mape nie je. Pomerná terénna nedostupnosť s komplikovaným prístupom a okrajová poloha v rámci sídla evokuje skutočnosť, že skalné obydlia v tejto časti patria k najstarším, ktoré pri evidencii priestorov v 2. pol. 19. storočia však neboli využívané, ale existovali.

Skalné obydlie je trojpriestorové, s dvomi priestormi vedľa seba, z ktorých východný je resp. bol rozdelený priečkou. Stopy po zmene užívania napr. na skladovanie poľnohospodárskych produktov neboli zistené, čiže objekt bol využívaný len na bývanie a pravdepodobne v 2. pol. 20. storočia aj opustený.

Skalné obydlie je trojpriestorové, s dvomi priestormi vyhlbenými vedľa seba, z ktorých východný, bol rozdelený murovanou priečkou. Vstup z juhu bol do západného priestoru pitvora (kuchyňa), odkiaľ bol dverami sprístupnený východný priestor (izba). Východný priestor izby bol po vyhlbení

dodatočne rozdelený murovanou priečkou. Stropy priestorov boli rovné, podlahy zasypané skalnou deštrukciou zo stropu. Priestory sú vyhlbené do skalného masívu s pôvodne kolmou čelnou južnou skalnou stenou s previsom, ktorý je v súčasnosti deštruovaný. Veľkosti a tvar otvorov sú čiastočne identifikovateľné, s deštruovanými ostentami, pôvodne však priamo vysekanými do skalnej steny, bez zachovalých výplní. Skalné obydlie je vo veľmi havarijnom zánikovom stave. Pri aplikácii všeobecných pravidiel definujúcich suterén, skalné obydlie suterén nemá.

1. nadzemné podlažie:

Zahlbené trojpriestorové obydlie má obdĺžnikový pôdorys. Pozostáva z dvoch hlavných, vedľa seba radených priestorov - západný pitvor (kuchyňa) a východný (izba), vzájomne prepojených dverným otvorom. Tretí priestor obydlia je dodatočne vytvorený vo východnom priestore (izbe), v hĺbke priečkou rovnobežnou so severnou zadnou stenou.

Vstupný západný priestor pitvora (kuchyne) má jednoduchý obdĺžnikový pôdorys s užšou stranou orientovanou do priečelia. Hlavný a jediný vstup do obydlia je z juhu, západne umiestneným dverným otvorom bez výplne, východne od vstupu okenný otvor bez výplne. Vnútorne rozmery približne: hĺbka 500 cm, šírka 220 cm, výška nezmeraná, vzhľadom na značne porušený, pôvodne rovný strop a násyp skalnej deštrukcie zo stropu na podlahe. Steny omazané hlinenou mazaninou s prímiesami, s povrchovým viacnásobným vápenným náterom, sivým, svetlomodrým a čiernym. Podlaha konštrukčne spätá so skalným podložím, pravdepodobne pôvodne upravená mazanicou. V juhovýchodnom nároží bolo umiestnené kombinované zariadenie - pec a sporák, presahujúce aj do izby. Po zariadení zostal len deštruovaný otvor v priečke medzi pitvorom a izbou, mali spoločné vyústenie dymovodu do fasády. Vo východnej stene pitvora je vysekaný dverný otvor sprístupňujúci druhý východný priestor, izbu. Dvere pri šírke otvoru cca. 95 cm, boli osadené v precízne opracovanom kolmo zalomenom ostentí zo strany východnej, z priestoru izby. Z rámovej (zárubňovej) konštrukcie zostal len v nadpraží prekladový trám, zapustený v pravouhlom zalomenom ostentí. Priestor izby pôvodne ako celok vyhlbený v skalnom masíve s približnými rozmermi: hĺbka 500 cm, šírka 400 - 410 cm, bol rozdelený murovanou priečkou (50 cm) rovnobežnou so zadnou severnou stenou na dva priestory, pri pôvodnej šírke južná časť sa zmenšila na hĺbku cca. 310 cm, severná časť cca. 130 cm. Tento murovanou priečkou oddelený menší priestor mal pôvodne aj nižšiu svetlú výšku (?), nezisteného využitia. V súčasnosti je priečka deštruovaná, pôvodný pravdepodobne rovne dlabaný strop je deštruovaný odlúčením v cca. 40 cm hrúbke po sedimentačnej vrstevnici horniny. Izba bola presvetlená pravdepodobne jedným širokým, resp. dvomi vedľa seba združenými menšími oknami. Keďže južný múr je deštruovaný (východná časť fasády), v zvyšku muriva z interiérovej strany zostali na okraji deštruovaného otvoru náznaky ostentia, v parapete mierne šikmá špaleta a stopy po osadení rámovej konštrukcie vydlabané do skalného masívu. V juhozápadnom nároží pri priečke medzi pitvorom a izbou, je deštruovaný otvor pravdepodobne po kombinovanom zariadení - pec s kachľami, vyústenie spoločného dymovodu do otvoru v južnej fasáde. Strop, podlaha a časť južného múru nad parapetom je deštruovaná, čiže nie je možné bližšie identifikovať akékoľvek znaky a konštrukčné prvky, navýšená hrotitá skalnatá deštrukcia na podlahe znemožňuje overiť jej identifikačné znaky. Podľa zvyškov na stenách, steny vrátane ostentí otvorov boli omazané hlinenou omietkou sprímiesou pliev s povrchovou úpravou viacerými vápennými nátermi aj s farebnou úpravou oker, sivá, svetlomodrá, sýta modrá.

Vonkajší terén pred vstupom je zvýšený nánosom organického pôvodu a deštrukciou zo skalného nadložia masívu. Výšková niveleta exteriéru a interiéru je takmer rovnaká, prechod do interiéru je plynule znemožnený. Samotná hmotová podstata, v ktorej bol objekt vydlabaný, je kvalitatívne nesúdržná a v súčasnosti už veľmi narušená hornina. Výplne otvorov a ani vykurovacie zariadenie, pec a sporák, sa nezachovali.

Hlavná a jediná fasáda objektu je orientovaná na juh. Je resp. bola vysekaná priamo v južnej skalnej stene, ktorá v tejto časti je viac-menej už vo forme prirodzeného masívu, bez previsu, čím nadobúda takmer jaskynný charakter. Vplyvom erózie a narušenia nadložia napr. koreňovou sústavou náletovej vegetácie, dochádza k priesakom vody, strate súdržnosti pojiva v hornine a jej deštrukcii. Fasáda je identifikovateľná len v západnej časti, pri priestore pitvora. Jej členenie pôvodne dvojsové, v smere od západu dvere, východne okno, je dnes len jednoliatym otvorom, bez výplní. Východná časť fasády prislúchajúca k priestoru izby, je v

celom rozsahu nečitateľná, deštruovaná, s vysokým násypom deštruovanej horniny z fasády aj z nadložia v mieste fasády. V strede pôvodnej fasády, v mieste priečky medzi pitvorom a izbou, východne od okna v pitvore je okrúhly otvor, ktorým do priečelia vyúsťoval dymovod. Výplne otvorov a prípadná povrchová úprava fasády sa nezachovali.

Skalné obydlie, súp.č. 129, ev.č. ÚZPF SR 2318/0

parc.č.: skalný masív parc.č. 860/2, za domom parc.č. 201/1-2, 203, 204/2, lokalita Dolina

Skalné obydlie je vyhlbené v skalnom masíve pozemok parc.č. 860/2, na jeho južnej hranici tvorenej skalnou stenou, v dotyku severnej hranice pozemku parc. č. 203. Hlavný vstup do obydlija je z juhu, z terénnej terasy južne prudko svažitej, ktorá je od hlavnej cesty, z úrovne údolia povedľa hospodárskych stavieb prislúchajúcich k domu č. 129, sprístupnená terénnym kamenným schodiskom. Terénna terasa na južnom svahu pred skalnou stenou je záhradou, ktorej južný okraj sa prudko zvažuje k hospodárskym stavbám vlastnicky prislúchajúcim k domu, z jeho severnej strany. Z uvedeného vyplýva, že prístup k skalnému obydlju z verejného priestoru (napr. obecného) a komunikácie, nie je možný bez väzby na právo prechodu cez súkromný pozemok. V susedstve skalného obydlija smerom východným sa nachádzajú ďalšie dve samostatné skalné obydlia (ÚZPF č. 2319/0 a 2317/0) a západným jedno (ÚZPF č. 2320/0). Všetky sú vyhlbené v skalnom masíve a sprístupnené len z tejto terénnej terasy.

Skalné obydlie datované do priebehu 19. storočia, tvorí jednoduchý priestor vyhlbený v skalnom masíve s kolmou, južne orientovanou čelnou stenou, tvoriacou zároveň aj jeho jedinú fasádu. Jednoduchý jednopriestor je dlhodobo nevyužívaný, bez identifikovateľných nálezových situácií, napriek tomu, datovanie možno spochybníť. Katastrálnou mapou z roku 1889 je doložené geodetické zaznamenanie vyhlbených sektorov na južnej strane skalného masívu. Sú označené rímskymi číslicami, čo svedčí o evidencii z dôvodu užívania skalného masívu. Predmetné skalné obydlie však zaznačené na mape nie je. Pomerne výrazná nedostupnosť terénnej terasy, okrajová poloha v rámci sídliska vzhľadom na typickú zástavbu osídlenia môže viesť k predpokladom, že skalné obydlia v tejto časti patria k najstarším, ktoré pri evidencii priestorov v 2. pol. 19.storočia neboli využívané, ale existovali.

Skalné obydlie je jednopriestorové, jednoduché, so zvyškami stôp po vykurovacom zariadení, predpokladáme, že ho realizovala, resp. využívala slabšia sociálna vrstva obyvateľstva. Stopy po zmene užívania napr. na skladovanie poľnohospodárskych produktov neboli zistené, čiže objekt bol využívaný len na bývanie a pravdepodobne v polovici 20. storočia opustený. Skalné obydlie je jednopriestorové, obdĺžnikového pôdorysu s dlhšou stranou kolmou na skalnú stenu, jednopodlažné, vyhlbené do skalného masívu s čelnou južnou skalnou stenou, nad ktorou je previs. Veľkosti a tvar otvorov sú pôvodné, s ostentami priamo vysekanými do skalnej steny, bez výplní. Pri aplikácii všeobecných pravidiel definujúcich suterén, skalné obydlie suterén nemá.

1. nadzemné podlažie:

Zahlbené, vysekané resp. vydlabané jednopriestorové obydlie má obdĺžnikový pôdorys s užšou stranou orientovanou do priečelia. Vnútorne rozmery priestoru sú približne: hĺbka 400 cm, šírka 250 – 270 cm, výška 180 cm. Hlavný vstup je z juhu, v terajšej podobe priečelia tvorený nepravidelným otvorom bez výplní. Vonkajší terén pred vstupom je zvýšený nánosom organického pôvodu a deštrukciou zo skalného nadložia masívu. Výšková niveleta exteriéru a interiéru je takmer rovnaká, prechod do interiéru je plynulý. Priestor je klenutý plytkou, stlačenou valenou resp. klenbou korýtkového typu, vydlabanou v skalnom masíve, plynulé prechádzajúcou do bočných stien. Podlahu tvorí skalné podlažie, na ktorej pravdepodobne podľa stôp pri stenách bola hlinená vrstva, v súčasnosti s organickým nánosom (lístie, konáre) a úlomkami kameňa z deštruovaného podlažia. Vnútorne steny priestoru - západná, severná a východná sú omazané hlinenou mazaninou s prímiesou pliev, mazanina je vo viacerých vrstvách. Jej povrch nesie zvyšky viacerých náterov, bielych, okrových a svetlomodrých. V pozdĺžnych stenách, vo východnej aj západnej sú v nárožiach s južnou priečelnou stenou vertikálne záseky. V západnej stene je pod stropom vydlabaná priehlbeninová priemeru 25 cm s hĺbkou 15 - 20 cm, z ktorej je vertikálny výžľab dlhý cca. 50 cm, široký priemerne 8 cm. Ich funkcia pravdepodobne súvisela s osadením drevenej konštrukcie (kotvenie priečky, trámová výstuž). Podobný zásek je aj na východnej stene, presne oproti. Záseky sú rozmerovo pravidelné. Južná stena, vysekaná priamo v skalnej

stene, má pravidelne a precízne kamenársky opracované ostenia pre osadenie výplní, najmä v mieste okenného parapetu (6 x 10 cm). Južný čelný múr je v juhozápadnej parapetnej časti hrubší, cca. 90 cm, v hornej časti cca. 60 cm. Výplne otvorov boli osadené v špalete z interiérovej strany. Na základe zasekaných ostení, predpokladáme dvojosovosť otvorov, výplne otvorov a ani ich rámové konštrukcie sa nezachovali. Západne osadený okenný otvor rozmerov cca. 60 x 80 cm, vedľa neho východne dverný otvor je široký cca. 110 cm, jeho východné ostenie má šírku cca. 85 cm. Východná časť ostenia dverného otvoru má premenlivú hrúbku múra, od spodnej časti cca. 80 - 90 cm, v hornej miestami len 35 cm, čo zrejme súviselo aj z nevyhnutnosťou preraziť otvor komínového prieduchu. V juhovýchodnom nároží je šikmý výžlab cca. 16 cm široký, pre dymovod, ktorý bol cca. 35 cm pod stropom okrúhlym otvorom priemeru cca. 17 cm, vyvedený na priechod. Stopy po povrchovej úprave, okrem kamenárskeho otesávania, južnej steny neboli zistené, sú tu čitateľné zvyšky sadzí. Vykurovacie zariadenie sa nezachovalo.

Hlavná a jediná fasáda objektu je orientovaná na juh. Je vysekaná priamo v južnej skalnej stene, približne 170 cm vysokej, s rímsovým previsom cca. 30 - 40 cm širokým, tvoriacim južný okraj zo severu sa zvažujúceho skalného masívu, pokrytého hustým náletovým krovinatým a stromovým porastom. Vzhľadom na geologickú štruktúru skalnej steny, výrazovo prevažujú horizontálne štruktúrne sedimentačné línie, korunované skalným previsom. Šírka fasády nie je ohraničená, vzhľadom na jej „zrastenie“ priamo so skalnou stenou, len v blízkosti otvorov je povrch skalnej steny precízne a remeselnícky zručne kamenársky opracovaný. Členenie fasády pôvodne dvojosové, v smere od západu okno, východne dvere, je dnes len s jednoliatym otvorom, bez výplní. Východne od dverí pod skalným previsom je vyvedený okrúhly otvor pôvodného komínového prieduchu. Výplne otvorov a prípadná povrchová úprava fasády, sa nezachovali.

Skalné obydlie, súp.č. 129, ev.č. ÚZPF SR 2319/0

parc.č.: skalný masív parc.č. 860/2, za domom parc.č. 201/1-2, 203, 204/2, lokalita Dolina

Skalné obydlie je vyhlbené v skalnom masíve pozemok parc. č. 860/2, na jeho južnej hranici tvorenej skalnou stenou, v dotyku severnej hranice pozemku parc. č. 202/2. Hlavný vstup do obydlija je z juhu, z terénnej terasy južne prudko svažitej, ktorá je od hlavnej cesty, z úrovne údolia povedľa hospodárskych stavieb prislúchajúcich k domu č. 129, sprístupnená terénnym kamenným schodiskom. Terénna terasa na južnom svahu pred skalnou stenou je neupravenou zanedbanou záhradou, s južným okrajom prudko sa zvažujúcim k hospodárskej stavbe, ktorá vlastnícky prislúcha k domu č. 129, z jeho severnej strany. Z uvedeného vyplýva, že prístup k skalnému obydlíu z verejného priestoru (napr. obecného) a komunikácie, nie je možný bez väzby na právo prechodu cez cudzí súkromný pozemok. V susedstve skalného obydlija smerom východným sa nachádza ďalšie samostatné trojpriestorové skalné obydlie (ÚZPF č. 2317/0) a smerom západným sú dve (ÚZPF č. 2318/0, 2320/0). Všetky sú vyhlbené v skalnom masíve a sprístupnené len z tejto terénnej terasy.

Skalné obydlie datované do priebehu 19. storočia, tvorí jednoduchý priestor vyhlbený v skalnom masíve, v nadloží značne zvetralom, s kolmou, južne orientovanou čelnou len hrubo opracovanou, resp. už povrchovo zvetralou stenou, tvoriacou zároveň aj jeho jediné, značne poškodenú fasádu. Jednoduchý jednopriestor je dlhodobo nevyužívaný, bez identifikovateľných náterových situácií. Katastrálnou mapou z roku 1889 je doložené geodetické zaznamenanie vyhlbených sektorov na južnej strane skalného masívu. Sú označené rímskymi číslicami, čo svedčí o evidencii z dôvodu užívania skalného masívu. Predmetné skalné obydlie však zaznačené na mape nie je. Pomerne výrazná nedostupnosť terénnej terasy, okrajová poloha v rámci sídliska vzhľadom na typickú zástavbu sídla môže viesť k predpokladom, že skalné obydlia v tejto časti patria k najstarším, ktoré pri evidencii priestorov v 2. pol. 19. storočia však neboli využívané, ale existovali. Skalné obydlie je jednopriestorové, jednoduché, so zvyškom záseku po dymovode vykurovacieho zariadenia, predpokladáme, že ho realizovala, resp. využívala slabšia sociálna vrstva obyvateľstva. Stopy po zmene užívania napr. na skladovanie poľnohospodárskych produktov neboli zistené, čiže objekt bol využívaný len na bývanie a pravdepodobne už v 1. pol. 20. storočia aj opustený.

Skalné obydlie je jednopriestorové, obdĺžnikového pôdorysu s dlhšou stranou kolmou na

skalnú stenu, jednopodlažné, vyhlbené do skalného masívu s čelnou južnou skalnou stenou bez previsu. Veľkosti a tvar otvorov sú pôvodné s ostentami deštruovanými, pôvodne však priamo vysekanými do skalnej steny, bez zachovalých výplní. Je vo veľmi havarijnom zánikovom stave. Pri aplikácii všeobecných pravidiel definujúcich suterén, skalné obydlie suterén nemá.

1. nadzemné podlažie:

Zahlbené jednopriestorové obydlie má obdĺžnikový pôdorys s užšou stranou orientovanou do priečelia. Vnútorne rozmery priestoru sú približne: hĺbka 400 cm, šírka 340 cm, výška nemerateľná, vzhľadom na značne porušený strop, ktorý v horizontálnych vrstevniciach hrúbky 30 - 50 cm vo veľkých plochách odpadáva a podlahový násyp zvyšuje skalnou deštrukciou. Hlavný vstup je z juhu, v terajšej podobe priečelia tvorený nepravidelným otvorom bez výplní. Vonkajší terén pred vstupom je zvýšený nánosom organického pôvodu a deštrukciou zo skalného nadložia masívu. Výšková niveleta exteriéru a interiéru je takmer rovnaká, prechod do interiéru je plynulý. Priestor s pôvodne rovným stropom, vydlabanom v skalnom masíve. Podlaha je konštrukčne nečitateľná vzhľadom na vysoký nárast skalnej deštrukcie zo stropu a odpad organického pôvodu. Vnútorne steny priestoru nesú zvyšky úpravy hlinenou mazaninou s prímiesou pliev, s ojedinelými stokami vápenných náterov, bielych, okrových a svetlomodrých. Hornina je v tejto časti veľmi nestabilná. Južná stena, vysekaná priamo v skalnom masíve, s ponechaným otvorom pre okno a dvere, má v západnej i východnej polohe zvyšky žliabkov, pravdepodobne vydlabaných pre dymovod, prípadne rámovú konštrukciu. Kamenárske opracovanie povrchov ostentí výplní, je narušené, miestami deštruované. Samotná hmotová podstata, v ktorej bol objekt vydlabaný, je kvalitatívne nesúdržná a v súčasnosti už veľmi narušená hornina. Výplne otvorov boli osadené z interiérovej strany južného múru a to vstupné dvere na západnej strane, okno na východnej strane. Výplne otvorov ani vykurovacie zariadenie sa nezachovalo.

Hlavná a jediná fasáda objektu je orientovaná na juh. Je vysekaná priamo v južnej skalnej stene, ktorá v tejto časti je viac-menej už vo forme prirodzeného masívu, bez previsu, čím nadobúda jaskynný charakter. Vplyvom erózie a narušenia nadložia napr. koreňovou sústavou náletových porastov, dochádza k priesakom, strate súdržnosti pojiva v hornine a jej deštrukcii. Fasáda je ťažko identifikovateľná. Jej členenie pôvodne dvojosové, v smere od západu dvere, východne okno, je dnes len s jednoliatym otvorom, bez výplní. Západne od dverí pod líniou stropu je zvyšok žliabkovitého otvoru pôvodného komínového prieduchu. Výplne otvorov a prípadná povrchová úprava fasády, sa nezachovali

Skalné obydlie, súp.č. 129, ev.č. ÚZPF SR 2320/0

parc.č.: skalný masív parc.č. 860/2, za domom parc.č. 201/1-2, 203, 204/2, lokalita Dolina

Skalné obydlie je vyhlbené v skalnom masíve nachádzajúcim sa na severnej hranici pozemku s hlavným vstupom z juhu, z terénnej terasy situovanej na svahu, ktorá je od hlavnej cesty z úrovne údolia povedľa hospodárskych stavieb prislúchajúcich k domu č.129, sprístupnená terénnym kamenným schodkom, Terénna terasa na južnom svahu pred skalnou stenou je záhradou, ktorej južný okraj sa prudko zvažuje na roľu nachádzajúcu sa a vlastnícky prislúchajúcu k domu, z jeho západnej strany. Z uvedeného vyplýva, že prístup k skalnému obydliu z verejného priestoru (napr. obecného) a komunikácie, nie je možný bez väzby na právo prechodu cez súkromný pozemok. V susedstve skalného obydlija smerom východným sa nachádzajú ďalšie tri samostatné skalné obydlija (ÚZPF č. 2318/0, 2319/0 a 2317/0), Všetky sú vyhlbené v skalnom masíve a sprístupnené len z tejto terénnej terasy.

Skalné obydlie datované rámcovo do priebehu 19. storočia tvorí priestor vyhlbený v skalnom masíve s kolmou čelnou stenou vzhľadom na svažitosť terénu premenlivej výškovej mocnosti dnes ťažko merateľnej vzhľadom na terénny nános najmä organického pôvodu a deštrukciu čelnej južnej fasády. Toto datovanie je možné spochybníť vzhľadom na mapový podklad z roku 1889. Touto katastrálnou mapou je doložené geodetické zaznamenanie sektorov na južnej strane skalného masívu, ktoré sú označené rímskymi číslicami, čo svedčí o evidencii z dôvodu užívania skalného masívu. Predmetné skalné obydlie však zaznačené na mape nie je. Opierajúc sa o zvyšky výmurovky z južného priečelia vizuálne čitateľného z interiéru priestoru však možno dedukovať, že pôvodne tu bola vyhlbená „diera“ jaskynného typu, ktorá pri evidencii využívaných priestorov v priebehu 19. storočia nebola využívaná, existovala však a k

jej využitiu po stavebnej úprave týkajúcej sa uzatvorenia priestoru kamennými kvádrami, došlo neskôr.

Skalné obydlie je jednopriestorové, so zvyškami stôp po vykurovacom zariadení, predpokladáme, že ho zrealizovala, resp. stavebne upravila a využívala slabšia sociálna vrstva obyvateľstva na prelome 19.-20. storočia. Stopy pa zmene užívania napr. na skladovanie poľnohospodárskych produktov neboli zistené, čiže objekt bol využívaný len na bývanie a pravdepodobne v polovici 20. storočia opustený. Skalné obydlie je jednopriestorové, obdĺžnikového pôdorysu s dlhšou stranou kolmou na skalnú stenu, jednopodlažné, vyhlbené do skalného masívu s čelnou južnou skalnou stenou, v ktorej bol vo výmurovke pôvodný vstupný otvor. Pri aplikácii všeobecných pravidiel definujúcich suterén, skalné obydlie suterén nemá.

1. nadzemné podlažie:

Zahlbené jednopriestorové obydlie má obdĺžnikový pôdorys užšou stranou orientovanou do priečelia, so svetlými vnútornými rozmermi priestoru cca. dĺžka (hĺbka) 400 cm, šírka 250 cm a výška v strede 200 cm. Hlavný vstup je z juhu, v terajšej podobe priečelia tvorený nepravidelným jednoliatym otvorom, deštruovaným. Vonkajší zvýšený rastlý terén nánosom, deštrukciou kamienia z priečelia i zo skalného nadložia masívu spôsobil, že vstup je zavalený, z čoho vyplýva jeho znepriístupnenie, priestor je klenutý valenou stlačenou klenbou, vysekanou resp. vydlabanou v skalnom masíve, plynule prechádzajúcou do bočných stien. V uzávere priestoru v severnej zadnej stene je vyhlbená vo výške cca. 120 cm nad zemou nika, pravdepodobne pre osvetľovacie teleso. Má rozmery 50 x 50 cm, hlboká 20 cm a ukončená je konchou. Podlahu tvorí skalné podložie, na ktorej pravdepodobne podľa stôp pri stenách bola hlinená ílovitá (?) vrstva, v súčasnosti s organickým nánosom (lístie, konáre), úlomkami kameňa z deštruovaného podložia a deštrukciou južnej priečelnej výmurovky. Vnútorné steny priestoru - západná, severná a východná sú omietnuté vápenno-pieskovou omietkou so zvyškami vápenných náterov aj náteru s pridaním farebného bledomodrého indigového pigmentu. Južná stena, pôvodná výmurovka z kamenných kvádrov nepravidelnej veľkosti je zrušená, deštruovaná, vstup zavalený kamennou deštrukciou, hlineným a iným organickým nánosom vo výške cca. 100 - 120 cm nad pôvodnú úroveň podlahy. V interiéri v juhozápadnom nároží smerom východným je zvyšok zasekaného ostenia malého okenného otvoru, vedľa ktorého bol dverný otvor a pri podlahe v juhovýchodnom nároží sú pozostatky výmurovky, kde sa pravdepodobne nachádzalo okno. Podľa týchto zvyškov je čiastočne možné definovanie pôvodného členenia južnej steny otvormi, ktoré bolo pravdepodobne trojosové (okno-dvere-vetracie okienko). V juhozápadnom nároží bol pravdepodobne menší otvor, cez ktorý bol vyvedený dymovod, po ktorom sú čitateľné zvyšky na západnej stene (mierne zasekaná šikmá ryha so stopami sadzí). Vykurovacie zariadenie sa nezachovalo.

Hlavná a jediná fasáda objektu je resp. bola orientovaná na juh. Bola vymurovaná v južnej skalnej stene kamenársky opracovanej, približne 200 cm vysokej, s plytkým rímsovým previsom, tvoriacim južný okraj zo severu zvažujúceho sa skalného masívu s náletovým krovinatým a stromovým hustým porastom. Hlavný vstup z juhu, v terajšej podobe je už ako jednoliaty deštruovaný otvor. Vzhľadom na pozostatky výmurovky z interiérovej strany a čitateľných stôp z exteriérovej strany (záseky ostení určujúce polohu okna a dverí), predpokladáme, že čelná fasáda bola trojosová -okno-dvere-okno, pri západne asymetrickej polohe dverí, po stranách s nerovnakou veľkosťou okien. Výplne otvorov sa nezachovali, len záseky po miestach ich osadenia. V súčasnosti fasáda je deštruovaná a vstup zavalený terénnym nánosom.

Skalné obydlie, súp.č. 130, ev.č. ÚZPF SR 2321/0

parc.č.: skalný masív parc.č. 860/2, za domom parc.č. 200/4, lokalita Dolina

Skalné obydlie pozostáva z dvoch samostatných priestorov, vydlabaných vysoko nad terénom v stene, tvoriacej južný okraj výškovo i polohovo členitej konfigurácie masívu. Napojenie na hlavnú komunikáciu je cez pozemky, na ktorom sú umiestnené tri rodinné domy. Skalná stena ukončuje severnú hranicu týchto pozemkov, t.j. nachádza sa za domami č. 130 resp. č. 201, osadenými pred skalnou stenou, s podmieneným prístupom povedľa tretieho domu č.131, ktorý je umiestnený v strednej polohe prístupového pozemku z hlavnej

cesty. Skalné priestory sú sprístupnené strmými terénnymi schodmi, vysekanými v skalnom podloží. Voľný prístup z hlavnej cesty a z verejného priestranstva k priestorom skalného obydľia je možný len s väzbou na právo prechodu cez súkromný pozemok s rodinným domom.

Skalné obydlie, datované do 19. stor. tvoria dva samostatné priestory vyhlbené vysoko v skalnom masíve, s kamenársky upravenou čelnou južnou stenou. Na katastrálnej mape z roku 1889 reambulovanej pravdepodobne v 30-tych rokoch 20. stor, je doložené geodetické zaznamenanie zahĺbených sektorov v južnej stene skalného masívu najmä vo východnej časti rezervácie, nazývanej Šurda a označenie rímskymi číslicami svedčí o ich evidencii. Na dotknutom pozemku resp. v jeho príslušnej skalnej state vydlabané priestory na vyššie uvedenej mape nie sú zaznačené, čo ešte nevylučuje oprávnenosť zaužívaného datovania. Predpokladáme, že obidva, prinajmenej však východný priestor je z neskoršieho obdobia. V zadnej časti východnej steny v interiéri je vysekané datovanie: „Roku 1927. XII. 27“.

Pravdepodobne oba priestory mohli byť vysekané v rovnakom čase, resp. hypoteticky najprv mohli tvoriť 2. podlažie dnes už zaniknutých priestorov 1. podlažia v polohovej dispozícii podobnej, ako pri priestoroch za domom č. 133.

Obidva skalné priestory sú zahĺbené pod miernym skalným previsom, severne za rodinnými domami. Masív je v tejto polohe členitý, za domom č. 130, je viac severne zapustený. Za domom č. 201 je západný jednopriestor, za domom č. 130 je východný priestor. Každý z nich je samostatne prístupný z dvora, predloženým terénnym vytesaným schodiskom. Pred vstupom do jednotlivých priestorov je podesta, po oboch stranách vstupných dverí sú malé okienka, resp. vetracie otvory. Skalné obydlie je dlhodobo využívané na uskladnenie poľnohospodárskych produktov a podobne. Pri aplikácii všeobecných pravidiel definujúcich stavebno-technicky suterén, skalné obydlie suterén nemá.

1. nadzemné podlažie:

Východný priestor: prístup terénnym zalomeným schodiskom vedľa severne zapustenej skalnej steny na podestu, z nej sa vstupuje do priestoru zapustenými jednokrídlovými dverami osadenými v rámovej tesárskej konštrukcii. Skalný priestor obdĺžnikového pôdorysu so svetlými rozmermi: dĺžka (do hĺbky masívu) cca. 850 - 900 cm, šírka cca. 400 cm a výška v strede cca. 210 cm. Pôdorysne priestor užšou stranou je orientovaný do priečelia, hmotovo súvisiaceho so skalným masívom. V hĺbke pri severnej stene, je vo východnej stene vydlabaná nika, vedľa nej je na uhlovej podkresbe vysekané datovanie: „Roku 1927 XII. 27“.

Priestor je bez omietok, využívaný na skladovanie. Vstupné dvere jednoduché doskové sú osadené z interiérovej strany v jednoduchej rámovej tesárskej konštrukcii, so železným kovaním, zapustenej v zasekanom ostení. Na každej strane dverí je jedno, vysekané v zapustenej obdĺžnikovej špalette, menšie vetracie okienko bez výplne. Strop rovný dlabaný, podlaha skalné podlažie.

Západný priestor: prístup diagonálnym schodiskom zo juhozápadnej strany má dnes už silne deštruovanú podestu. Vstupné dvere zapustené, takmer totožnej konštrukcie ako vstupné dvere do východného priestoru. Presvetlenie priestoru je okienkom vysekaným východne od dverí, v ňom vložená železná stredným krížom prevliekaná mreža. Na západnej strane od dverí je menšie vetracie okienko. Priestor nebol sprístupnený.

Skalné obydlie je vnímané v dvoch samostatných polohách. Každá je orientovaná na juh. Južná fasáda východná - jej výraz je determinovaný štruktúrou usadenej horniny, skalného masívu s jeho povrchovou úpravou. Horizontálna línia prirodzene sedimentovanej horniny tvorí skalný previs a zároveň korunu fasády. Pod previsom v korune je fasáda zasekaná, povrchovo opracovaná otesaním, bez iných úprav, ponechaná v prirodzenej štruktúre sedimentovanej horniny. Má trojosové členenie otvormi: okno-dvere-okno. Dvere drevené, okná bez výplní, zvonku na vetracích oknách pripevnené ochranné drôtené pletivo. Pod dverným prahom, resp. pod podestou schodiska je otvor neidentifikovaného významu.

Južná fasáda západná - horizontálny výraz je determinovaný štruktúrou usadenej horniny skalného masívu s jeho rastlou povrchovou úpravou. V masíve je zasekaná plocha priečelia s pritesávanou povrchovou úpravou, následkom čoho v korune vznikol previs. Plocha je trojosová, členená otvormi: okienko-dvere-okienko. Horizontálna línia prirodzene sedimentovanej horniny nadlažia je nad vstupnými dverami vertikálnou priehľbinou prerušená. V nadpraží je vydlabaný otvor pravdepodobne pre osadenie dymovodu. Plocha fasády pritesaná, je bez akýchkoľvek iných úprav, ponechaná v prirodzenej štruktúre sedimentovanej horniny. Dvere

drevené, okná bez výplní, vo východnom je železná, prevliekaná do kríža, mreža, na západnom zvonku pripevnené ochranné drôtené pletivo. Na východnom okraji v autentickej polohe pod previsom je umiestnený drevený holubník.

Skalné obydlie, súp.č. 132, ev.č. ÚZPF SR 2322/0

parc.č.: skalný masív parc.č. 860/2, za domom parc.č. 197/2, lokalita Dolina

Skalné obydlie pozostáva z viacerých samostatných priestorov vydlabaných v južne orientovanej skalnej stene, tvoriacej okraj výškovo i polohovo členitej konfigurácie masívu. Napojenie na hlavnú komunikáciu je prístupovou cestou napojenou na hlavnú komunikačnú os v rezervácii. Niveleta prístupovej cesty smerom ku skalnej stene tvorí výškovo stúpajúcu rampu, čo vzhľadom na terénnu konfiguráciu a polohové rozmiestnenie skalných priestorov na susednom pozemku s domom č. 133, že v minulosti boli skalné priestory aj pod úrovňou terajšieho dvora s hospodárskou stavbou. Skalná stena ukončuje severnú hranicu pozemku za rodinným domom č. 132, ktorý v svojej severozápadnej časti je na skalný masív priamo napojený prístreškom, v časti roziahleho skalného previsu. Voľný prístup z hlavnej cesty a z verejného priestranstva k priestorom skalného obydlija je možný len s väzbou na právo prechodu cez súkromný pozemok s rodinným domom.

Skalné obydlie, datované do priebehu 19. storočia tvorí viac samostatných priestorov vyhlbených v skalnom masíve, s kamenársky upravenou čelnou južnou stenou. Na katastrálnej mape z roku 1889, reambulovanej pravdepodobne v 30-tych rokoch 20. storočia, je doložené geodetické zaznamenanie zahĺbených sektorov v južnej stene skalného masívu najmä vo východnej časti rezervácie, nazývanej Šurda a označenie rímskymi číslicami svedčí o ich evidencii. Na dotknutom pozemku resp. v jeho príslušnej skalnej stene vydlabané priestory na vyššie uvedenej mape sú zaznačené a to rímskymi číslicami: „XVII“ - priestor pod previsom hlboko v masíve, „XVIII“ - priestor maštale prístupnej z dvora a „XIX“ - priestor východnej pivnice, v nároží v dotyku so susedným pozemkom. Podľa Ing.arch. V. Kotruszovej skalný masív v tom čase siahal niekoľko metrov (5-7) južnejšie do dvora, neskôr ťažbou kamenných blokov na stavebné účely sa okraj skalnej steny zarovnával viac-menej do súčasnej podoby. Podľa nej pod ich dnešným dvorom sú pravdepodobne zasypané pivnice, pričom hypoteticky dnešné priestory mohli kedysi tvoriť horné podlažie dnes už zaniknutých priestorov dolného podlažia, v polohovej dispozícii podobnej, ako pri priestoroch za domom č. 133. V širších súvislostiach táto hypotéza podľa analýzy údajov vyššie uvedenej katastrálnej mapy, kde je farebne zvýraznený polygonálny priebeh masívu, sa nezdá byť taká nereálna.

Skalné priestory sú zahĺbené v skalnom masíve resp. v skalnej stene v celej šírke severnej línie pozemku. Vzhľadom na ich vonkajšiu pôdorysnú členitosť, orientačne ich popisujeme v dvoch skupinách: západnú a východnú.

Západná skupina sa nachádza polohovo severne za prístreškom domu č. 132. Pod skalným previsom je veľký otvorený zahĺbený resp. vydlabaný priestor, z ktorého sú smerom severným do hĺbky masívu, sprístupnené tri priestory takmer vedľa seba: pivnica-pivnica-garáž. Dve pivnice boli pôvodne jednopriestorovým obydliím, ktoré v povojnovom období rozdelili murovanou priečkou. Pivnice sú sprístupnené dvomi samostatnými dvernými vstupmi z juhu, navzájom nie sú prepojené. Východne od nich, kolmo zalomená hmota masívu bližšie k domu, je západnou stenou pôvodného jednopriestorového obydlija, dnes využívaného ako garáž, so samostatným vstupom z juhu. Pôvodné priečelie bolo nahradené dvojkrídlovou garážovou bránou. Strop otvoreného priestoru v okolí týchto obydlií má silný čierny sadzový depozit, pravdepodobne tu pôvodne bolo otvorené ohnisko, resp. pec.

Východná skupina aditívne radených skalných priestorov: chliev - maštal' - obydlie a chliev, začína západným nárožím južného priečelia skalnej steny, ktoré je pravdepodobne totožné s polohopisnou severnou hranicou pozemku. V nároží vyhlbený jednopriestorový chliev je prístupný z juhozápadnej strany spod previsu, vetracie okienko orientované na juh. Východne od neho je situovaná veľkopriestorová maštal' so vstupom z juhu. Jednopriestor účelovo vyhlbený na ustajnenie dobytka, koni a ošípaných (vydlabané krmníky, jasle, násypky) so vstupom z juhu z dvora, s okennými otvormi. Posledné pôvodné obydlie je jednopriestorové, s južným vstupom užívané ako sklad. Skupinu východne ukončujú malé dvojpodlažné chlieviky pre chov králikov a sliepok.

Všetky skalné priestory sú dispozičné jednopriestorové, bez priameho prepojenia, dlhodobo sú využívané na uskladnenie poľnohospodárskych produktov, skladovanie a chov hospodárskych zvierat. Pri aplikácii všeobecných pravidiel definujúcich stavebno-technicky suterén, skalné obydlie suterén nemá.

1. nadzemné podlažie:

Pivnica v západnej polohe pod otvoreným veľkopriestorom skalného previsu bola pôvodne skalné obydlie. Sprístupnená je jednokrídlovými tesárskymi dverami osadenými v rámovej konštrukcii. V južnej stene je vetrací okenný otvor zatebný. Priestor vydlabaný v skalnom masíve, len východná priečka je murovaná z tehál bez omietok, priestor využívaný ako vínna pivnica. Rovný strop aj steny sú omietnuté a vybielené, podlaha skalné podlažie so zvyškami hlinenej mazanice.

Vedľa smerom na východ je druhá časť pôvodného obydla, dnes priečkou oddelená pivnica slúži na uskladnenie ovocia a iných poľnohospodárskych produktov. Povrchová úprava zhodná ako vo vínnej pivnici, omietka s vápenným náterom, strop rovný, podlaha tvorená skalným podlažím so zvyškami hlinenej mazanice. Pravdepodobne pred touto pivnicou smerom ku garáži bola umiestnená pec, následkom nej sú silné stopy sadzových nánosov na skalných stenách otvoreného priestoru pod previsom. Tento priestor je bez povrchových úprav, len kamenársky opracovaná štruktúra prirodzenej sedimentácie horniny, znečistená sadzovým nánosom v severovýchodnom nároží. Garáž, hmotovo predsunutá južne, pravdepodobne pôvodne tiež priestor obydla, je povrchovo upravená omietkou a vybielená vápenným náterom, štruktúra opracovania stien je hrubšia, rovný strop plynulým zaoblením prechádza do bočných stien. Podlahu tvorí skalné podlažie. V priečelí je osadená dvojkridlová brána drevená, tesárskej konštrukcie so železným kovaním. V juhovýchodnom nároží, prechádza východná stena otvoreného priestoru do južnej fasády do nádvorcia, je situovaný chliev nepravidelného pôdorysu, ktorého vonkajšia hmota je v polohe pod skalným previsom znížená. Vstup je zo západnej strany drevenými jednokrídlovými dverami tesárskej jednoduchej doskovej konštrukcie. Nie je využívaný.

Z nádvorcia pred domom je prístupná maštaľ, obdĺžnikového pôdorysu s rozmermi cca. 700 x 700 cm. Priestor pri hĺbení do masívu bol presne funkčne určený pre kone, hovädzí dobytok a ošípané, vzhľadom na monolitické do skaly vytesané resp. vydlabané válovy, krmidlá, žľaby, rigoly a iné potrebné zariadenia pre ustajnenie a chov zvierat. Povrch stropu, stien a podlahy je bez úprav, skala v prirodzenej štruktúre kamenársky pritesaná. Vstupné dvere jednoduche doskové, sú osadené v zapustenej špalete z interiérovej strany v jednoduchej rámovej tesárskej konštrukcii, so železným kovaním. Na každej strane dverí je jedno vetracie okno bez výplne. Východne od maštale je vstupnými dverami jednoduchej tesárskej konštrukcie prístupný samostatný priestor obdĺžnikového pôdorysu o rozmeroch cca. 500 x 350 cm, užšou stranou orientovaný do južného priečelia. Rovne dlabaný strop a steny má omietnuté a olíčené vápenným náterom, podlahu tvorí omazané skalné podlažie. Pôvodne bol priestor užívaný ako obydlie, dnes na skladovanie.

Skalné obydlie vizuálne vnímané z verejného priestranstva, má jediná južnú fasádu s prevládajúcimi znakmi hospodárskych objektov, ktorej výraz je determinovaný štruktúrou usadenej horniny skalného masívu s jeho povrchovou úpravou. Horizontálna línia prirodzene sedimentovanej horniny tvorí skalný previs a zároveň korunu fasády. Pod previsom v korune je fasáda zasekaná, povrchovo opracovaná otesaním, bez iných úprav, ponechaná v prirodzenej štruktúre sedimentovanej horniny. Má nepravidelné štvorosové členenie otvormi. Dvere drevené, okná bez výplní, na vetracích oknách pripevnené ochranné drôtené pletivo

Skalné obydlie, súp.č. 133, ev.č. ÚZPF SR 2323/0

parc.č.: skalný masív parc.č. 210/2, 210/3, za domom parc.č. 194, lokalita Dolina

Skalné obydlie tvoria viaceré skalné priestory vydlabané v zadnej časti parcely. Skalný masív tu vytvára rôznu štruktúru, je polohovo a výškovo členitý a uzatvára parcelu terénnou konfiguráciou, pôdorysne v tvare písmena „U“. Skalný masív sa zvažuje smerom južným, ukončený je skalnou stenou, ktorá je výškovo zlomovým okrajom masívu, zároveň je aj parcelne hraničnou líniou. Stena je vysoká cca. 8 - 10 m najvyššej v severnej línii, kde sú

dva skalné priestory vydlabané v dvoch podlažiach. Stena východnej línie je vysoká cca. 7 m s klesaním smerom na juh k domu, sú v nej vydlabané dva samostatné jednopriestory a jeden trojpriestor. Stena západnej línie je vysoká cca. 4 m, sú v nej vydlabané dva priestory. Skalné priestory sú všetky sprístupnené v úrovni terénu, len jeden v severnej línii je sprístupnený terénymi schodmi, vysekanými v skalnom podloží. Napojenie na hlavnú komunikáciu je cez pozemok, na ktorom je na východnej hranici umiestnený dom. Voľný prístup z hlavnej cesty a z verejného priestranstva k priestorom skalného obydľia je možný len s väzbou na právo prechodu cez súkromný pozemok s rodinným domom.

Skalné obydlie, datované do priebehu 19. stor. tvoria priestory vyhlbené v skalnom masíve v troch líniiach: západná - dva jednopriestory, severná - jeden jednopriestor v úrovni dolnej, druhý jednopriestor v úrovni hornej, východná - dva jednopriestory a jeden trojpriestor. Na katastrálnej mape z r. 1889, reambulovanej pravdepodobne v 30-tych rokoch 20. stor., je doložené geodetické zaznamenanie zahĺbených sektorov v južnej stene skalného masívu najmä vo východnej časti rezervácie, nazývanej Šurda a označenie rímskymi číslicami svedčí o ich evidencii. Na tomto dotknutom pozemku resp. v jeho príslušnej skalnej stene vydlabané priestory na vyššie uvedenej mape nie sú zaznačené, čo ešte nemusí spochybňovať ich existenciu, resp. nevylučuje to oprávnenosť zaužívaného datovania. Rodinný dom dnes pôdorysného tvaru obráteného písmena „L“, bol zaznamenaný na vyššie spomínanej mape z r. 1889, mal obdĺžnikový pôdorys, užšou stranou priamo napojený na skalnú stenu východnej línie. Oproti nemu bol postavený menší dom, ktorý bol tiež pripojený na stenu západnej línie. Pravdepodobne priestory časti najmä východnej i západnej línie mohli byť vysekané a boli súčasťou týchto domov. Nízke penzum dostupných a overiteľných informácií pri nedostatku identifikačných znakov, môže byť doplnené len hĺbkovým výskumom.

Skalné priestory sú zahĺbené v troch líniiach masívu: V severnej línii sú dva skalné priestory vydlabané v dvoch podlažiach. Každý je jednopriestorový, so vstupom z juhu. Vo východnej línii sú v skalnej stene vydlabané dva samostatné jednopriestory a jeden trojpriestor. V západnej línii sú vydlabané dva priestory. Skalné priestory sú všetky sprístupnené v úrovni terénu, len jeden v severnej línii je sprístupnený terénymi schodmi, vysekanými v skalnom podloží.

Pri aplikácii všeobecných pravidiel definujúcich stavebno-technický suterén, skalné obydlie suterén nemá.

1. nadzemné podlažie:

Západná línia: otvorený jednopriestor je prístupný v úrovni dvora, steny i rovný strop značne deštruovaný v horizontálnych líniiach sedimentovanej horniny. Pôdorysný obdĺžnik, s dlhšou stranou otvorenou smerom východným do dvora, bez bližšie identifikačných znakov. Severne vedľa neho je jednopriestorová pivnica resp. maštal', bližšie určenie nie je možné. Otvorený vstup spod skalného previsu z juhu, bez výplní, povrchové úpravy neidentifikovateľné vzhľadom na deštrukciu a neprístupnosť. Pôdorys obdĺžnikový. Východne od neho je v skalnom masíve vysekané terénne schodisko.

Východná línia: trojpriestorové obydlie je sprístupnené západným otvoreným vstupom bez výplne, priestor bližšie neurčený obdĺžnikového pôdorysu cca. 450 x 160 cm orientovaný užšou stranou do priechlia, vydlabaný do masívu. Z neho sú sprístupnené dva ďalšie priestory, vo východnej stene dverným otvorom bez výplne, komora s pôdorysnými rozmermi cca. 250 x 200 cm, v severnej stene pivnica o rozmeroch cca. 450 x 500 cm. V západnej stene pivnice je vetracie okienko zapustené v rovnej špalete, v severnej stene je neprístupná nika. Vydlabaný priestor je so zvyškami omietok s náterom, so silným nánosom sadzí, následkom používania otvoreného ohňa, bez zachovania sporáka resp. vykurovacieho zariadenia. Terénna konfigurácia skalného masívu vytvorila malé nádvorie, kde pod prístreškom bola rumpálová studňa. Severne od prístrešku v skalnej stene sú vedľa seba dva priestory, dreváreň a maštal'. Dreváreň je sprístupnená zo západu z dvora vstupným otvorom bez výplne, priestor je štvorcového pôdorysu o rozmeroch cca. 400 x 400 cm, strop rovný, steny so stopami omietok a náterov, v južnej stene je vysekané vetracie okienko bez výplne. Severne od drevárne je maštal', obdĺžnikového pôdorysu s rozmermi cca. 800 x 550 cm. Priestor pri hlbení do masívu bol presne funkčne určený pre kone, hovädzí dobytok a ošípané, vzhľadom na do skaly vytesané resp. vydlabané válovy, krmidlá, žľaby, rigoly a iné potrebné zariadenia pre ustajnenie a chov zvierat. Povrch rovného stropu, stien a podlahy je skala v prirodzenej štruktúre, kamenársky pritesaná. Vstupné dvere dvojkrídlové so svetlíkom sú jednoduché doskové, osadené v zapustenom rovnom ostení, v jednoduchej rámovej

tesárskej konštrukcii, so železným kovaním. Na južnej strane dverí je jedno vetracie okno so železnou mrežou.

Severná línia: otvorený jednopriestor situovaný západne od nárožia východného zlomu skalnej steny. Jednoduchý dlabaný priestor nepravidelného pôdorysu v zadnej severnej línii, prístupný z juhu, steny v narušenej štruktúre skalného masívu, bez povrchových úprav, nevyužívaný, zaprataný rôznymi nepotrebnými vecami.

2. nadzemné podlažie:

Tvorí ho horný jednopriestor v severnej línii skalnej steny. Je prístupný terénnym schodiskom vedľa západnej línie skalných priestorov na podestu resp. terasu, z nej sa vstupuje do priestoru zapustenými jednokrídlovými dverami osadenými v rámovej tesárskej konštrukcii. Skalný priestor takmer štvorcového pôdorysu so svetlými rozmermi: dĺžka (do hĺbky masívu) cca. 500 cm, šírka cca. 530 cm a výška v strede cca. 210 cm. Pôdorysne priestor širšou stranou je orientovaný do z kamenných blokov murovaného priečelia. Priestor so zvyškami omietok, bol využívaný na skladovanie. Vstupné dvere jednoduché doskové sú osadené z interiérovej strany v jednoduchej rámovej tesárskej konštrukcii, zapustenej v zasekanom ostení. Západne od dverí je v zapustenom rovnom ostení okienko so 6 - tabuľkovým delením železnej výplne bez zasklenia. Strop rovný dlabaný, podlaha skalné podlažie. Obsahový výraz „fasáda“ napĺňa južná fasáda severnej línie: má dvojosové členenie otvormi (okno-dvere). Dvere drevené tesárske, okno vetracie s vloženou mrežou. Priečelie vzniklo vymurovaním z kvádrov s ojedinelými stopami pôvodných omietok, je zapustená pod plytkým skalným previsom. Východná fasáda západnej línie je determinovaná v celosti výrazom skalnej steny. V severnej časti masívu je zasekaná plocha priečelia s pritesávanou povrchovou úpravou, na svojom východnom okraji doplnená vymurovkou. Plocha je dvojosová, členená otvormi dvere-okno. Južne vedľa nej je jednoosové členenie otvorom bez výplne. Plocha fasád pritesaná, bez akýchkoľvek iných úprav, ponechaná v prirodzenej štruktúre sedimentovanej horniny.

Skalné obydlie, súp.č. 135, ev.č. ÚZPF SR 2324/0

parc.č.: skalný masív parc.č. 210/2, za domom parc.č. 193, lokalita Dolina

Skalné obydlie pozostáva z viacerých samostatných priestorov, vydlabaných v južne orientovanej skalnej stene, tvoriacej okraj výškovo i polohovo členitej konfigurácie masívu. Napojenie na hlavnú komunikáciu je prístupovou cestou napojenou na hlavnú komunikačnú os v rezervácii. Niveleta prístupovej cesty smerom ku skalnej stene tvorí výškovo stúpajúcu rampu. Skalná stena ukončuje severnú hranicu pozemku za rodinným domom č. 135, ktorý v svojej severozápadnej časti je na skalný masív priamo napojený prístreškom, ktorý je z východnej dvorovej strany otvorený. Voľný prístup z hlavnej cesty a z verejného priestranstva k priestorom skalného obydla je možný len s väzbou na právo prechodu cez súkromný pozemok s rodinným domom.

Skalné obydlie, datované v základnej podobe do priebehu 19. storočia, tvoria 4 samostatné priestory vyhlbené v skalnom masíve, s kamenársky upravenou čelnou južnou stenou. Na katastrálnej mape z roku 1889, reambulovanej pravdepodobne v 30-tych rokoch 20. storočia je doložené geodetické zaznamenanie zahĺbených sektorov v južnej stene skalného masívu najmä vo východnej časti rezervácie, nazývanej Šurda. Označenie skalných priestorov rímskymi číslicami, svedčí o ich evidencii. Na dotknutom pozemku resp. v jeho príslušnej skalnej stene vydlabané priestory na vyššie uvedenej mape sú zaznačené rímskymi číslicami: „III“ a „IV“. Dom postavený pred skalnú stenu je možné datovať do prvej tretiny 20. storočia. Pôvodné dva vyhlbené priestory pod prievisom boli po výstavbe domu pravdepodobne upravované. V západnej časti bol z veľkého priestoru maštale („IV“) pôvodne pravdepodobne obytného priestoru, vymurovaním priečky z kamenných kvádrov odčlenený menší sklad, slúžiaci ako garáž. Priestor bol v južnej prednej časti omietnutý (tak ako v prednej južnej časti maštale) a miesto okenných a dverných otvorov tu bola osadená veľká dvojdvierová brána. Predpokladáme tak z uhlíkatých depozitov na skalnej stene východne od studne. Po výstavbe spomenutého domu pred skalnou stenou, sa zmenil aj účel užívania skalných priestorov - uskladnenie hospodárskych produktov a chov hospodárskych zvierat, neskôr garáž. Až do konca 20. stor. boli využívané na uskladnenie poľnohospodárskych produktov, skladovanie a chov hospodárskych zvierat, neskôr jeden ako garáž.

Skalné priestory sú zahĺbené v skalnom masíve. Skalná stena sa nachádza v celej severnej línii pozemku a v západnom okraji sa zalamuje na juh. Uzatvára tak pozemok a zároveň tvorí zadnú západnú stenu prístrešku šopy. Prístrešok sa polohovo nachádza v predĺžení domu č. 135. Skalná stena je kolmo rovnomerne kamenársky otesaná a tak vytvorená skalná stena tvorí južnú fasádu, ktorá je zapustená pod skalným previsom. V severnej skalnej stene sú zahĺbené resp. vydlabané štyri samostatne prístupné priestory pôvodného skalného obydľia v radení vedľa seba v smere od západu na východ: pivnica-sklad-garáž-maštal', v krajnom východnom zalomení skalnej steny na juh po hranici pozemku, je suchý záchod. Pod previsom pred skalnou stenou, v strede medzi garážou a sklado, je vyhlbená studňa s rumpálom. Všetky skalné priestory sú dispozičné jednopriestotové, bez priameho prepojenia medzi sebou, so samostatnými vstupmi z juhu. Pri aplikácii všeobecných pravidiel definujúcich stavebno-technicky suterén, skalné obydlie suterén nemá.

1. nadzemné podlažie:

Priestor pivnice v západnej polohe je sprístupnený z juhu spod prístrešku, napojeného na dom č. 135. Priestor má obdĺžnikový pôdorys o rozmeroch: šírka 340 - 350 cm, hĺbka cca. 380 - 400 cm. Čelná skalná stena má hrúbku cca. 50 cm. Sprístupnený je dverným otvorom širokým cca. 120 cm, v ktorom je osadená jednoduchá tesárska rámová konštrukcia. Pôvodné jednokrídlové dvere chýbajú. Západne od dverí je vetrací okenný otvor bez výplne, nepravidelného štvoruholníkového tvaru s rozmermi cca. 60 x 60 cm, v interiérovej strane so záklenkom, resp. s jednou nepravidelne šikmou špaletou. Priestor vysoký cca. 240 - 250 cm, je vydlabaný v skalnom masíve, s čitateľnou horizontálnou štruktúrou sedimentovaných vrstiev, dnes bez omietok, ich existenciu v minulosti však nemožno vylúčiť, naposledy využívaný ako vínná pivnica. Nepravidelne zvlnený rovný strop aj steny sú pokryté silnou vrstvou čierneho depozitu. Podlaha je tvorená priamo skalným podloží, pod nánosom nečistôt, nevylučujeme existenciu zvyškov hlinenej mazanice. Priestor zanesený nečistotou, voľne otvorený, v súčasnosti bez zjavného využívania. Druhý susedný priestor (smerom východným) je menší, nepravidelného štvoruholníkového pôdorysu o rozmeroch: šírka cca. 180 cm, hĺbka 200 cm. Sprístupnený je z juhu (spod otvoreného prístrešku pred skalnou stenou) dverným otvorom, s jednokrídlovými dverami. Priestor je bez omietok, s jasnými stopami po kamenárskych nástrojoch, strop zvlnený, štruktúrovaný po horizontálnych vrstvách sedimentácie horniny, podlaha skalný masív, bez povrchových úprav. Je tu umiestnené čerpadlo s nádržou na vodu. Východne od tohto priestoru pred skalnou stenou a pod skalným previsom, je vyhlbená resp. vykopaná studňa. Na skruži je tesárska drevená rumpálová konštrukcia, vedro je pripevnené na reťazi. Tretí priestor východne od studne bol pravdepodobne pôvodným obydlím. Bol vyčlenený z veľkého vyhlbeného priestoru priečkou, vymurovanou z kamenných kvádrov. Je sprístupnený z juhu bránou, dvojkrídlovou s von otváracími krídlami, drevenej tesárskej konštrukcie, osadenou v rámovej konštrukcii, jej šírka cca. 240 cm. Funkčne je využívaný ako garáž. Je nepravidelného obdĺžnikového pôdorysu o rozmeroch: šírka cca. 310 - 400 cm, hĺbka cca. 460 cm, s vyhlbenou nikou pozdĺž polovice západnej steny. Štvrtý samostatný priestor sprístupnený z juhu z dvora, je zvyškom pôvodného veľkého priestoru obdĺžnikového pôdorysu s rozmermi cca. 800 x 900 cm, oddelením priestoru (garáž) priečkou v juhozápadnom nároží. Má teda pôdorysne uholníkový tvar s najdlhšími stenami východnou a v hĺbke severnou. Rozmery, v prednej južnej časti šírku cca. 450 cm, v zadnej časti šírku cca. 800 cm. Hĺbka priestoru resp. dĺžka jeho východnej zahĺbenej steny je cca. 900 cm, čiže za garážou je zahĺbený ešte cca. 400 cm. Priestor pri hĺbení do masívu bol presne funkčne určený pre kone, hovädzí dobytok a ošípané, vzhľadom na monolitické do skaly vytesané resp. vydlabané válovy, kýmldlá, žľaby, rigoly a iné potrebné zariadenia pre ustajnenie a chov zvierat. V prednej juhovýchodnej časti je povrch upravený - omietnutý s vápenným náterom, v zadnej časti je povrch stropu a stien bez úprav, skalný masív resp. steny maštale sú v prirodzenej štruktúre kamenársky pritesané. Podlaha tvorená skalným podloží má v strede žliabok na odtekanie močovky. V priečeli sú osadené v drevenej rámovej tesárskej konštrukcii dvere, široké 130 cm. Sú dvojkrídlové von otváracé, drevené, tesárskej doskovej konštrukcie so železným kovaním. Nad vstupnými dverami tesne pod skalným previsom je osadený svetlík, jednoduchej kovovej konštrukcie deväťtabuľkového členenia s presklením. Ostenie okolo svetlíka je doplnené tehlovým murivom v režnom prevedení. Svetlík je otvárací a slúži na vetranie. Vedľa dverí je okenný otvor v zapustenom ostení s vloženou jednoduchou kovovou konštrukciou deväťtabuľkového členenia

s presklením. Z exteriéru je okno zadbenné. Posledným samostatným priestorom je suchý záchod v juhovýchodnom zalomení skalného masívu. Na dvore pred skalnou stenou je nepoužívané hnojisko.

Skalné obydlie vizuálne čiastočne vnímané z verejného priestranstva má jedínú južnú fasádu s prevládajúcimi znakmi hospodárskych objektov. Výraz fasády je determinovaný štruktúrou usadenej horniny skalného masívu s jeho povrchovou úpravou. Horizontálna línia prirodzene sedimentovanej horniny tvorí skalný previs a zároveň korunu fasády. Pod previsom v korune je fasáda zasekaná, povrchovo opracovaná otesaním, bez iných úprav, ponechaná v prirodzenej štruktúre sedimentovanej horniny. Vo východnej časti, pod oknom maštale, sú zvyšky exteriérovej omietky. Má nepravidelne rozvrhnuté šesťosové členenie otvormi obdĺžnikového tvaru, rôznych veľkostí. Dvere drevené, okna bez výplní, resp. s kovovou výplňou a zadbenné.

Skalné obydlie, súp.č. 136, ev.č. ÚZPF SR 2325/0

parc.č.: skalný masív parc.č. 210/2, za domom parc.č. 191, lokalita Dolina

Skalné obydlie pozostáva z viacerých samostatných priestorov, vydlabaných v južne orientovanej skalnej stene, tvoriacej okraj výškovo i polohovo členitej konfigurácie masívu. Napojenie na hlavnú komunikáciu je prístupovou cestou napojenou na hlavnú komunikačnú os v rezervácii. Niveleta prístupovej cesty smerom ku skalnej stene tvorí výškovo stúpajúcu rampu. Skalná stena zlomovo ukončuje severnú hranicu pozemku za domom č. 136. Medzi domom a skalnou stenou je hospodársky dvor s hnojiskom. Priamy prístup k skalným priestorom z hlavnej cesty a z verejného priestranstva je možný len s väzbou na právo prechodu cez súkromný pozemok, rodinný dom s dvorom.

Skalné obydlie, datované do priebehu 19. storočia tvorí viac samostatných priestorov vyhlbených v skalnom masíve, s kamenársky upravenou čelnou južnou stenou. Na katastrálnej mape z roku 1889, reambulovanej pravdepodobne v 30-tych rokoch 20. storočia, je doložené geodetické zaznamenanie zahĺbených sektorov v južnej stene skalného masívu najmä vo východnej časti rezervácie, nazývanej Šurda a označenie rímskymi číslicami svedčí o ich evidencii. Na dotknutom pozemku resp. v jeho príslušnej skalnej stene vydlabané priestory na vyššie uvedenej mape sú zaznačené a to rímskymi číslicami: „IV“ a „V“. Dom so stĺpovým podstením osadený pri západnej hranici pozemku pred skalnou stenou možno datovať do druhej polovice 19. storočia s úpravou v 50-tych rokoch 20. storočia. Skalné obydlie je vyhlbené v kamenársky pritesanej stene pod krátkym previsom a pravdepodobne boli stále aj po výstavbe domu užívané na pôvodné účely, izba bola pravdepodobne vyhlbená neskôr a je aj dnes používaná ako letná kuchyňa.

Skalné priestory sú zahĺbené v skalnom masíve resp. v jeho tektonickom zlome tvoriacom skalnú stenu v šírke severnej línie pozemku. Skalná stena je rovnomerne kamenársky otesaná a tvorí pod krátkym previsom, upravenú južnú fasádu. V smere západ – východ polohovo samostatne z juhu prístupné priestory, sú aditívne radené: maštal – letná kuchyňa a pivnica v hĺbke - izba. V súčasnosti sú využívané ako šopa, sklad poľnohospodárskych produktov, vína pivnica a letná kuchyňa. Pri aplikácii všeobecných pravidiel definujúcich stavebno-technicky suterén, skalné obydlie suterén nemá.

1. nadzemné podlažie:

Jednotlivé skalné priestory severne za domom č. 136 sú vyhlbené v skalnej stene orientovanej na juh v rovnakej podlahovej výškovej nivelete a v polohovom radení v smere západ - východ. V severozápadnom nároží pozemku za hnojiskom je domurovaním južnej steny kamennými kvádrmi až do výšky skalného previsu vytvorený samostatný priestor sprístupnený z východu, kde je situovaný suchý záchod.

Maštal v západnej polohe pod skalným previsom je sprístupnená z juhu dvojkřídlovými tesárskymi dverami. Vnútorňý priestor má pôdorysný tvar obdĺžnika s dlhšou stranou kolmou na južné priečelie, rozmery cca. 500 x 550 - 560 cm so svetlou výškou cca. 320 - 330 cm. V monolite skalného masívu boli zároveň s priestorom vydlabané funkčne určené zariadenia, ktoré sú potrebné pre chov a ustajnenie zvierat: válovy, krmidlá, žľaby, rigoly, ktoré sú doplnené drevenými a železnými konštrukciami, napr. pre krmivo a ustajnenie jednotlivých druhov zvierat. Povrch stropu, stien a podlahy je bez úprav, skala je v prirodzenej štruktúre

kamenársky pritesaná. Dverný otvor široký cca. 175 cm a západne od neho okenný otvor široký cca. 80 - 85 cm, sú vysekané v južnej monolitckej skalnej stene. Dvojkridlové drevené dvere jednoduchej konštrukcie s horizontálnymi doskami sú osadené v drevenej tesárskej rámovej konštrukcii. Nad vstupnými dverami je svetlík v režnom tehlovom ostení, dopĺňajúcom vysekaný otvor. Vložená výplň svetlíka je železná s viactabuľkovým členením a presklením. Okenný vetrací otvor západne od dverí je utesnený resp. zadebnený. V priestore maštale je povrchovo vedený rozvod elektrickej energie, resp. v trubkách rozvod vody.

Východne od maštale je skalná stena otvorená, skalný previs zahĺbený a vznikol otvorený priestor - letná kuchyňa so studňou, murovanou pecou, z ktorej je v severozápadnej časti napojená severným smerom zahĺbená pivnica. Pôvodne rozšírenie otvoreného priestoru do masívu v skalnej stene (široký cca. 500 cm) bolo neskôr od západu zúžené (o cca. 160 cm) domurovaním južnej steny z kamenných kvádrov bez omietok. Otvorený priestor je od líca južnej skalnej steny prehĺbený do masívu cca. 450 cm. Svetlá výška otvoreného priestoru v tejto časti je v dvoch úrovniach (východná časť cca. 320 cm, pri studni znížená). Bol to otvorený priestor letnej kuchyne. V jej prednej juhozápadnej časti za domurovanou stenou je rumpálová studňa, vedľa na sever murovaná pec. Zadný severozápadný priestor v hĺbke kuchyne je so zvyškami omietok s vápenným náterom. Z tohto priestoru je severne do hĺbky masívu dverami bez presvetlenia oknom sprístupnená samostatná skalná pivnica. Vínná pivnica obdĺžnikového pôdorysu o rozmeroch cca. 360 cm do hĺbky cca. 320 cm, má v drevenej rámovej konštrukcii osadené dvere tesárskej doskovej konštrukcie, široké cca. 110 cm. Strop je rovný, svetlá výška cca. 200 cm. Niveleta podláh v priestoroch je v úrovni exteriéru a vo všetkých priestoroch ju tvorí skalné podložie. Pôvodnú úpravu podláh nie je možné posúdiť, prípadné nálezy napr. zvyškov hlinenej mazanice najmä v pôvodne omietnutých priestoroch nevylučujeme. Smerom na východ od otvoreného priestoru kuchyne je lokalizovaný priestor izby. Sprístupnený je pod skalným previsom z juhu jednokridlovými dverami, presvetlený oknom. Pod previsom pred dverami sú vyložené kamenné schody, vzhľadom na vyššiu niveletu interiérovej podlahy priestoru cca. o 30 cm oproti exteriéru. Priestor má obdĺžnikový pôdorys o rozmeroch 500 x 580 cm užšou stranou orientovaný do južného priečelia, čelná stena skalného monolitu je široká cca. 50 cm. Interiérové steny a strop sú rovné, precízne kamenársky opracované, povrchovo upravené omietkou a vybielené vápenným náterom, podlahu tvorí upravené skalné podložie, na ktorom je položená podlahovina. Dvere stolárskej výroby jednokridlové, dnu otváracie, v hornej polovici tabuľkovo presklenené sú osadené v pravouhlovo zalomenej špalete, v líci fasády. Východne od dverí je okno stolárskej výroby, dvojité v „T“ členení, rám osadený v líci fasády. Priestor je obývaný. V juhovýchodnom nároží pozemku za hospodárskym objektom pod previsom, je umiestnená murovaná pec s keramickými obkladačkami.

Skalné obydlie vizuálne vnímané z verejného priestranstva, má jediná južnú fasádu, v západnom sektore s prevládajúcimi znakmi hospodárskych objektov, vo východnom sektore so znakmi obytných objektov. Celkový výraz je determinovaný štruktúrou usadenej horniny skalného masívu s jeho povrchovou úpravou. Horizontálna línia prirodzene sedimentovanej horniny tvorí skalný previs a zároveň korunu fasády. Pod previsom v korune je fasáda zasekaná, povrchovo opracovaná otesaním, ponechaná v prirodzenej štruktúre sedimentovanej horniny, vo východnom obytnom sektore so stopami po povrchovej omietkovej úprave, pravdepodobne pôvodne aj s povrchovým náterom. Má nepravidelné členenie otvormi. Západný hospodársky sektor dvojosový, vetracie okno a dvere do maštale. Stredný sektor, jednoosový, tvorený otvoreným priestorom rozšíreným do hĺbky bez výplní. Východný sektor dvojosový, dvere a okno do izby.

Dom ľudový, súp.č. 137, ev.č. ÚZPF SR 2326/1, parc.č. 190/2, lokalita Šurda

Samostatne stojaci dom ľudový je situovaný na západnom okraji Šurdy, v strede pamiatkovej rezervácie, pri rozvídlujúcej sa ceste. Situovaný je na parcele severne od miestnej cesty, skalná stena tvorí jej severnú hranicu. Orientácia zástavby na parcele je jednostranná. Dom je osadený na východnej hranici pozemku, štítom obrátený na juh, kolmo na skalný masív. Severnou stenou je na skalnú stenu priamo napojený, resp. v dispozičnom napojení priestorovo v masíve pokračuje. Pôvodne bolo na pozemku skalné obydlie, datované do priebehu

19.storočia, na reambulovanej katastrálnej mape z roku 1889 je doložené geodetické zaznamenanie zahĺbených sektorov, dom tu nie je zaznamenaný.

Dom postavený pred skalnú stenu je možné datovať do prelomu 19. - 20. stor. Na katastrálnej mape z roku 1938 je už zaznamenaný v súčasnom pôdoryse. V priebehu výstavby resp. prípadnej prestavby domu v medzivojnovom období stratilo skalné obydlie pravdepodobne pôvodnú obytnú funkciu, zmenilo sa na hospodárske priestory. Dom obdĺžnikového pôdorysu bol prestavaný, zmenená bola konštrukcia krovu valbová na sedlovú, nová škridla, vymurované štíty, výmena stropných trávov a dosiek, upravená fasáda, vytvorenie stĺpového podstenia s komunikačným prepojením na cestu, výmena výplní otvorov. V roku 1928 bol jeho stavebný vývoj ukončený. Za kultúrnu pamiatku bol vyhlásený v roku 1983 a v rokoch 1985 - 1989 bola pripravovaná pamiatková obnova domu a skalného obydla súp. č. 137 aj skalného obydla a starého domu súp. č. 139, po ktorej mali slúžiť ako expozičné priestory múzea pre muzeálnu expozíciu tradičného bývania. Zámer obnovy nebol napriek ukončenej projektovej dokumentácii zrealizovaný. Zmenili sa vlastnícke vzťahy a nový vlastník začal poslednú zásadnú obnovu domu v roku 1994, ktorá nie je doposiaľ ukončená. Bola vymenená strešná konštrukcia komplexne, premurovaný uličný štít, vybúraná priečka, odstránené výplne otvorov. V súčasnosti sú priestory domu a pivnice sú skladiskom stavebného materiálu, bez využívania. Ľudový dom je súčasťou stavitelských tradícií Podunajska a predstavuje regionálnu podobu roľníckej, nížinnej kamennej murovanej architektúry z pomedzia historických oblastí Tekova a Hontu. Je reprezentantom prevažne mladšej vývojovej podoby ľudových stavitelských tradícií oblasti. Z dispozičného hľadiska ho zaraďujeme k špecifickej skupine dvojpriestorového komorového typu, ktorý je doplnený hospodárskymi priestormi v skalnom masíve. Obdĺžnikový pôdorys orientovaný dlhšou stranou, štítom na os komunikácie. Jeho charakteristickým znakom je stĺpové podstienie s murovaným parapetom, lemujúce dvorovú západnú stranu domu. Stĺpové podstienie bolo pôvodne komunikačne prepojené na ulicu. V severnej zadnej línii je konštrukčne napojený na skalnú stenu resp. pôvodne pokračoval v priestorovej dispozícii zahĺbením v skalnom masíve. Primárne bol komunikačne prepojený so zahĺbeným skalným priestorom po prístavbe stĺpového podstenia, vchod do skalných priestorov samostatný. Pri aplikácii všeobecných pravidiel definujúcich stavebno-technicky suterén, ľudový dom suterén nemá.

1. nadzemné podlažie:

Dom ľudový sprístupnený zo západnej dvorovej strany zo stĺpového podstenia, vstupom do kuchyne. Má obdĺžnikový pôdorys, v dvorovej západnej časti je stĺpové podstienie: päť drevených stĺpov s fazetovanými hranami na murovanom parapete z lomového kameňa prekrytom kamennou doskou. Dispozičný dvojpriestor pôvodne v radení od juhu na sever izba-kuchyňa, komora v skalnom priestore samostatne sprístupnená z podstenia, pôvodne prepojená z kuchyne. Vstupný otvor do kuchyne je bez výplne, bez dverí, len so zvyškom drevenej rámovej konštrukcie v kamennom ostení. Dom bol v strede pôdorysu rozdelený širokou priečkou, v strede s dverami sprístupňujúcimi prednú izbu. Západná časť priečky je odstránená vrátane schodiska, ktoré bolo jej súčasťou zo severnej strany a sprístupňovalo z podstenia podkrovie. Východná časť priečky je zároveň súčasťou vykurovacieho systému, v nej vymetací otvor, z južnej strany v izbe je k nej pristavaná murovaná kombinovaná pec so sporákom, v kuchyni je pec odstránená. Po odstránení priečky vznikol veľký otvorený jednopriestor, v ktorom z pôvodnej priečky zostala len východná časť po dverný otvor. V severnej časti priestoru pôvodnej kuchyne je novovymurovanou priečkou z tehál vyčlenená úzka miestnosť nejasného určenia. Stropy nové drevené trámové s horným záklopom. Nový materiál, konštrukcia stropu údajne nahradená a vyrobená podľa odstráneného originálu. Pôvodné výplne okenných i dverných otvorov sú odstránené (Pôvodné okná dvojité s vnútornou mrežou, dvojkridlové). V západnej obvodovej stene, v mieste vstupu na schodisko do podkrovia z podstenia po odstránení schodiska a dverí, je vytvorený nový okenný otvor, ktorý vznikol v otvore po pôvodných vstupných dverách na schodisko, vymurovaním parapetu. Všetky interiérové omietky sú otlčené, podlahy odstránené.

Dom ľudový má tri fasády, vizuálne vnímané, štvrtá severná je súčasťou skalného masívu, na ktorý je dom napojený. Južná čelná fasáda je 3-osová, asymetrická, rytmus otvorov v smere západ-východ: dvere-okno-okno, výplne chýbajú. Horizontálne je členená korunnou rímsou a soklom. Okenné otvory obdĺžnikové, so zvyškom rámovej konštrukcie v líci a vložených mreží. Fasáda v časti pôvodného objektu omietnutá, novovymurovaný štít z tehál s okrúhlym výzorníkom a západná časť pri vstupnom otvore do podstenia je neomietnutá.

Pôvodná dekoratívna ornamentika je zachovaná len v časti domu po dverný otvor na podstene: korunná profilovaná rímsa so štukovou girlandovou dekoráciou pod ňou, nadokenné rímsy s omietkovými šambránami okien s girlandovou dekoráciou, omietkové pilastre ukončené rímsovou hlavicou v línii nadokenných ríms. Západná dvorová fasáda domu je 4-osová, asymetricky členená rytmom otvorov v smere juh-sever: okno-okno-dvere-okno, bez výplní, vstupný dverný otvor s kamenným ostentím. Fasáda nemá omietky. Pred domovou fasádou je stĺpové podstene: päť drevených stĺpov s fazetovanými hranami na murovanom parapete z lomového kameňa prekrytým kamennou doskou. Konštrukčne je v severnej polohe podstene napojené na skalný masív, v južnom nároží na štvorhranný murovaný pilier. Východná zadná fasáda orientovaná k susednému hospodárstvu, je bez členenia, so zvyškami pôvodnej omietky, značne deštruovanej. Severná zadná fasáda je konštrukčne spätá so skalným masívom, na ktorý je dom napojený. Nadrastlý terén prečnieva pôvodný štít murovaný z kameňa, s vloženými drevenými tesárskymi dverami na pôvodné hospodárske využitie podkrovia ako seník. Pôvodný hambáľkový krov nahradený v plnom rozsahu novou krovnou konštrukciou, nové debnenie so zateplením pripravené pre nové obytné využitie podkrovia. Strecha sedlová, na západnej dvorovej strane tri strešné vikiere, krytina nová tvrdá. V nároží pri skalnom masíve je strecha spustená pultovo a vytvára prístrešok nad pôvodnou studňou.

V rokoch 1985 - 1989 pripravoval bývalý Krajský ústav štátnej pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody Bratislava pamiatkovú obnovu domu a skalného obydlia súp. č. 137, skalného obydlia a starého domu súp. č. 139. Obnovené objekty mali slúžiť ako expozičné priestory Tekovského múzea v Leviciach, ktoré pripravovalo do objektov muzeálnu expozíciu tradičného bývania. Zámer obnovy nebol napriek ukončenej projektovej dokumentácii zrealizovaný. Zrealizovaná obnova novým vlastníkom výrazne zasiahla do hmotnej podstaty aj dispozície pamiatky.

Pivnica skalná, súp.č. 137, ev.č. ÚZPF SR 2326/2

parc.č.: skalný masív parc.č. 210/2, za domom parc.č. 190/2, lokalita Šurda

Pamiatkový objekt skalnej pivnice je vyhlbený v skalnom masíve, ktorý upraveným južným okrajom tvorí skalnú stenu. Skalné priestory su v dvoch sektoroch, západný je samostatný, východný je dispozičné napojený na ľudový dom súp.č. 137. Povrch skalného masívu je zarastený náletovou zeleňou s terénnym nánosom a jeho okrajová skalná stena tvorí zároveň jedinú fasádu skalných priestorov, orientovanú na juh. Skalné priestory sú sprístupnené z juhu z dvora rozprestierajúceho sa západne od ľudového domu. Pôvodne to bolo skalné obydlie. Voľný prístup z hlavnej cesty a z verejného priestranstva k priestorom skalného obydlia je možný len s väzbou na právo prechodu cez súkromný pozemok s rodinným domom.

Skalná pivnica datovaná v základnej podobe do priebehu 19. storočia bola pôvodne skalným obydlím, ktoré je na katastrálnej mape z roku 1889, reambulovanej pravdepodobne v 30-tych rokoch 20. storočia, doložené a geodeticky zaznamenané. Označené je rímskou číslicou „VI“, čo svedčí o jeho evidencii pravdepodobne z dôvodov spoplatnenia. Pôvodnú obytnú funkciu dokladá aj spôsob povrchových úprav interiéru, stopy uhlíkatých depozitov a zvyšky po deštruovanom vykurovacom systéme. Zmena účelu užívania nastala pravdepodobne po dobudovaní domu pred skalnú stenu vo východnej polohe, čo možno datovať do prvej tretiny 20. storočia. Priestor bol v južnej prednej časti omietnutý a je resp. bol priamo osvetlený a vetraný. Po výstavbe spomenutého domu pred skalnou stenou, sa zmenil aj účel užívania skalných priestorov - uskladnenie hospodárskych produktov a chov hospodárskych zvierat. Posledný vlastník priestory používa na skladovanie stavebného materiálu a dreva k obnove domu.

Skalné priestory su zahĺbené v skalnom masíve, ktorý skalnou stenou uzatvára parcelu v severnej línii pozemku a zároveň vo východnej polohe parcely tvorí zadnú severnú stenu ľudového domu. Skalná stena je kamenársky pritesaná, monoliticky štruktúrovaná sedimentáciou hornín, vytvára južnú fasádu, čiastočne v západnej časti doplnenú kamennými kvádrmi. Zahĺbené sú v nej dva samostatné skalné sektory: západný jednopriestor a za domom východný dvojpriestor. Obidva sú samostatne sprístupnené. Pri aplikácii všeobecných pravidiel definujúcich stavebno-technicky suterén, skalné obydlie suterén nemá.

1. nadzemné podlažie:

Priestor pivnice v západnom sektore je sprístupnený z juhu. Má nepravidelný obdĺžnikový pôdorys orientovaný kratšou stranou do južnej fasády o rozmeroch, šírka 400 - 510 cm, hĺbka cca. 980 cm. Čelná skalná stena má hrúbku cca. 50 cm, v západnej časti je doplnená kamennými kvádrmi. Pravdepodobne pôvodný dvojpriestor aditívne radený do hĺbky masívu, v súčasnosti jednopriestor, je sprístupnený z dvora drevenými dvojkrídlivými dverami tesárskej konštrukcie, v jednoduchom tesárskom ráme, širokými cca. 140 cm. Priestor je presvetlený dvomi okennými resp. vetracími otvormi vyrezanými v skalnej stene západne od vstupných dverí a jedným východne. Západný okenný otvor má vložení kovovú výplň, východný je bez výplne, otvory sú zadebnené. Priestor vysoký cca. 220 - 230 cm, je vydlabaný v skalnom masíve, s čitateľnou horizontálnou štruktúrou sedimentovaných vrstiev, povrchová úprava so zvyškami omietok s vápenným náterom, miestami so stopami farebných pigmentov. Nepravidelne zvlnený rovný strop aj steny sú pokryté silnou vrstvou čierneho depozitu. Podlaha je tvorená priamo skalným podložím, nevylučujeme existenciu zvyškov hlinenej mazanice. Pri západnej stene cca v strede priestoru, zvyšky pravdepodobne vykurovacieho zariadenia. Druhý východný sektor polohovo situovaný severne za ľudovým domom, je sprístupnený dverami umiestnenými v juho-východnom nároží skalnej steny v dotyku s hmotou západnej dvorovej obvodovej steny ľudového domu, spod stĺpového podstenia. Dispozičný dvojpriestor v hĺbkovom radení juh-sever, ktorého južná monolitická stena tvorí zároveň zadnú severnú stenu ľudového domu. Na dom bol pôvodne komunikačné napojený, po poslednej prestavbe, prepojenie zamurované. Južný predný priestor má nepravidelý štvoruholníkový pôdorys o rozmeroch: šírka cca. 580 cm, hĺbka 650 cm, výška cca. 240 cm. Sprístupnený je z juhu jednokrídlivými dverami. Priestor so stopami omietok, strop zvlnený, štruktúrovaný po horizontálnych vrstvách sedimentácie horniny, podlaha skalný masív, bez zistiteľných povrchových úprav vzhľadom na jeho zapratanie stavebným materiálom. Z tohto priestoru je sprístupnený severne do hĺbky masívu menší priestor. Je štvoruholníkového pôdorysu pôdorysu o rozmeroch cca. 410 x 400 cm, s výškou cca. 200 cm, niveleta podlahy tvorenej skalným podložím mierne stupňovito zvýšená.

Skalné obydlie vizuálne čiastočne vnímané z verejného priestranstva má jedinú južnú fasádu s prevládajúcimi znakmi hospodárskych objektov. Výraz fasády je determinovaný štruktúrou usadenej horniny skalného masívu s jeho povrchovou úpravou. Horizontálna línia prirodzene sedimentovanej horniny tvorí nad otvormi krátky skalný previs a zároveň korunnú rímsu fasády. Pod previsom je miernym ústupkom zapustená, povrchovo vyrovnaná kamenárskym otesaním, bez iných povrchových úprav, ponechaná v prirodzenej štruktúre sedimentovanej horniny. Má nepravidelne rozvrhnuté päťosové členenie otvormi obdĺžnikového tvaru, rôznych veľkostí. Dvere drevené, okná bez vyplní, resp. s kovovou výplňou a zadebnené.

Skalné obydlie, súp.č. 138, ev.č. ÚZPF SR 2327/0

parc.č.: skalný masív parc.č. 210/2, za hosp. objektom parc.č. 190/1, lokalita Šurda

Skalné obydlie je situované v skalnom masíve za parcelou 190/1, severne od miestnej cesty. Parcela pred skalným masívom je zastavaná rôznymi hospodárskymi objektmi, hnojiskom a priamo pred obydľím prístreškom. Zástavba na pozemku a obydlie, sú funkčným doplnkovým hospodárstvom so skalnou pivnicou, patriacim k rodinnému domu súp.č.138, ktorý je osadený na pozemku nachádzajúcom sa južne, na druhej strane miestnej cesty.

Obydlie je samostatne prístupné z juhu, jeho čelná skalná stena je odstránená, čím vznikol veľký zahĺbený otvorený priestor, so stupňovitým skalným prievisom, na ktorom je položená pultová strecha prístrešku. Prístrešok dreveným latovaním medzi tesárskou rámovou konštrukciou, tvorí „fasádu“ miesto pôvodnej skalnej steny. Povrch skalného masívu je zarastený náletovou zeleňou s terénnym nánosom. Skalná pivnica v ňom je prístupná len s väzbou na právo prechodu cez súkromný pozemok s domom súp. č. 138.

Skalné priestory datované v základnej podobe do priebehu 19. storočia, boli pravdepodobne skalným obydľím, pôvodnú obytnú funkciu dokladá dispozičné usporiadanie, spôsob povrchových úprav interiéru, stopy po presekanom vertikálnom vetracom prieduchu, stopy uhlíkatých depozitov. Zmena účelu užívania nastala pravdepodobne po dobudovaní domu, ktorému obydlie vlastnícky patrilo. Priestory boli v južnej prednej časti aj v severnej zahĺbenej

omietnuté s povrchovou vápennou farebnou úpravou. Vzájomne sú prepojené dverami, aký bol vzhľad priečelia nie je možné len vizuálnou obhliadkou zistiť. Taktiež nie je možné datovať zmenu účelu užívania skalných priestorov - uskladnenie hospodárskych produktov a chov hospodárskych zvierat. Posledný užívateľ priestory používa na skladovanie materiálu, hospodárskych produktov a chov drobných hospodárskych zvierat.

Skalné priestory sú zahĺbené v skalnom masíve, ktorého skalná stena, uzatvárajúca parcelu v severnej línii, bola odstránená a nahradená drevenou tesárskou konštrukciou prístrešku. Dispozičný dvojpriestor, v radení do hĺbky masívu juh - sever, tvorí v celej šírke parcely otvorený priestor, za ktorým je priestor pivnice sprístupnený z juhu dverami. Skalné steny sú kamenársky pritesané, monoliticky štruktúrované sedimentáciou hornín, omietnuté s farebným svetlomodrým vápenným náterom na hlinenej omietke. Pri aplikácii všeobecných pravidiel definujúcich stavebno-technicky suterén, skalné obydlie suterén nemá.

1. nadzemné podlažie:

Pôvodne uzatvorený aditívne do hĺbky masívu radený dvojpriestor je sprístupnený z juhu. Prvý južný priestor má nepravidelný obdĺžnikový pôdorys orientovaný dlhšou stranou kolmo na os komunikácie, o rozmeroch cca. 410 x 500 cm, bez čelnej skalnej steny. Strop je nepravidelne zvlnený zohľadňujúci horizontálne štruktúrovanie sedimentácie horniny, rovný, výška priestoru je cca. 200 - 210 cm. Povrch, vydlabaný v skalnom masíve, s povrchovou úpravou hlinenou omietkou a viacerými vrstvami farebných vápenných náterov. Podlahu vytvára priamo skalné podlažie, nevylučujeme v minulosti existenciu zvyškov hlinenej mazanice. Pri východnej stene zvyšky zasekaného vetracieho prieduchu. V zadnej severnej stene je vyrezaný dverný otvor s vloženými vstupnými dverami tesárskej konštrukcie, sprístupňujúcimi prepojenie do severnej pivnice. Druhý severný priestor pivnice nadväzuje do hĺbky masívu z južného otvoreného priestoru spomínanými drevenými dverami tesárskej konštrukcie, v jednoduchom ráme, širokými cca. 110 cm. Priestor nie je presvetlený. Má nepravidelný štvoruholníkový pôdorys s rozmermi cca. 310 x 300 cm, s monoliticky upravenými krmidlom, cca. v 70 cm výške. Priestor je valene klenutý vydlabaním v skalnom masíve, úprava povrchov hlinenými omietkami, s viacerými vrstvami farebných vápenných náterov. Niveleta podlahy tvorenej priamo skalným podlažím, je mierne zvlnená, v súčasnosti bez viditeľných prípadných úprav.

Skalné obydlie nemá fasádu, je vizuálne vnímané z cesty len skalným nadlažím, v prirodzenej štruktúre svažitým zvažujúcim sa južným smerom, s náletovou zeleňou. Svah takmer plynulé pokračuje pultovo ukončeným prístreškom, ktorý je dnes osadený pred skalné obydlie.

Skalné obydlie, súp.č. 139, ev.č. ÚZPF SR 2328/0

parc.č.: skalný masív parc.č. 210/2, za parc.č. 189, lokalita Šurda

Skalné obydlie je situované v skalnom masíve za parcelou č. 189, severne od miestnej cesty a je doplnkovým hospodárskym priestorom k domu súp.č.189, ktorý je osadený oproti na druhej, južnej strane od cesty. Obydlie je samostatne prístupné z juhu, cez krátky pozemok bez zástavby. V minulosti zastavaný. Čelná skalná stena je nízka, ukončená nízkou korunou bez previsu, tvorí okraj zvažujúceho sa skalného masívu. Povrch skalného masívu je zarastený zeleňou s terénnym nánosom, v ňom je prerazený vetrací prieduch ukončený komínom s hlavicou. Skalná stena tvorí jedinú fasádu obydlia sprístupneného len s väzbou na právo prechodu cez parcelu pred ňou.

Skalné obydlie je datované v základnej podobe do priebehu 19. storočia, v pôvodnej funkcii a je geodeticky zaznamenané na katastrálnej mape z roku 1889, reambulovanej pravdepodobne v 30-tych rokoch 20. storočia. Označené je rímskou číslicou „VII“, čo svedčí o jeho evidencii pravdepodobne z dôvodu poplatkov. Jeho pôvodnú obytnú funkciu dokladajú niektoré znaky, napr. dispozičné usporiadanie, presvetlenie, vertikálny komínový prieduch vyúsťujúci nad povrch masívu a pod.. Priestory sú vzájomne prepojené. Podľa katastrálnej mapy stál pred masívom domček, na ktorý boli tieto priestory prepojené, v súčasnosti je dom zaniknutý. Skalné priestory sú uzatvorené, bez využívania.

Je zahĺbené v skalnom masíve, ktorého nevysoká skalná stena, uzatvára parcelu v severnej línii. Obydlie je sprístupnené z juhu vstupnými dverami do pitvora. Dispozičný trojpriestor, vo východo-západnom radení pitvor - izba a do masívu z pitvora prístupná

komora. Skalné steny sú kamenársky pritesané, monoliticky štruktúrované sedimentáciou hornín. Povrchová úprava obliadkou nezistená, interiér je dlhodobo neprístupný. Pri aplikácii všeobecných pravidiel definujúcich stavebno-technicky suterén, skalné obydlie suterén nemá.

1. nadzemné podlažie:

Pôvodný dispozičný trojpriestor je sprístupnený z juhu do pitvora. Vstupné dvere zapustené v pravouhlom ostení v jednoduchom tesárskom drevenom ráme. Dvere sú jednoduché doskové jednodielové. Vstupným priestorom je pitvor, z ktorého je smerom západným prístupná izba a smerom severným komora. Izba nepravidelného štvoruholníkového pôdorysu má v južnej monolitickej stene dva okenné otvory, nerovnakej veľkosti. Východné okno obdĺžnikové šesťtabuľkové, západné menšie okno štvorcové, dvojtabuľové. V obydli sú zvyšky pôvodnej pece a priechodový otvor komína, vyúsťujúceho nad masív. Strop nepravidelne zvlnený zohľadňujúci horizontálne štruktúrovanie sedimentácie horniny, rovný, vydlabaný v skalnom masíve, s nezistenou povrchovou úpravou. Niveleta podlahy zvlnená, tvorená skalným podložím, nevylučujeme v minulosti existenciu hlinenej mazanice. V severnej stene izby zvyšky niky s oblúkovým ukončením a zvyšky pece.

Skalné obydlie má jednu, na juh orientovanú fasádu, s jasnými znakmi obytných objektov. Jej výraz je determinovaný štruktúrou sedimentačných vrstiev horniny masívu s kamenársky pritesávanou povrchovou úpravou, bez omietok a náterov. Fasáda je ukončená horizontálnou líniou prirodzene sedimentovanej horniny vytvárajúcej nízku korunu, ktorá zároveň ukončuje resp. tvorí okraj južne sa zvažujúceho úbočia prirodzene zatrávneného skalného masívu. Masív je vizuálne vnímaný ako pultová strecha, dokonca aj s komínom. Fasáda je vertikálne členená tromi osami vrezaných otvorov obdĺžnikového tvaru, rôznych veľkostí. Výplne otvorov sú drevené stolárskej resp. tesárskej konštrukcie.

Dom ľudový, súp.č. 139, ev.č. ÚZPF SR 10483/0, parc.č. 180, lokalita Šurda

Samostatne stojaci dom ľudový súp. č. 139 je situovaný na parcele južne od cesty. Orientácia zástavby na parcele je jednostranná, pri východnej hranici pozemku. Na parcele sú postavené dva samostatne stojace domy. Starší ľudový dom, ktorý je predmetom pamiatkovej ochrany v plnom rozsahu ako národná kultúrna pamiatka a južne od neho je postavený novší dom, ktorý je objektom dotvárajúcim historickú štruktúru pamiatkovej rezervácie a nie je kultúrnou pamiatkou. Dom ľudový je osadený v nároží severnej a východnej hranice parcely, zadnou hospodárskou štítovou stenou orientovaný do uličky, na miestnu cestu Šurdy. Čelná štítová fasáda je orientovaná na juh, pôvodne pri výstavbe bola situovaná do záhrady, v ktorej bol neskôr postavený mladší dom. Dom situovaný pozdĺžnou osou kolmo na komunikáciu má hlavný vstup zo západnej strany zo zvažujúceho sa dvora.

Dom ľudový možno datovať do priebehu polovice 19. storočia, na katastrálnej mape z roku 1889, ktorá bola v prvej tretine 20. stor. reambulovaná, je dom zaznačený. Dom je v pôvodnom architektonickom výraze, bez viditeľných zmien, v pôvodnej hmote aj dispozícii, s pôvodnými výplňami otvorov.

Dom stál pôvodne na úzkej parcele, neskôr rozšírenej smerom západným. Zrejme nové sociálne pomery umožnili vlastníkovi postaviť nový dom na úkor záhrady. Novší dom bol postavený pravdepodobne v povojnovom období v tesnej blízkosti staršieho ľudového domu, južne od jeho čelnej južnej fasády. Osadením nového domu sa obmedzilo prirodzené presvetlenie priestoru izby staršieho ľudového domu. Ľudový dom pravdepodobne sa prestával používať na bývanie a došlo k zmene jeho funkcie na hospodársku, bez stavebných zmien. Po vyhlásení pamiatkovej rezervácie, začiatkom 90-tych rokov 20. storočia bola pripravovaná dôsledná pamiatková obnova tohto domu, aj domu súp. č. 137 na druhej strane cesty, vrátane k nim prislúchajúcich vyhlbených skalných obydli a pivníc na muzeálne účely. Akcia nebola realizovaná. Dom ľudový bol v roku 1990 vyhlásený za národnú kultúrnu pamiatku. Následne, po zmene vlastníckych vzťahov (1992), nový vlastník začal dom obnovovať. Realizoval však len obnovu strechy, vymenil krytinu.

Ľudový dom je súčasťou staviteľských tradícií predstavujúcich regionálnu podobu roľníckej,

nížinej kamennej murovanej architektúry z historickej oblasti Tekova. Reprezentuje staršiu vývojovú podobu ľudových stavebných tradícií oblasti. Dom murovaný z lomového kameňa s armovanými nárožiami kamennými kvádrmi, strecha sedlová s keramikou krytinou. Jednoduchá bloková stavba, z uličky prízemná, v rámci južne zvažujúcej sa konfigurácie terénu dvora, s polozapusteným suterénom.

V severnej zadnej línii je dom osadený na hranicu pozemku, ktorá je zároveň okrajom cesty, resp. uličky. Má obdĺžnikový pôdorys orientovaný dlhšou stranou na os komunikácie, jednotraktový. Z dispozičného hľadiska patrí k skupine dvojpriestorového typu, v severojužnom radení priestorov pitvor s kuchyňou - izba. Sprístupnený je zo západnej dvorovej strany vstupom do pitvora a z pitvora do izby. Pitvor nemá prirodzené presvetlenie okennými otvormi, izba je z juhu presvetlená dvojicou okien. V kuchynskej časti murovaná pec. Dom je pod južným priestorom izby čiastočne podpivničený. Pri výstavbe domu využili terénnu konfiguráciu na vytvorenie polozapusteného dolného podlažia vybudovaním pivnice. Táto dvojpodlažnosť sa však viaže len na južné čelo stavby, kde je pivnica vybudovaná pod izbou.

Pivničný jednopriestor je sprístupnený samostatne z juhu. Vstup mierne zapustený znížením rastlého terénu, prístupný terénnymi vyrovnávacími schodmi. Je osadený v osi južného múru, pod dvojicou okien izby. Dverný obdĺžnikový otvor so segmentovým ukončením, pravouhlým ústupkom ostenia, má v nadpraží malý obdĺžnikový vetrací otvor. Vstupné drevené doskové jednokrídlové stolárske dvere sú vložené v drevenej rámovej konštrukcii.

1. nadzemné podlažie:

Dom ľudový dispozičného dvojpriestoru je sprístupnený zo západnej dvorovej strany, vstupom do pitvora. Vstupný otvor do pitvora je obdĺžnikový so segmentovým ukončením. V pravouhlom zapustení ostenia je vložená drevená rámová konštrukcia, dvere jednokrídlové stolárske. Pitvor je s oddelenou kuchyňou, má obdĺžnikový pôdorys. Je bez priameho osvetlenia oknami. Z priestoru pitvora je vstup do izby. V izbe je murovaná pec. Izba je z juhu presvetlená dvomi okennými otvormi bez výplne.

Južná, pôvodne čelná fasáda je 3-osová, symetricky kompozične členená, rytmus otvorov okno-dvere-okno, pričom dvere sú v zníženej polohe, v polozapustenom suteréne. Fasáda omietnutá resp. omazaná hlinenou omietkou s vrstvami vápenných náterov. Koruna fasády prekrytá pred dažďom doskovým štítom s podlomenicou. Okenné otvory obdĺžnikové so šambránami, vložené sú v múre a plasticky rámuje otvor z vonkajšej strany. Po obvode je rytá lišta, vnútorná plocha je plasticky dekorovaná rytím štylizovaných výtvarných ľudových motívov, v nadpraží symbolika znaku dvojkríža, na prahu štylizované srdce, na bočných stojkách štylizované rastliny v kvetináči. Sú so zvyškami polychrómie. Okenné výplne chýbajú. Dverný obdĺžnikový otvor so segmentovým ukončením, pravouhlé ústupkové ostenie, má v nadpraží malý obdĺžnikový vetrací otvor. Vstupné drevené doskové jednokrídlové stolárske dvere sú vložené v drevenej rámovej konštrukcii.

Západná dvorová fasáda domu je kompozične členená 1-osou, s asymetricky osadeným vstupným otvorom. Vstupný otvor je obdĺžnikový so segmentovým ukončením. V pravouhlom ústupku ostenia, v drevenej rámovej konštrukcii sú vložené dvere jednokrídlové stolárske. Je jednoduchá, hladká, omietnutá resp. omazaná hlinenou omietkou s vrstvami vápenných náterov. Fasáda je vizuálne vnímaná z verejného pristanstva.

Severná uličná fasáda bola koncipovaná ako zadná, čiže jednoduchá. Jedno-osovo členená v štítovej časti vloženým hospodárskym vstupom do podkrovia. Dvere sú jednokrídlové doskovej tesárskej konštrukcie so železným kovaním, závesmi. Omazaná hlinenou omietkou so zvyškami vápenných náterov. Deštruovaná omietka odhaľuje tektoniku a materiálovú podstatu objektu: murivo z lomového kameňa v nárožiach armované kvádrmi, konštrukcia krovu čitateľná v štíte s vloženými dverami, murovaný štít ukončený vo vrchole doskovým štítom. Táto fasáda je orientovaná do uličky v Šurde, je vo veľmi zlom stavebno-technickom stave. Východná zadná fasáda orientovaná k susednému hospodárstvu, je jednoduchá bez členenia, so zvyškami pôvodnej hlinenej mazanice s vápenným náterom, omietky, značne deštruovanej.

Pôvodný hambáľkový krov v súčasnom stave s viditeľnou tektonikou v severnom štíte. Podkrovie v minulosti používané na hospodárske účely, sprístupnené zo severu tesárskymi dverami. Strecha sedlová v južnej časti s podlomenicou a dreveným štítom. Krytina nová keramiká, tvrdá. Vo východnej polohe plochy sedlovej strechy je z kamenných kvádrov murovaný komín ukončený hlavice s bočnými otvormi kadiaľ vychádza dym.

Skalné obydlie, súp.č. 140, ev.č. ÚZPF SR 2329/0

parc.č.: skalný masív parc.č. 210/2, za domom parc.č. 187/2, lokalita Šurda

Skalné obydlie viacpriestorové je vyhlbené v južne svažitom skalnom masíve, ktorého upravený južný okraj tvorí nízku rímsu s krátkym presahom nad zapustenou upravenou skalnou stenou. Skalné priestory sú konštrukčne aj dispozične prepojené s ľudovým domom súp. č. 140. Povrch skalného masívu je zarastený náletovou zeleňou s terénnym nánosom a jeho okrajová skalná stena tvorí zároveň jediná fasádu skalných priestorov, orientovanú na juh. Skalné priestory uzatvárajú parcelu zo severu, sú sprístupnené z juhu z dvora rozprestierajúceho sa západne od domu, resp. sú s domom konštrukčne a dispozične prepojené. Dom súp. č.140 je osadený na východnej hranici parcely a spolu so skalným obydľím vytvára uhlovú zástavbu parcely. Voľný prístup z hlavnej cesty a z verejného priestranstva k priestorom skalného obydľia je možný len s väzbou na právo prechodu cez súkromný pozemok s rodinným domom.

Skalné obydlie datujeme v základnej podobe do priebehu 19. storočia. Pôvodné skalné obydlie aj s domom je na katastrálnej mape z roku 1889, reambulovanej pravdepodobne v 30-tych rokoch 20. storočia, doložené a geodeticky zaznamenané. Označené je rímskou číslicou „VIII“, čo svedčí o jeho evidencii pravdepodobne z daňových dôvodov. Pôvodná obytná funkcia je počas celej jeho existencie kontinuálna. Priestory vo východnej časti, sú neoddeliteľnou obytnou súčasťou stavebného objektu, domu súp. č. 140. Monolit skalného masívu tvorí v dispozičnom prepojení väčšiu časť zadnej izby domu. Dom v južnej predstavanej hmote, počas svojej existencie bol minimálne stavebne upravovaný, napr. úprava uličných okien, úprava strešnej konštrukcie.

Skalné priestory sú zahĺbené v skalnom masíve, ktorý skalnou stenou uzatvára parcelu v severnej línii pozemku a zároveň vo východnej polohe parcely tvorí zadnú severovýchodnú stenu domu. Pri zaradení izby do monolitckej pôdorysnej štruktúry, skalné obydlie je dispozičný štvorpriestor v aditívnom radení orientovanom západ-východ-východ-sever: komora-kuchyňa-izba-komora. Konštrukčne jednotrakt, jednopodlažný. Izba je súčasťou domu, definovaná ako zadná izba, k nej je pristavaná predná izba, prístupná len zo zadnej izby. Všetky vyhlbené priestory sú samostatne prístupné bez vzájomného prepojenia. Západná komora z dvora, ostatné skalné priestory z prekrytého priestoru v severovýchodnom nároží dvora. Tento priestor je kombináciou rozšíreného skalného monolitického previsu so zasekanými schodami do podkrovia a podstrešia domu. Západná komora s murovanou pecou je prístupná z dvora, vstupnými dvojkrídlovými dverami. Vstup do kuchyne je pod previsom jednodkrídlovými dverami v juhovýchodnom nároží, presvetlená je dvojicou okien. V jej severozápadnom nároží je vyhlbená studňa s rumpálom. Do izby (zadnej severnej) je vstup z podstrešia, zo západu dvojkrídlovými dverami, presvetlená je oknom vyrezaným v západnej monolitckej stene pod schodami na povalu. Zo zadnej severnej izby je vstup do prednej južnej izby. Severná komora v hĺbke masívu za severnou zadnou izbou, má vstup z juhozápadu, pod zahĺbeným skalným previsom s rebríkovými a monolitckými schodami na povalu, jednodkrídlové dvere sú vrezané v juhozápadnom nároží. Pri aplikácii všeobecných pravidiel definujúcich stavebno-technicky suterén, skalné obydlie suterén nemá.

1. nadzemné podlažie:

V rámci monolitckej pôdorysnej štruktúry obydlie je dispozičným 4-priestorom v aditívnom radení priestorov orientovaných a popisovaných v smere západ-východ-východ-sever: komora-kuchyňa-izba-komora. Komora (západná) je sprístupnená z juhu, má obdĺžnikový pôdorys, orientovaný kratšou stranou do južnej fasády, o rozmeroch cca. 150 x 250 cm. Prístup z juhu dvojkrídlovými dverami tesárskej konštrukcie bez okenných otvorov. V priestore, pravdepodobne pôvodnej kuchyne, je murovaná pec, v monolitckom strope je prerazený otvor, komínový prieduch pre odvod dymu. V nadloží skalného masívu prieduch vyúsťuje do komína. Priestor používaný ako komora. Podlaha zvlnená, tvorená prirodzeným skalným podložím, strop je zvlnený. Východne od západnej komory, v severovýchodnom nároží dvora, v dotyku skalnej steny a domu, je z juhozápadu otvorený komunikačný priestor. Prekrytý je širším skalným „prístreškom“ a prečnievajúcou strechou. Z tohto priestoru sú vstupy do kuchyne, do zadnej severnej komory a na povalu. V monolite skalného masívu v úrovni stropov, nad

otvoreným priestorom, je zasekané krátke monolitické schodisko s 5 stupňami, k jeho spodnému stupňu sú priložené rebríkové drevené schody. Okolité steny priestoru sú s rôznymi povrchovými úpravami: hlinená mazanica, omietka aj vápenné nátery. Podlahu konštrukčne tvorí vyrovnané skalné podložie. Kuchyňa je prístupná širokými jednokrídlovými plnými drevenými dverami stolárskej konštrukcie, osadenými v rámovej zárubni v juhovýchodnom šikmom nároží, súdnu otváravé. Má štvoruholníkový pôdorys o rozmeroch cca. 400 x 370 cm, orientovaný dlhšou stenou do južnej fasády. Svetlá výška priestoru je cca. 200 - 210 cm. Prírodzene presvetlená je dvojicou okien osadených v širokom pravouhlom záklenku južnej fasády. Okenné výplne sú obdĺžnikové, dvojkrídlové šesťtabuľkového členenia, jednoduchej stolárskej konštrukcie. Strop kuchyne je zvlnený, steny omietnuté, povrch upravený vápennými nátermi, podlaha konštrukčne tvorená skalným podloží, na ktorom je položená pvc podlahovina. V severozápadnom nároží kuchyne je vyhlbená studňa, na ktorej je tesárske rumpálové zariadenie, nepoužívané, voda je čerpaná čerpadlom. Komora (severná) je zahĺbená severovýchodne od kuchyne a prístupná je z otvoreného komunikačného priestoru severným zahĺbením do skalného masívu za izbou. Komora je sprístupnená v juhozápadnom nároží štvoruholníkového nepravidelného pôdorysu o rozmeroch cca. 360 - 390 x 400 cm. Vstupné dvere jednokrídlové plné drevené stolárskej konštrukcie, sú osadené v rámovej konštrukcii, sú dnu otváravé. Komora s čitateľnou horizontálnou štruktúrou sedimentovaných vrstiev, povrchová úprava s ojedinelými zvyškami hlinenej mazanice s vápenným náterom. Nepravidelne zvlnený rovný strop aj steny sú pokryté silnou vrstvou čierneho depozitu. Podlaha je tvorená priamo skalným podloží, nevylučujeme existenciu zvyškov hlinenej mazanice. Pri západnej stene, stopy zamurovaného pravdepodobne vetracieho prieduchu. Izba definovaná ako zadná severná, je polohovo situovaná v rámci stavebného objektu postaveného pred skalnou stenou, je však hmotovo-konštrukčne súčasťou skalného masívu. Má obdĺžnikový pôdorys o rozmeroch cca. 360 x 400 cm, orientovaný dlhšou stranou do západnej fasády domu. Izba (zadná) je sprístupnená z podstrešia zo západu vstupnými dvojkrídlovými dverami, je presvetlená širokým oknom vyrezaným v západnej monolitckej stene, pod monolitickými schodami na poval. Výplne otvorov sú stolárskej konštrukcie, z izby je vstup do pristavanej prednej izby. Strop rovný, povrchy omietnuté s vápennými povrchovými úpravami.

Skalné obydlie má jednu fasádu, ktorá je čiastočne vizuálne vnímaná z verejného priestoru, obmedzujúcim faktorom je výškopisná poloha ako aj ohrada parcely. Architektonický výraz južnej fasády je s prevládajúcimi znakmi obytných objektov. Skalná stena determinovaná kamenársky pritesanou, monolitickou štruktúrou usadených hornín s vyhladenou povrchovou úpravou omietkami. Horizontálna línia prírodzene sedimentovanej horniny vytvára nad zapustenou stenou krátky zvlnený skalný previs, ktorý zároveň vytvára prírodzenú korunnú rímsu fasády. Fasáda je pod previsom miernym ústupkom zapustená, povrchovo vyrovnaná kamenárskym otesaním, omietnutá s vyhladenou povrchovou úpravou a zvyškami farebného náteru. V západnej polohe má nepravidelne rozvrhnuté trojosové členenie otvormi rôznych veľkostí v slede dvere-okno-okno. Dvere aj okná drevené, stolárskej výroby.

Krov a strechu nemá, priestor je zahĺbený v skalnom masíve. Pohľadovo však hmota južne sa zvažujúceho skalného masívu s náletovým trávnatým porastom pôsobí ako pultová strecha, navyše aj s komínom, ktorý je postavený v západnej polohe nad priestorom západnej komory. Nad časťou zadnej izby, ktorá je dispozične hmotovo prepojená na stavebný objekt, je strecha sedlová, resp. vo vzťahu k celému domu, polvalba. Prístup do podkrovia domu je z otvoreného komunikačného priestoru, prekrytého tak skalným „prístreškom“, ak aj prečnievajúcou strechou. V monolite skalného masívu, je zasekané krátke monolitické schodisko s 5 stupňami, k jeho spodnému stupňu sú priložené rebríkové drevené schody. Podlaha povalového priestoru má izolačnú vrstvu z hlinenej mazanice. Zadný severný štít domurovaný nad masívom z kamenných kvádrov a v jeho strede sú osadené dvere doskovej tesárskej konštrukcie, ktorými je sprístupnený svah skalného masívu severne za domom.

Skalné obydlie viacpriestorové je vyhlbené v južne svažitom skalnom masíve s upraveným južným okrajom, ktorý vytvára rímsu s krátkym presahom nad zapustenou kobno upravenou skalnou stenou. Skalné priestory sú konštrukčne aj dispozičné prepojené s ľudovým domom súp. č. 141. Povrch skalného masívu je zarastený náletovou zeleňou s miernym terénnym nánosom. Jeho kolmá zlomová okrajová skalná stena je zároveň jedinou fasádou skalných priestorov, orientovanou na juh. Skalné priestory uzatvárajú parcelu zo severu, sprístupnené sú z juhu z dvora ležiaceho západne od domu č. 141, resp. sú aj s domom konštrukčne a dispozičné prepojené. Dom súp. č. 141 je osadený na východnej hranici parcely č. 187/2 a spolu so skalným obydľím vytvára uhlovú zástavbu parcely, severnou časťou prechádzajúc do monolitckej štruktúry skalného masívu. Voľný prístup z hlavnej cesty a z verejného priestranstva k priestorom skalného obydľia je možný len s väzbou na právo prechodu cez súkromný pozemok s rodinným domom.

Skalné obydlie datujeme v základnej podobe do priebehu 19. storočia. Pôvodné skalné obydlie aj s domom je doložené a geodeticky zaznamenané na katastrálnej mape z roku 1889, reambulovanej pravdepodobne v 30-tych rokoch 20. storočia. Označené je rímskou číslicou „IX“, čo svedčí o jeho evidencii, pravdepodobne z daňových dôvodov. Pôvodná obytná funkcia je počas celej jeho existencie kontinuálna. Predpokladáme, že pôvodne tu boli dve samostatné skalné obydlia, západné trojpriestorové, ktoré viac-menej je doposiaľ priestorovo rovnaké a východné dvojpriestorové, pred ktoré bol neskôr postavený murovaný dom. Priestory vo východnej časti, sú neoddeliteľnou obytnou súčasťou stavebného objektu, domu súp. č. 141. Dom v južnej predstavanej hmote, počas svojej existencie bol minimálne stavebne upravovaný, napr. úprava strešnej konštrukcie (sedlová s dreveným štítom a podlomenicou nahradená valbovou), nové omietky. Pri úprave okenných otvorov v uličnej južnej fasáde domu boli nahradené dve malé okná jedným trojdielnym a táto istá úprava sa dotkla aj skalného obydľia.

Skalné priestory sú zahĺbené v skalnom masíve, ktorý skalnou stenou uzatvára parcelu v severnej línii pozemku a zároveň vo východnej polohe parcely tvorí zadnú severovýchodnú stenu domu. Dispozične možno v tomto prípade uvažovať o pôvodne dvoch samostatných skalných obydľiach. Prvé je v západnej časti monolitckej štruktúry skalného masívu, samostatne prístupné a tvorí ho dispozičný trojpriestor v aditívnom radení kuchyňa-izba (západ-východ) a z kuchyne prístupná do hĺbky masívu na sever komora. Druhé skalné obydlie vo východnej časti monolitckej štruktúry skalného masívu, tvorí dvojpriestor (v južno-severnom hĺbkovom radení do skakého monolitu) kuchyňa-komora (resp.pivnica) a je súčasťou domu č. 141, má však aj samostatný prístup z dvora. V dispozícii južno-severného radenia dom + skalné priestory: izba-kuchyňa+kuchyňa-komora. Konštrukčný jednotrakt, jednopodlažný, priestory sú vzájomne prepojené. Na dvore je vyhlbená studňa s rumpálom. Pri aplikácii všeobecných pravidiel definujúcich stavebno-technicky suterén, skalné obydlie suterén nemá.

1. nadzemné podlažie:

V rámci monolitckej pôdorysnej štruktúry obydľie je dispozičným viacpriestorom. Prvé západné skalné obydlie: Vstup do kuchyne je pod skalným previsom jednokrídlovými dnu otváracími dverami v juhozápadnom okraji, v zapustenom ráme. Dvere jednoduché stolárske novšieho typu sú v hornej tretine dverného krídla presklené, čím je zároveň aj presvetlená kuchyňa. Z kuchyne je prístupná izba smerom východným a smerom severným komora (resp. pivnica). Izba je presvetlená jedným oknom orientovaným na juh vyrezaným v južnej monolitckej stene, komora v hĺbke masívu je bez presvetlenia. Okno je trojdielne. V strope kuchyne je prerazený v skalnom nadloží otvor s prieduchom vyúsťujúcim nad skalný masív nízkym murovaným komínovým telesom, s vloženou azbestocementovou rúrou, ukončenou s plechovou sedlovou strieškou. Pôvodne bola v kuchyni pravdepodobne murovaná pec so sporákom. Podlaha zvlnená, tvorená prirodzeným skalným podloží, stropy zvlnené, priestory sú omietnuté s vápenným náterom. Východné skalné obydlie je prístupné zo západu z nivelety dvora dvomi predloženými terénnymi schodmi upravenými betónom. Vstupné dvere jednokrídlové von otváracé, priestor je presvetlený dvojicou okien obdĺžnikovými nerovnakej veľkosti, orientovaných na západ. Severné okno je členené v tvare „T“, južné je jednoduché, úzke. V tejto časti končí monolitcký skalný masív, k nemu je smerom južným pristavaný dom. Dom ma

samostatný vstup z dvora tromi terénnymi schodmi. Vstupné dvere jednokrídlové, dnu otvárajú. Hmota prístavby domu oproti obydlia je prevýšená. Podlaha zvlnená, tvorená prirodzeným skalným podlažím, strop je zvlnený. Priestory omietnuté s farebnou povrchovou úpravou. Južná fasáda je vizuálne vnímaná z verejného priestoru, obmedzujúcim faktorom je výškopisná poloha ako aj ohrada parcely. Architektonický výraz fasády má znaky obytného objektu. Skalná stena determinovaná kamenársky pritesanou, monolitickou štruktúrou usadených hornín s vyhladenou povrchovou úpravou omietkou a farebným hlinkovým náterom. Horizontálna línia prirodzene sedimentovanej horniny vytvára nad zapustenou stenou krátky zvlnený skalný previs, ktorý zároveň vytvára prirodzenú korunnú rímsu fasády. Skalná rímsa je zvrchu čiastočne pokrytá zvlnenou plechovou krytinou. Sokel tvorí mierne predsadený monolit masívu, vyrovnaný kamenárskym otesaním. Má dvojosové členenie otvormi, v slede dvere-okno. Výplne drevené, stolárskej výroby. Druhá východná časť skalných priestorov, uhlovo kolmá na uličnú čiaru, spolu s predstavaným domom vytvára do dvora orientovanú západnú fasádu, s rovnakou povrchovou úpravou, s nepravidelným 3 + 2 - osovým členením, tri otvory (okno-okno-dvere) v zadnej severnej časti (monolitu) a dva (dvere-okno) v prednej južnej časti domu.

Skalné obydlie, súp.č. 142, ev.č. ÚZPF SR 2331/0

parc.č.: skalný masív parc.č. 210/2, za domom parc.č. 185, lokalita Šurda

Skalná stena za domom súp. č. 142 je vysoká cca. 10 m a v nej sú vydlabané skalné priestory vo dvoch výškových úrovniach. Dolné sú prístupné v úrovni dvora, horné sprístupnené terénnym schodiskom vysekaným v skalnom podlaží pri západnej hranici pozemku. Pred skalnou stenou sú situované dva ľudové domy. Povrch skalného masívu je husto zarastený zeleňou. Prístup k obydlia je len s väzbou na právo prechodu cez parcelu pred ňou. Skalné obydlie je datované v základnej podobe do priebehu 19. storočia, v pôvodnej funkcii a je geodeticky zaznamenané na katastrálnej mape z roku 1889, reambulovanej v roku 1938. Označené je rímskou číslicou „X“, čo svedčí o jeho evidencii pravdepodobne z dôvodu poplatkov. Jeho pôvodnú obytnú funkciu dokladajú niektoré znaky, napr. dispozičné usporiadanie, presvetlenie, otvor komínového prieduchu a podobne. Priestory dolnej úrovne majú samostatne vstupy z juhu z dvora, resp. komora spod otvoreného prístrešku za východným domom. Priestory hornej úrovne sú sprístupnené terénnym schodiskom pri západnej hranici dvora. Tri samostatné priestory v úrovni dvora (otvorený priestor – kuchyňa - komora) vznikli pravdepodobne koncom 19. storočia. Skalné obydlie v hornej úrovni 2-priestorové (izba-komora) je pravdepodobne najstaršou časťou bývalej usadlosti, pravdepodobne ešte z 1. pol. 19. storočia. Svoju podobu má zachovaná komora, z izby je otvorený priestor bez priečelia a pitvor bol odstránený. Všetky priestory boli obývané do roku 1987, po zmene vlastníctva a po pamiatkovej obnove od roku 1992 je v nich inštalovaná národopisná expozícia tradičného bývania, zriadená Tekovským múzeom v Leviciach. V roku 1993 získala medzinárodné ocenenie EURÓPA NOSTRA. Skalný masív ukončený z juhu vysokou skalnou stenou, uzatvára parcelu v severnej línii a v ňom sú zahĺbené priestory obydlia v dvoch úrovniach. V dolnej úrovni terénu dvora sú tri priestory: otvorený priestor – kuchyňa - komora, každý je samostatne prístupný z juhu, nie sú vzájomne prepojené. V hornej úrovni sprístupnenej terénnym schodiskom je 2-priestor, pôvodne izba - komora, dnes muzeálna expozícia. Skalné steny sú kamenársky pritesané, monoliticky štruktúrované sedimentáciou hornín, niektoré omietnuté s povrchovou úpravou. Pri aplikácii všeobecných pravidiel definujúcich stavebno-technicky suterén, skalné obydlie suterén nemá.

1. nadzemné podlažie:

Aditívne radenie samostatných priestorov v smere západ - východ: otvorený priestor – kuchyňa - komora, prvé dva so samostatnými vstupmi z juhu z úrovne dvora, komora so vstupom z juhu, spod prístrešku za východným domom.

Západný otvorený priestor je sprístupnený z juhu z dvora, nemá čelnú stenu. Má obdĺžnikový pôdorys užšou stranou orientovanou kolmo, strop, steny a podlaha sú mierne zvlnené. Pôvodná monolitická štruktúra sedimentovanej horniny je kamenársky pritesaná, bez povrchových úprav. Je tu inštalovaná expozícia kamenárskej dielne. Kuchyňa: vstup do

jednopriestoru je z úrovne dvora, z juhu. Vstupné dvere sú zapustené v pravouhlom ostení v jednoduchom drevenom ráme. Dvere sú drevené stolárskej výroby, v hornej polovici presklené, jednokrídlové, dnu otváravé. Priestor je obdĺžnikového pôdorysu, orientovaný dlhšou stranou kolmo na južnú fasádu. Presvetlený je v južnej monolitckej stene vrezaným jedným dreveným 4-tabuľkovým oknom, obdĺžnikového tvaru, jednoduché, stolárskej výroby. V priestore kuchyne v juhozápadnom nároží je murovaná pec so sporákom. Spaliny sú odvedené prerazeným prieduchom do priečelia pod rímsou, odkiaľ plechový dymovod vyúsťuje nad rímsu. Strop mierne zvlnený zohľadňujúci horizontálne štruktúrovanie sedimentácie horniny, rovný. Priestor omietnutý vápenným povrchovým náterom. Priestor je zariadený nábytkom po posledných vlastníkoch, ako muzeálna expozícia. Komora: je posledným samostatným priestorom, nadväzuje na šopu pod prístreškom na severnom konci východného domu. Má obdĺžnikový pôdorys kratšou stranou orientovaný do priečelia. Priestor je vydlabaný v skalnom masíve, povrch stropu, stien aj podlahy je zvlnený, determinovaný štruktúrou sedimentačných vrstiev horniny, kamenársky pritesávaný, bez ďalších povrchových úprav. Vstupné dvere tesárskej drevenej konštrukcie sú osadené v drevenom ráme v pravouhlom ústupku, jednokrídlové, dnu otváravé. Západne od dverí je v zapustenom ostení je okno so 4-tabuľkovým delením, drevenej konštrukcie, dnu otváravé. V priestore je muzeálna poľnohospodárska expozícia. Pred skalnou stenou, v mieste medzi kuchyňou a komorou, je vyhlbená 10,5 m hlboká rumpálová studňa na koleso. Za západným domom, pri západnej hranici pozemku je v skalnom masíve vysekané terénne schodisko sprístupňujúce skalné priestory v 2. úrovni. Pod schodiskom sú vyhlbené tri malé priestory, aditívne radené v smere z juhu na sever: nika-chlievik-chlievik. Otvorený priestor niky je na uskladnenie dreva, ďalšie dva sú chlieviky pre hydinu. Chlieviky sa uzatvárajú drevenými latkovými dvierkami.

2. nadzemné podlažie:

Tvorí horné 2-priestorové skalné obydlie, sprístupnené terénnym vysekaným schodiskom pri západnej línii pozemku. Pôvodné skalné obydlie je redukované a po pamiatkovej obnove je tu informačná muzeálna expozícia. Prvý vstupný priestor, pôvodne izba, je otvorený, bez čelnej steny, miesto ktorej je osadené zábradlie. Skalný priestor nepravidelného takmer štvorcového pôdorysu so svetlými rozmermi: dĺžka (do hĺbky masívu) cca. 520 cm, šírka cca. 450 - 520 cm a výška cca. 210 - 240 cm. Steny a strop s fabiónom, sú kamenársky pritesané, omazané hlinenou omietkou s vápeným náterom. Podlaha je zvlnená a omazaná hlinenou mazanicou, sú v nej zvyšky vydlabaných odtokových kanálikov. V juhozápadnom nároží je časť čelnej steny, v ktorej sú zvyšky prerazených otvorov pre vyústenie vetracích prieduchov. V tejto časti smerom juhozápadným bol v minulosti pitvor. Z tohto priestoru je prístupná smerom západným komora. Vo vstupnom otvore je osadený drevený rám tesárskej konštrukcie, bez dvernej výplne. Priestor je presvetlený jedným okenným otvorom, s vloženou drevenou dvojkrídlovou výplňou, 4-tabuľkovo členenou, osadenou v rovnom ostení. Z interiéru sú v ostení zvyšky vydlabaných kanálov, pravdepodobne pôvodne prerazených pre vetracie prieduchy. Pôdorysný obdĺžnik 210 x 300 cm je širšou stranou orientovaný do z kamenných blokov murovaného priečelia. Južná stena je v interiéri omietnutá, ostatné povrchy sú kamenársky pritesané, v monolitckej štruktúre sedimentovanej horniny. Strop rovný dlabaný, podlaha skalné podlažie.

Skalné obydlie má jednu, na juh orientovanú fasádu, s jasnými znakmi obytných objektov. Jej výraz je determinovaný štruktúrou sedimentačných vrstiev horniny masívu, výrazné horizontálne pásy kamenársky pritesávanej povrchovej úpravy čiastočne s omietnutou povrchovou úpravou, čiastočne bez náterov. Dolný horizontálny pás má typický výraz obytného domu, je omietnutý, s farebným odlíšením sokla. Vertikálne je nepravidelne členený otvormi: otvorený zapustený priestor - okno - dvere, ďalšia časť fasády je skrytá za stavebným prístreškom, ktorý je v predĺžení východného domu Nad ním je horizontálny pás štruktúrovaný sedimentačnými vrstvami horniny a tvorí širokú kordónovú rímsu. Horný horizontálny pás je tvorený druhou úrovňou skalných priestorov: v západnej časti otvorený - loggia, vo východnej ako zapustená nika z kamenných kvádrov vymurovanou výplňou, v ktorej je vložený okenný otvor. Fasáda je ukončená horizontálnou líniou prirodzene sedimentovanej horniny vytvárajúcej nízku korunu, ktorá zároveň ukončuje resp. tvorí okraj južne sa zvažujúceho úbočia s prirodzenou náletovou vegetáciou skalného masívu. Vegetácia prevísa nad korunu fasády.

Skalné obydlie, súp.č. 202, ev.č. ÚZPF SR 2332/0

parc.č.: skalný masív parc.č. 210/2, za domom (bývalá šopa) parc.č. 184, lokalita Šurda

Pri dome č. 202 (predtým maštal' s komorou k domu súp. č. 143), ulička výškovo kulminuje a rozvidľuje sa, vľavo sledujúc po vrstevnici terénnu konfiguráciu pokračuje poľnou cestou k posledným skalným obydliam, vpravo sa zvažuje v krátkom úseku smerom východným a po kolmom zalomení smerom južným sa napojí na štátnu cestu, prechádzajúcu obcou. Dvojpriestorové skalné obydlie je situované v skalnom masíve za domom (chalupou) na severnej strane ľavej komunikačnej vidlice. Masív v tejto časti len v pomerne nízkej vrstve tvorí pevnú skalnú stenu, nad ktorou je sledovateľné skalné podložie v jasných horizontálnych sedimentačných vrstvách. Maštal' sa zmenila na pivnicu v skale, užívanú na skladovanie poľnohospodárskych produktov. Je pod úzkym previsom, pred skalnou stenou v záklenku je vyhlbená studňa s rumpálom. Vedľa je vstup do obydlija s tesárskymi dverami. Nad studňou a vpravo od dvier sú malé okenné vetracie otvory, pri zemi otvor pre prístupný hydinu. Pred stenou sú drobné klietky pre hospodárske zvieratá. V úrovni skalného previsu nad vstupom je provizórna pultová stieška z plechu resp. azbestocementovej vlnitej dosky. Pri skalnej stene vertikálne vyúsťuje vetracia rúra s krytom. Objekt je zachytený na reambulovanej mape z roku 1889 a označený rímskou číslicou.

Skalné obydlie, súp.č. 144, ev.č. ÚZPF SR 2333/0

parc.č. 210/5, 210/6, lokalita Šurda

Komplex skalných priestorov je situovaný vo východnej časti Šurdy, severne od uličky, v dvoch výškových úrovniach. V rámci terénnej konfigurácie priestory dolnej južnej úrovne sú polohopisne situované na pozemku s domom súp. č. 144 a čiastočne tvoria jeho prízemnú časť, hospodárska časť je pod terénnou terasou, resp. pod prievisom. Horná severná úroveň je samostatne prístupná z terénnej terasy a polohopisne je situovaná severozápadne od hlavného vstupu do obytného poschodia domu. Skalné priestory uzatvárajú parcelu zo severu a pod domom z východu, s ktorým sú konštrukčne prepojené, sprístupnené sú z juhu a západu z dvora. Ťažbou kameňa z pôvodného masívu zarastenom náletovou zeleňou bola vytvorená plocha - terénna terasa, jej okrajový zlom vytvára skalnú stenu, orientovanú na juh. Dom č. 144 je osadený na východnom okraji tejto terasy, resp. na hranici parcely a spolu so skalným obydliem vytvára uhlovú zástavbu parcely. Horná úroveň je voľne prístupná z poľnej cesty na tejto terase.

Skalné obydlie datujem v základnej podobe do konca 19. storočia. Na katastrálnej mape z roku 1889, reambulovanej v roku 1938, je geodeticky zaznamenaný objekt a označený rímskou číslicou „XI“. Priestory vyhlbené v skalnom masíve sú pôdorysne riešené v uhlovom tvare. V skalnom masíve, ktorý bol v minulosti v kompaktnej hmote bez hornej terasy, bolo pôvodne vysekané skalné obydlie, do ktorého prednej izby sa vchádzalo dverami priamo z ulice. Z izby sa vchádzalo do za ňou vysekanej komory. V roku 1933 majiteľ - kamenár pán Štefan Ježí vysekal nad týmito priestormi rovnú plochu, na ktorej postavil dom z kameňa a do skaly za týmto domom vysekal hospodárske priestory. V pôvodnej prízemnej izbe zamuroval dvere z ulice a miesto nich vsadil malé okná. Vchod premiestnil do dvora, kde do skaly vysekal ďalšie priestory. Odvtedy pôvodné obytné priestory slúžili ako kamenárska dielňa. Objekt je vnímaný ako poschodový dom - prízemie vysekané v pôvodnom monolitickom skalnom masíve, poschodie na ňom postavené z kameňa. Otvorený skalný priestor pod prievisom slúžil pre kamenára, neskôr bol používaný len na hospodárske skladovacie účely a pre chov drobnej hydiny, dnes sú priestory obmedzene využívané na skladové účely. Náletová vegetácia a gravitačná voda narúša skalné nadložie a deštruuje aj jeho okrajovú, zlomovo prečnievajúcu rímsu.

Skalné priestory sú zahĺbené v skalnom masíve, ktorý okrajovou zlomovou skalnou stenou uzatvára uhlovo parcelu v severnej a východnej línii parcely. Pri prednej východnej stene časti priestorov je vyhlbená studňa. V rámci dolnej pôdorysnej štruktúry, skalné obydlie je uhlový dispozičný viacpriestor, v severnej línii v aditívnom radení západ-východ: chliev-maštal'-otvorený priestor-pivnica, naň sa v kolmom zalomení pripája východná línia v aditívnom radení sever-juh: komora-komora-izba. Všetky priestory majú samostatné južné resp.

západné vstupy z dvora, len predná izba je sprístupnená cez komoru. Konštrukčný jednotrakt, jednopodlažný. V rámci hornej úrovne sú hospodárske priestory v aditívnom radení maštal-komora-chliev, každý samostatne prístupný z juhu. Pri aplikácii všeobecných pravidiel definujúcich stavebno-technicky suterén, skalné obydlie suterén nemá.

1. nadzemné podlažie:

Dolná pôdorysná štruktúra:

Severná línia: Dispozičný viacpriestor v prvej monolitckej štruktúre, aditívne radenie priestorov v smere západ - východ: chliev – maštal - otvorený priestor - pivnica. Chliev je monolitický priestor nepravidelného pôdorysu, vstupné drevené dvere jednoduché, doskovej tesárskej konštrukcie, jednokrídlové, osadené v jednoduchej drevenej rámovej konštrukcii. Vnútorň v masíve vyhlbený priestor je rozdelený latkovou drevenou priečkou s latkovými poldvierkami, steny a strop so zvyškami omietok a vápenných náterov na prirodzene sedimentovanej štruktúre skalného masívu, podlaha v priestore z kamenných platní. Východne od chlieva je jednopriestorová maštal, s južným vstupom zapusteným pod krátkym skalným prievisom z dvora, presvetlenie obdĺžnikovým oknom. Vyhĺbený priestor obdĺžnikového pôdorysu, steny a strop so zvyškami omietok a vápenných náterov a so stopami uhľikátých depozitov po pôvodnom kúrenisku, resp. žliabok po dymovode. Pri severnej stene drevená konštrukcia pre ustajnenie dobytká a válov. Južná čelná stena čiastočne premurovaná kamenným kvádrovým murivom. Okno s vloženým kamenným ostením je osadené v líci fasády, bez výplne, vstupné dvere jednokrídlové, von otváravé, sú jednoduchej drevenej doskovej konštrukcie v ráme, so železným kovaním. Podlahu tvorí skalné podložie, povrchová úprava nezistená. Podľa starej katastrálnej mapy, pravdepodobne priestory chlieva a maštale boli pôvodným, najstarším skalným obydľím. Otvorený priestor nepravidelného štvoruholníkového pôdorysu pod skalným prievisom, je vyhlbený severne do hĺbky skalného masívu. V južnej línii je priestorovo otvorený bez čelnej steny, v strede línie predpokladaného priečelia sa nachádza jeden pilier obdĺžnikového pôdorysu pri základni, pri strope kónický zúžený deštrukciou. Priestor slúžil ako kamenárska dielňa, jeho steny, strop a podlaha sú v prirodzenej sedimentovanej štruktúre masívu, ďalšie povrchové úpravy nezistené. Z otvoreného priestoru sú sprístupnené dva ďalšie priestory: v hĺbke do masívu v severnej stene pivnica a vo východnej stene komora. Pivnica je sprístupnená z otvoreného priestoru vstupnými dverami osadenými v severnej stene, jednopriestor štvoruholníkového pôdorysu, vstupné drevené dvere doskovej tesárskej konštrukcie sú vsadené do dreveného jednoduchého rámu, kovanie železné. Strop rovný, zvlnený v horizontálnej vrstevnici horniny, zvyšky povrchovej úpravy vápennými nátermi, podlahu tvorí vyrovnané skalné podložie bez zistených ďalších úprav.

Východnú líniu tvoria vyhlbené priestory konštrukčne tvoriace prízemie domu: dispozičný jedno- a dvojpriestor v aditívnom radení sever - juh: komora-komora-izba. Komora v severnej polohe je vyhlbená v skalnom masíve pod domom, sprístupnená zo západu z otvoreného priestoru pod širokým skalným prievisom. Jednopriestor štvoruholníkového pôdorysu, vstupné drevené dvere jednokrídlové stolárskej výroby, osadené v rámovej tesárskej konštrukcii, osadenej v kolmom záklenku. Vetrací okenný otvor so šikmým ostením a pravouhlým ústupkom, bez výplne, je z exteriéru zadebnený. V severnej stene je vydlabaná plytká nika so segmentovo stlačeným ukončením pre osvetľovacie teleso. Rovný strop aj steny so zvyškami omietok a vápenných náterov, podlahu tvorí skalné podložie, zvyšky ďalšej povrchovej úpravy nezistené, využívaný je ako sklad. Južne od komory je pod krátkym skalným previsom vyhlbený dispozičný dvojpriestor komory resp. predsieň a izby. Vstup zo západu, v krátkej zapustenej špalette rámová konštrukcia a v nej sú osadené drevené dvere jednokrídlové stolárskej výroby. Priestor obdĺžnikového pôdorysu, steny a strop rovné, omietnuté s povrchovou úpravou vápennými nátermi, podlahu tvorí skalné podložie. V miestnosti je umiestnený plynový kotol. V severnej stene trhlíny, ktorých tvar evokuje pôvodné prepojenie s vedľajšou severne umiestnenou komorou. Z predsieň je dverami osadenými v južnej stene prístupný predný južný priestor, predná izba. Drevené dvere kvalitnej stolárskej výroby, v dolnej polovici sú plné kazetované, v hornej presklené, 6-tabuľkovo členené. V širokom bočnom ostení rámovej výplne dverného otvoru sú dve odkladacie niky. Izba štvoruholníkového pôdorysu je presvetlená dvojicou okien v južnej stene. Okenný otvor so segmentovým ukončením, šikmou širokou špaletou, okná 4-tabuľkové, dnu otváravé, kovanie pásikové a obrtlík. Strop a steny rovné, omietnuté s povrchovým vápenným

náterom, podlaha s vyrovnaným povrchom skalného podložia. V severovýchodnom nároží priestoru je murovaný sporák s pecou, omazaný hlinenou mazanicou s vápenným povrchovým náterom, dvierka sú železné. Priestor je využívaný na drobné dielenské práce, značne zanedbaný.

Horná pôdorysná štruktúra:

V rámci hornej úrovne sú situované hospodárske priestory v aditívnom radení v smere západ - východ: maštal'-komora-chliev, každý priestor je samostatne prístupný z juhu. Tieto tri priestory sú vydlabané v hornej vrstve skalného masívu. Maštal' jednopriestorová, je sprístupnená z juhu, má obdĺžnikový pôdorys, orientovaný kratšou stranou do južnej fasády. Vstup pod krátkym skalným prievisom z juhu jednokrídlovými drevenými dverami stolárskej konštrukcie, osadenými v rámovej konštrukcii, súčasťou ktorej je v hornej časti trojdiele členený svetlík, po obidvoch stranách vstupu sú okenné vetracie otvory. Okenné otvory sú obdĺžnikové na ležato, výplne železné 6-tabuľkové. Podlaha zvlnená, tvorená prirodzeným skalným podložíom, strop je nepravidelne zvlnený zohľadňujúci horizontálne štruktúrovanie sedimentácie horniny, rovný, stopy iných povrchových úprav nezistené. Priestor je funkčne využívaný ako dreváreň, uzamknutý. Severovýchodne od maštale je komora, samostatne sprístupnená terénymi vysekanými schodmi. Jednopriestor obdĺžnikového pôdorysu, má východnú a južnú stenu murovanú z kamenných kvádrov, bez povrchovej úpravy. Vstupné dvere sú drevené, jednokrídlové, jednoduchej tesárskej konštrukcie priestor, západne od vstupných dverí je okrúhly otvor vyúsťujúceho vetracieho prieduchu, pravdepodobne pre odvod dymu, vzhľadom na stopy uhlíkatých depozitov. Východne, vedľa východnej steny komory, sú zvyšky deštruovaných priestorov chlievov. Pôvodná skalná štruktúra prednej južnej steny bola čiastočne nahradená betónovou stenou, je otvorená, bez využívania.

Fasády skalného obydľia nie je možné v celosti vizuálne vnímať. Skalné obydľie severnej dolnej línie má južne orientovanú fasádu, ktorá je obmedzene vizuálne vnímaná z verejného priestoru. Západná časť južnej fasády skalného obydľia má architektonický výraz hospodárskeho objektu. Skalná stena nad okrajovou rímsou je determinovaná ťažobnou činnosťou a vytvorenou plochou prístupovej terénnej terasy k rodinnému domu. Je kamenársky hrubo pritesaná, zvýraznená je monolitická štruktúra usadených hornín. Horizontálna línia prirodzene sedimentovanej, pevne štruktúrovanej horniny vytvára skalný prievis, ktorý je zároveň prirodzenou korunnou rímsou fasády. Na okraji rímsy, ktorá je zároveň okrajom hornej terénnej terasovitej plochy, je osadené zábradlie. Fasáda je pod prievisom ústupkom zapustená, povrchovo vyrovnaná kamenárskym otesaním a jej korunná rímsa je upravovaná cementovou omietkou s naznačeným kvádrovaním. Má nepravidelne rozvrhnuté trojosové členenie otvormi rôznych veľkostí v slede okno-dvere-otvorený priestor, delený pilierom. Východná časť južnej fasády skalného obydľia má architektonický výraz obytného objektu, tvorí jeho prízemnú časť. Fasáda má v časti skalného obydľia, dvojsové členenie okennými otvormi, na poschodí trojosové. Architektonický výraz v povrchovej úprave odráža dispozíciu a funkciu objektu ako celku. V dolnej prízemnej časti je skalné obydľie, horizontálne je oddelené náznakom vysokého sokla, s povrchovou štruktúrovanou úpravou diagonálneho kvádrovania. Horná časť fasády má drsnú cementovú (brizolitovú) povrchovú úpravu. Tri nesymetrické osi okien v mierne zapustenom ostení, drevené členené v tvare „T“. Východná dolná línia: Západná fasáda je čiastočne vizuálne vnímaná, prevažne je zapustená pod skalným prievisom. Má architektonický výraz dvojpodlažného obytného objektu, nad skalným obydľím v prízemnej línii je nadstavaný stavebný objekt rodinného domu, horizontálne oddelený rímsou, líniovo napojenou na dolný okraj zalomeného skalného prievisu. V prízemnej línii, začínajúcej pod skalným prievisom, obmedzene vizuálne vnímanej, má nepravidelné 3-osové členenie otvormi rôznych veľkostí v slede: okno-dvere-dvere. Časť pôvodného skalného monolitu je zapustená miernym záklenkom. V južnej časti fasády, pri stene je hranolová studňa, pôvodne s rumpálom nahradeným liatinovým pákovým čerpadlom. Poschodie tejto fasády je v rámci terénnej konfigurácie v severnej časti, vizuálne vnímanej z hornej terénnej terasy, členené tromi osami veľkých viactabuľkových okien, v krajnej severnej osi sú vstupné dvere do obytnej časti stavebného objektu. Povrchová úprava je brizolitová, v dvoch sivých tónoch horizontálnych pásov.

Severná horná línia: Fasáda skalného obydľia je determinovaná skalným masívom a

plastickou pôdorysnou štruktúrou priestorov. Architektonický výraz južnej fasády v západnej časti má znaky obytných objektov, vo východnej časti je s prevládajúcimi znakmi hospodárskych objektov. Skalná stena determinovaná kamenársky pritesanou, monolitickou štruktúrou usadených hornín, len v západnej časti je naznačené kvádrovanie. Horizontálna línia prirodzene sedimentovanej horniny vytvára nad zapustenou stenou krátky zvlnený skalný previs, ktorý zároveň vytvára prirodzenú korunnú rímsu fasády. Fasáda je pod prievišom miernym ústupkom zapustená, povrchovo vyrovnaná kamenárskym otesaním, bez omietok. V západnej polohe má pravidelne rozvrhnuté trojosové členenie otvormi v slede okno-dvere-okno, pokračuje na severovýchod ustupujúcim zalomením, tu je jedo-osová s dverným otvorom a opätovným ustupujúcim zalomením s jednou osou - dverný otvor, je nepravidelne vertikálne ukončená. Výplne sú drevené (dvere) i kovové (okná).

Priestory sú zahĺbené v skalnom masíve a strechu nemajú. Terénna terasa, ktorá je nad skalnými priestormi v severnej dolnej línii, vytvára dojem plochej strechy. Skalné priestory východnej línie sú konštrukčne prepojené so stavebným objektom postaveným nad nimi, tvoria jeho prízemie. Nad celkovým stavebným objektom, poschodovým rodinným domom, je valbová strecha. Skalné priestory v severnej hornej línii, kde nad priestormi sa hmota skalného masívu zvažuje, spolu s náletovým trávnatým porastom pôsobí ako pultová strecha.

Skalné obydlie, súp.č. 146, ev.č. ÚZPF SR 2335/0

parc.č.: skalný masív parc.č. 210/2, za domom parc.č. 169, lokalita Šurda

Dvojpriestorové skalné obydlie je vysekané v skalnej stene, uzatvárajúcej zo severnej strany pozemok, na ktorom je situovaný dom súp. č. 146. Objekt a čiastočne aj dom je zachytený na reambulovanej mape z roku 1889 a označený rímskou číslicou. Vyhĺbené skalné obydlie s pôdorysným radením priestorov vedľa seba je tvorené zľava pôvodnou mašťalou a vedľa nej pivnicou, pod úzkym, zalamujúcim sa skalným prievišom. Bývalá mašťal je presvetlená resp. vetraná malým vysekaným okienkom v hlbokom záklenku bez výplne, vstupné dvere sú tesárskym výrobkom. Priestor je využívaný na skladovanie poľnohospodárskych produktov. Skalný priestor vpravo - pivnica, je tiež využívaný pre skladovanie ovocia a zeleniny. Ich stavebno-technický stav je dobrý. Vstupy do priestorov sú zapustené pod krátkym prievišom, priestory sú odvetrané okenným otvorom resp. prieduchom. Pri aplikácii všeobecných pravidiel definujúcich stavebno-technicky suterén, skalné obydlie suterén nemá.

1. nadzemné podlažie:

V rámci monolitickej pôdorysnej štruktúry obydlie je dvomi dispozičnými jednopriestormi, v aditívnom radení v smere západ - východ: mašťal-pivnica. Západná mašťal je väčšia, takmer štvorcového pôdorysu. Vstupné dvere v južnej stene sú zapustené pod skalným prievišom, v drevenej rámovej konštrukcii, jednokrídlové drevené, doskovej tesárskej výroby. Západne od vstupných dverí je šikmo vyrezaný vetrací a presvetľovací okenný otvor bez výplne, z interiéru má prichytenú jednoduchú mriežku. Špaleta otvoru slúžila na odvedenie dymu z kúreniska, v hornej časti má výrazný nános uhlíkatých depozitov. Strop je zvlnený s viacerými vrstvami vápenných náterov, steny so zvyškami omietok a vápenných náterov, podlaha konštrukčne tvorená skalným podložím, v časti vstupuje kamenná dlažba. Pri stene je v monolite skalného masívu vydlabaný žľab pre krmivo a ustajnenie hospodárskych zvierat. Východne od mašťale sa skalná stena, ktorá má v tejto časti značné nánosy uhlíkatých depozitov, evokujúcich tu pôvodné umiestnenie pece, resp. udiarne, zalamuje severným smerom, kde pod skalným prievišom a strechou domu, je druhý jednopriestor, pivnica. Sprístupnená je z juhu drevenými jednokrídlovými dverami jednoduchej tesárskej konštrukcie, osadenými v hlbokom ústupku. Strop zvlnený, omietnutý s vrstvami vápenných náterov, steny so zvyškami povrchových úprav. Podlahu tvorí zarovnané skalné podlažie. Pravdepodobne pred týmto priestorom bol pôvodne ďalší, dnes už deštruovaný priestor skalného obydlia.

Skalné obydlie má jednu, južne orientovanú fasádu, ktorá je len v západnej časti čiastočne vizuálne vnímaná z verejného priestoru, obmedzujúcim faktorom východnej časti je napojenie strechy hospodárskeho predĺženia stavebného objektu pred skalnou stenou. Architektonický výraz fasády má prevládajúce znaky obytno-hospodárskeho objektu. Skalná stena nad rímsou

je determinovaná ťažobnou činnosťou v minulosti, kamenársky hrubo pritesaná, s výraznou horizontálnou štruktúrou usadených hornín. Horizontálna línia prirodzene sedimentovanej, pevne štruktúrovanej horniny vytvára v dolnej časti skalný previs, ktorý je zároveň prirodzenou korunnou rímsou fasády. Fasáda je zapustená ústupkom pod prievisom, povrchovo vyrovnaná kamenárskym otesaním, vertikálne nepravidelne rozvrhnuté dvojsové členenie otvormi v slede okno-dvere. Povrchové úpravy tvorí štruktúrovaná sedimentovaná hornina, pritesávaná, v západnom a východnom okraji s vrstvou uhlíkatých depozitov.

Skalné obydlie, súp.č. 147, ev.č. ÚZPF SR 2334/0

parc.č.: skalný masív parc.č. 210/2, za domom parc.č. 168/1, lokalita Šurda

Skalné obydlie dvojpriestorové je vyhlbené v južne orientovanej, ťažbou upravenej skalnej stene, nad ktorou je južne svažité nadložie masívu. V dolnej tretine skalnej steny je pritesaním upravená rímsa s presahom nad zapustenou upravenou skalnou stenou, tvoriacou priečelie skalného obydlia. Povrch skalného masívu je zarastený náletovou zeleňou s terénnym nánosom, jeho okrajová skalná stena tvorí zároveň jedinú fasádu skalných priestorov, orientovanú na juh. Skalné priestory uzatvárajú parcelu zo severu, sprístupnené sú z juhu, z dvora za domom súp. č. 147. Dom osadený na východnej hranici parcely. Voľný prístup z hlavnej cesty a z verejného priestranstva k priestorom skalného obydlia je možný len s väzbou na právo prechodu cez súkromný pozemok s domom súp.č. 147.

Vznik skalného obydlia datujeme minimálne do 2. polovice 19. storočia. Na katastrálnej mape z roku 1889 reambulovanej v roku 1938, sú dva geodeticky zaznamenané objekty, ktoré sú polohovo totožné s dnešnými priestormi skalného obydlia. Označené sú rímskymi číslicami „XIII“ a „XIV“. Pôvodná obytná funkcia je pravdepodobná, i keď nie v takejto dispozícii. Obidva priestory sú samostatne prístupné, v dostupných prameňoch sa definujú ako maštaľ a pivnica. Na uvedenej mape je zaznačený aj dom postavený pri východnej línii parcely, ktorý minimálne v jadre je nutné datovať do vyššie uvedených rokov. Nie je napojený na skalnú stenu, preto vzhľadom na hospodárske možnosti na danej parcele, skalné priestory funkčne dopĺňali hospodárstvo. Pred skalnú stenu bola koncom 80-tych rokov postavená garáž, ktorá bráni vizuálnemu vnímaniu skalnej steny s priestormi z verejného priestranstva.

Skalné priestory sú zahĺbené v skalnom masíve, ktorý svojou okrajovou zlomovou skalnou stenou uzatvára parcelu v severnej línii pozemku. V rámci monolitickej pôdorysnej štruktúry, skalné obydlie je dispozičný dvojpriestor v aditívnom radení v smere západ - východ: maštaľ-pivnica, so samostatnými južnými vstupmi a vetracími otvormi. Západná maštaľ je prístupná z juhu z úrovne dvora, predloženými terénnymi schodmi, východná pivnica z dvora. Vstupy do priestorov sú zapustené pod krátkym prievisom, presvetlené resp. odvetrané sú každý okenným otvorom. Pri aplikácii všeobecných pravidiel definujúcich stavebno-technicky suterén, skalné obydlie suterén nemá.

1. nadzemné podlažie:

V rámci monolitickej pôdorysnej štruktúry obydlie je dvomi dispozičnými jednopriestormi, v aditívnom radení v smere západ - východ: maštaľ-pivnica. Západná maštaľ má obdĺžnikový pôdorys kratšou stranou orientovanou do priečelia, rozmery cca. 420 x 580 cm, výšky cca. 220 cm. Pri západnej stene maštale je vyčlenený menší priestor (cca. 200 x 160cm). Vstupné dvere v južnej stene sú zapustené v pravouhlom ústupku, v drevenej rámovej konštrukcii, jednokrídlové drevené doskové, kvalitnej tesárskej výroby. Západne od vstupných dverí je vyrezaný menší vetrací a presvetľovací okenný otvor, s osadenou kovovou prevliekanou mrežou. Povrchové úpravy nezistené. Východne od maštale je druhý jednopriestor, pivnica, ktorá je takmer štvorcového pôdorysu o rozmeroch 520 x 580 cm, výška 220 cm. Sprístupnený je z juhu drevenými jednokrídlovými dverami jednoduchej tesárskej konštrukcie, osadenými v ústupku pod krátkym skalným prievisom. Východne od dverí je vyrezaný menší okenný otvor, s vloženou železnou prevliekanou mrežou.

Skalné obydlie má jednu, južne orientovanú fasádu, ktorá je len čiastočne vizuálne vnímaná z verejného priestoru, obmedzujúcim faktorom je garáž a dom. Architektonický výraz fasády má prevládajúce znaky obytno-hospodárskeho objektu. Skalná stena nad rímsou je determinovaná ťažobnou činnosťou v minulosti, kamenársky hrubo pritesaná, s výraznou horizontálnou štruktúrou usadených hornín. Horizontálna línia prirodzene sedimentovanej,

pevne štruktúrovanej horniny vytvára v dolnej časti skalný previs, ktorý je zároveň prirodzenou korunnou rímsou fasády. Fasáda je zapustená ústupkom pod prievisom, povrchovo vyrovnaná kamenárskym otesaním, vertikálne nepravidelne rozvrhnuté štvorosové členenie otvormi rôznych veľkostí v slede okno-dvere-dvere-okno. Povrchové úpravy nezistené, výplne kvalitne zvládnutej tesárskej práce. V priestoroch je následkom statických trhlin odlučovanie horniny po vrstevnici a deštrukcia skalného masívu.

*Skalné obydlie, súp.č. 148, ev.č. ÚZPF SR 2336/0
parc.č.: skalný masív parc.č. 210/2, za domom parc.č. 167, lokalita Šurda*

Skalné obydlie je vyhlbené v južne orientovanej, ťažbou upravenej skalnej stene, nad ktorou je južne svažité nadložie masívu. Tvoria ho dva samostatné jednopriestory. V dolnej časti skalnej steny je pritesaním upravená rímsa s presahom nad zapustenou kamenársky upravenou skalnou stenou, tvoriacou priečelie skalného obydlia. Povrch skalného masívu zarastený náletovou zeleňou s terénnym nánosom, v jeho južnej zlomovej časti je skalná stena, ktorá tvorí zároveň jedinu na juh orientovanú spoločnú fasádu skalných priestorov. Skalné priestory uzatvárajú parcelu zo severu, sprístupnené sú z juhu, z dvora za domom súp. č. 148. Na dvore pred skalnou stenou je dvojstranná zástavba, dom je osadený na východnej, hospodárske objekty na západnej hranici parcely. Voľný prístup z hlavnej cesty a z verejného priestranstva k priestorom skalného obydlia je možný len s väzbou na právo prechodu cez súkromný pozemok s domom súp. č. 148.

Vznik skalného obydlia datujeme minimálne do 2. polovice 19. storočia. Na katastrálnej mape z roku 1889 reambulovanej v roku 1938, sú dva geodeticky zaznamenané objekty, ktoré sú polohovo totožné s dnešnými priestormi skalného obydlia. Označené sú rímskymi číslicami „XV“ a „XVI“. Pôvodná obytná funkcia je pravdepodobná. Na skalnej stene sú v rôznych výškových úrovniach otlčky a vydlabané konštrukčné otvory, ako stopy po objektoch priamo napojených ku skalnej stene, pravdepodobne konštrukcie pultových striech. Obidva jednopriestory sú samostatne prístupné, v dostupných prameňoch sa definujú ako maštal' a pivnica. Na uvedenej mape sú geodeticky zaznamenané aj dva domy, postavené pri západnej i východnej línii parcely, preto uvedené objekty je možné minimálne v jadre datovať do vyššie uvedených rokov. V súčasnosti je v severozápadnom nároží parcely, na skalnú stenu napojený jeden hospodársky objekt. Priestory sú nefunkčné, vo veľmi zlom stavebno-technickom stave. Skalné nadložie je staticky narušené, silnými tektonickými trhlinami, ktoré spôsobujú deštrukciu aj priamo v skalných priestoroch.

Skalné priestory sú zahĺbené v skalnom masíve, ktorý svojou okrajovou zlomovou skalnou stenou uzatvára parcelu v severnej línii pozemku. V rámci monolitickej pôdorysnej štruktúry, skalné obydlia sú dispozične dva samostatné jednopriestory, v aditívnom radení smer západ-východ: maštal'-pivnica. Západná maštal' aj východná pivnica sú prístupné samostatnými južnými vstupmi z úrovne dvora. Vstupy do priestorov sú zapustené pod krátkym skalným prievisom, každý priestor bol odvetraný samostatným vetracím prieduchom. Pri aplikácii všeobecných pravidiel definujúcich stavebno-technicky suterén, skalné obydlie suterén nemá.

1. nadzemné podlažie:

V rámci monolitickej pôdorysnej štruktúry obydlie je dvomi dispozičnými jednopriestormi, v aditívnom radení v smere západ-východ: maštal'-pivnica. Západná maštal' má obdĺžnikový pôdorys dlhšou stranou orientovanou do priečelia. Vstupné dvere v južnej stene sú zapustené a zavesené v drevenej rámovej konštrukcii, jednokrídlové drevené doskové, tesárskej výroby. Nad dverami je vetrací otvor. Steny a strop boli pôvodne omietnuté so zvyškami vápenných náterov, naposledy priestor využívaný na skladovanie poľnohospodárskych produktov, ako komora. Východne od maštale je druhý jednopriestor, pivnica, obdĺžnikového pôdorysu, zastropená valenou klenbou. Vstup z juhu jednokrídlovými drevenými dverami doskovej tesárskej konštrukcie. Vľavo od vstupu je vydlabaná malá nika pre osvetľovacie teleso, zadná severná stena je murovaná. Priestor so zvyškami povrchových úprav - omietky s vápennými nátermi. V priečelí, vedľa vstupných dverí pozostatky vetracieho otvoru, dnes zacementovaný. V komore je následkom statických trhlin odlučovanie horniny po vrstevnici a deštrukcia skalného masívu.

Skalné obydlie má jednu, južne orientovanú fasádu, ktorá je vizuálne vnímaná z verejného

priestoru. Architektonický výraz fasády má prevládajúce znaky hospodárskeho objektu. Skalná stena nad rímsou je determinovaná ťažobnou činnosťou v minulosti, kamenársky hrubo pritesaná, s výraznou horizontálnou štruktúrou usadených hornín. Horizontálna línia prirodzene sedimentovanej, pevne štruktúrovanej horniny vytvára v dolnej časti skalný previs, ktorý je zároveň prirodzenou korunnou rímsou fasády. Fasáda je zapustená ústupkom pod skalným prievišom, povrchovo vyrovnaná kamenárskym otesaním, vertikálne nepravidelne rozvrhnuté dvojsové členenie otvormi v slede dvere-dvere. V komore odpadla vrstva stropu, trhliny sú aj v priečelí, v skalnej stene.

G.1.8.2. Objekty navrhnuté na zápis do ÚZPF

Skalné obydlia, súp.č. 134, parc.č. 210/11, 210/13, lokalita Dolina - Šurda

Skalné obydlia za domom č. 134 sú umiestnené v najvyššej polohe nad údolím, bez komunikačného prístupu z južnej strany. Svojou polohou však zasahujú do vizuálneho vnemu pamiatkovej rezervácie, ovplyvňujú jej urbanistickú siluetu v mikropriestore Doliny aj Šurdy. Skalný objekt pozostáva z viacerých priestorov, izby a dvoch komôr, a menších chlievikov. Priestor izby je súčasťou obytného domu. V exteriérovej časti došlo k osadeniu pultovej striedšky (na 3 rady škridiel), komory sú využívané na skladovanie náradia. V jednej komore je strop podopretý. Okenné a dverné výplne sú udržiavané. V zadnej časti za domom je vysekaná jedna opustená pivnica.

Dom „novší“, súp.č. 142, parc.č. 185, lokalita Šurda

Novší obytný dom je postavený v nároží južnej a východnej hranici pozemku priamo ku skalnému masívu, s ktorým je v rovine strešnej konštrukcie spojený, vytvoriac pri skalnej stene prístrešok. Má staršie jadro, ktoré je zachytené na reambulovanej katastrálnej mape z roku 1889. Dom je obdĺžnikového pôdorysu situovaný pozdĺžnou osou kolmo na uličku, strecha je sedlová v priečelí s ostreším, so strešným vikierom v dvorovej časti, štít doskový drevený s malými výzorníkmi, krytina pálená keramická škridla, v napojení na skalnú stenu plechová. Priečelie je dvojsové, drevené okná s členením tvaru "T", so štukovou ornamentikou okenných šambrán, korunnej rímsy a nároží. Dvorné priečelie odráža dispozičné trojpriestorové členenie, výplne otvorov sú stolárskymi výrobkami. Vstup do domu je predložený terénu a podlahovú niveletu vyrovnávajúcimi tromi schodíkmi. Kamenný dom je omietnutý, so svetlookrovou farebnou úpravou. Je verejne prístupnou muzeálnou expozíciou Tekovského múzea Levice.

Dom „starší“, súp.č. 142, parc.č. 185, lokalita Šurda

Na druhej strane dvora, v nároží južnej a západnej hranice pozemku, je situovaný starší obytný dom. Je samostatne stojaci, prevýšený, vzhľadom na vstup do spodnej pivničnej (resp. maštal'ovej) úrovne priamo v priečelí z uličky. Dom je obdĺžnikového pôdorysu situovaný pozdĺžnou osou kolmo na uličku, strecha je valbová, presahujúca pôdorys domu z uličnej i dvorovej strany. Krytina je pálená keramická škridla. Uličné priečelie je otvormi členené nasledovne: v prízemnej úrovni je trojosové - centrálné v osi je dverný otvor so záklenkom a oblúkovým ukončením, po jeho stranách sú malé okienka so železnou prevliekanou mrežou do kríža, v hornej úrovni je dvojsové - dve malé okienka s hlbokým záklenkom s drevenou výplňou štvortabuľkovou. Dvorová fasáda je členená jedným malým okienkom a vstupnými dverami stolárskej výroby do hornej obytnej časti. Výškový rozdiel terénu dvora a podlahy je predložený kamennými schodami. Fasády sú omietnuté hladké, s farebnou úpravou - steny majú vápenný biely náter a sokel, šambrány okienok čelného priečelia hornej úrovne a "portál" dolnej úrovne sú svetlomodrej farby. Pôdorysne je dom dvoj priestorový - pitvor, izba,

v zadnej časti pitvora je otvorený komín. V objekte je inštalovaná muzeálna expozícia Tekovského múzea Levice. Pod okienkom v dvorovej časti je umiestnená pamätná plaketa získaného ocenenia za pamiatkovú obnovu, udelená medzinárodnou komisiou ECOVAST - EUROPA NOSTRA v roku 1993.

Hospodársky objekt (maštal' s komorou), patriace k súp.č. 143, parc.č. 183, lokalita Šurda

Oproti domu cez cestu, na pozemku vo vidlici rozdvajujúcej sa cesty, je situovaná hospodárska stavba - maštal' s komorou. Objekt využívajúc terénnu konfiguráciu je dvojpodlažný, každé podlažie je samostatne prístupné. Na prízemí je maštal', na poschodí komora. Vstup do maštale je priamo z uličky z juhu dverný otvor je zapustený so segmentovým ukončením, dvere sú tesárske. Maštal' je presvetlená jedným okienkom s mrežou. Vstup do komory je terénnou rampou zo západu, dverný otvor je obdĺžnikový. Strecha je sedlová, nerovnakej dĺžky, hrebeň paralelný s komunikáciou, krytina škridlová. Steny sú omietnuté drsnou omietkou, šambrány dverí, okien, náročia a kordónová rímsa hladkou omietkou s vápenným náterom, štíty strešnej časti sú drevené doskové. Objekt je zachytený na mape z roku 1889.

Skalné obydlie (Pivnica v skale), patriace k súp.č. 145, parc.č.: skalný masív parc.č. 210/2, 210/7 za parc.č. 210/7 (šopa), lokalita Šurda

Na pozemku situovanom severne na druhej strane uličky domu súp. č. 145, v skalnom masíve je vysekaný priestor, pred ktorým je umiestnená šopa. Vzhľadom na stiesnenosť pomerov v lokalite, usadlosť s domom a hospodárskou časťou a k nemu prináležiace skalné priestory so šopou, sú situované po oboch stranách uličnej komunikácie. Priestor vysekaný v skale je takmer štvorcového pôdorysu, pôvodne presvetlený jedným okienkom, dvere sú tesárskej výroby. Predpokladáme, že pôvodne to bola stajňa, dnes je využívaný ako vína pivnica, s priechodným vysekaným v skalnej stene.

Hospodársky objekt (šopa), patriace k súp.č. 145, parc.č. 210/7, lokalita Šurda

Pred skalným priestorom je postavená hospodárska stavba - šopa, ktorej časť je tvorená skalným masívom a časť je murovaná z kameňa na hlinenú maltu, v režnom prevedení, bez omietnutia. Strecha je pultová so spádom od skalného masívu, krytina tvrdá cementová škridla. V juhovýchodnom nároží v interiéri je umiestnená údiareň s dýmnikom vyvedením nad strešnú rovinu krytou azbestocementovou rúrou. Čelné priečlie má časť v nárožiach murovanú, výplň medzi nimi tvoria veľké vysoké doskové dvojkrídlové vráta, v ktorých sú včlenené menšie dvercia. Priestor je využívaný na skladovanie poľnohospodárskych produktov a zariadení.

G.1.8.3. Objekty vytipované na zápis do ÚZPF

Dom s hospodárskou časťou, súp.č. 131, parc.č. 200/1, lokalita Dolina

Dom umiestnený v strede pozemku je neobývaný, používaný len na hospodárske účely. Dom je ľudový má pozdĺžny pôdorys, je murovaný so sedlovou strechou, v uličnej čelnej fasáde s podlomenicou. Dispozičné radenie priestorov za sebou je zachované - izba-pitvor-zadná izba-komora. Pitvor je predelený - čierna kuchyňa, otvorený komín a murovaný sporák. Exteriér má zachované (na dvornej fasáde dve 4-tabuľkové okná) drevené výplne otvorov, pôvodné. V čelnej fasáde je vymenené nevhodné trojdielne okno. Dom je omietnutý, omazaný hlinenou omietkou a vápenným náterom. Nebol udržiavaný, preto omietka opadáva. Pred vstupom do domu sú vyložené kamenné schody, vyrovnávajúce niveletu podlahy a

rastlý terénny spád. Na druhej strane dvora, oproti domu bol postavený chliev, ktorý je dnes asanovaný, zostali po ňom len kamenné základy.

Dom, súp.č. 147, parc.č. 168/1, lokalita Šurda

V uličnej línii pri východnej hranici úzkeho pozemku je situovaný dom, ktorý je zachytený na reambulovanej katastrálnej mape z roku 1889. Dom je obdĺžnikového pôdorysu situovaný pozdĺžnou osou kolmo na komunikáciu ako i na skalný masív. Nie je napojený na skalné priestory. Strecha je valbová, krytina pálená keramická škridla. V zadnej časti strechy je drevený strešný vikier so sedlovou strieškou a keramickou krytinou. Uličné priečelie je trojosové, dvojica okien je delená v tvare písmena „T“, s nevhodnými novodobými plastovými žalúziami, dvere prístupné vyrovnávajúcimi terénymi predloženými schodami (4) sú dvojkridlové s nadodverným svetlíkom, kvalitnej stolárskej výroby. Dvorná fasáda je tvorená so stĺpovým podsténím, s murovaným parapetom s murovanými fazetovanými hranami stĺpikov. Dom je v základe trojpriestorový s hospodárskou časťou pod spoločnou strechou v zadnom trakte.

G.1.8.4. Objekty dotvárajúce historické prostredie

Dom s hospodárskou časťou, súp.č. 128, parc.č. 205, lokalita Dolina

Dom je orientovaný pozdĺžnou osou kolmo na skalnú stenu, resp. na miestnu komunikáciu, je však samostatne stojaci, umiestnený uprostred pozemku, bez priamej väzby na skalné obydlie. Dom je starší, ľudový, bez hmotových zmien. Strecha je valbová, so širším previsom na dvorovej strane, s keramickou krytinou. Čelná fasáda je dvojsová, okná dvojdielne. Obytná časť je dvojpriestorová, izba a kuchyňa, vstup do domu je z dvora, dvojkridlovými dverami. V následnom dispozičnom radení je komora, so samostatným vstupným otvorom so segmentovým ukončením, a bývalá maštal', taktiež so samostatným vstupom z dvora. Je murovaný z kameňa, omietnutý hladkou omietkou s vrchným farebným náterom. Za domom pred skalným previsom je umiestnená sýpka, ktorej dolná časť je murovaná z kameňa - priestory chlievov, s drevenou presahujúcou dolný pôdorys nadstavbou, čiastočne podopretou drevenými stĺpami, kvalitná tesárska práca - hambálové frľogy. Dolná časť je oplotená drevenými doskami.

Hospodársky objekt, súp.č. 129, parc.č. 202/1, lokalita Dolina

Hospodárske objekty sú v spodnej časti murované z miestnych kamenných kvádrov, štíty drevené doštené, strechy sedlová a pultová. Jeden slúži ako komora a chliev, druhý ako šopa, resp. prístrešok pre odkladanie náradia a sena. Druhý hospodársky objekt je plynulé napojený na svažitý terén.

Dom starší, súp.č. 130, parc.č. 200/3, lokalita Dolina

Na pravej strane pred skalnou stenou je umiestnený pôvodne ľudový dom, pozdĺžneho pôdorysu, ktorý je dolnou pivničnou časťou včlenený do skalného terénu. Obytná časť je sprístupnená zo skalnej terasy. Dvojpriestorová dispozícia - izba, kuchyňa. Strecha valbová, v zadnej časti pri skalnej stene ukončená štítom, krytina keramická. Dom nie je vyznačený na katastrálnych mapách, bol postavený počas resp. po 2. svet. vojne. Čelná fasáda je dvojsová, okenné otvory obdĺžnikové, 6-tabuľkové členenie, výplne okien a dverí drevené, stolárske výrobky. Vstup do pivnice je z čelnej strany. Terénna terasa je z prednej strany s vymurovanou stenou z kamenných kvádrov z miestneho zdroja, neomietnutá, s betónovou ukončujúcou rímsou a oplotením, ktoré je zároveň aj zábradlím. Toto oplotenie je nevhodné. Na okraji terasy je vyhlbená studňa, pôvodne s rumpálom, teraz páková pumpa.

Dom a hospodárska budova, súp.č. 132, parc.č. 197/2, lokalita Dolina

Pri západnej hranici zadnej časti pozemku s priamym napojením na skalnú stenu je postavený rodinný dom, ktorý prešiel niekoľkými stavebnými fázami. Dnes je v základnom pôdoryse tvaru písmena „L“, orientovaným pozdĺžnou osou kolmo na skalnú stenu. Zadná časť priliehajúca ku skalnej stene má staršie jadro (podľa reambulovanej katastrálnej mapy z r. 1889 už existoval), v dvorovej časti je stĺpkové podstanie - parapet plný, murovaný, stĺpiky s rímsovou pätkou a hlavickou, drienk 6-bokého pôdorysu, omietky hladké, s farebnou povrchovou úpravou. Okenné a dverné výplne sú kvalitnej stolárskej výroby. Strecha je sedlová, napojená na skalnú stenu, v zadnej časti je strešný hospodársky vikier, krytina je keramická. Predná časť domu je tvorená prístavbou z 50-tych rokov, rozšíril sa pôdorys typickou stavbou tohoto obdobia, čelná fasáda je s manzardou, veľkoplošnými oknami a balkónom. Táto časť domu je brizolitová. Oproti domu na druhej strane dvora je postavená letná kuchyňa a maštal', strecha sedlová, krytina škridľová. Tento objekt tiež prilieha k skalnej stene - v napojení sú chlieviky. V zadnej časti pred hospodárskym objektom je umiestnené hnojisko. Táto zadná časť je oddelená pletivovým oplotením, zamedzujúcim pohyb hydiny. Dvor je s čiastočne betónovým poterom.

Dom s hospodárskou časťou a chlievom, súp.č. 133, parc.č. 194, lokalita Dolina

V strede pozemku pri východnej hranici je postavený rodinný dom s priamym napojením na skalnú stenu. Prešiel niekoľkými stavebnými fázami. Dnes je v základnom pôdoryse tvaru písmena „L“, orientovaný pozdĺžnou osou kolmo na skalnú stenu. Zadná časť priliehajúca ku skalnej stene má staršie jadro (podľa reambulovanej katastrálnej mapy z r. 1889), v dvorovej časti je stĺpkové podstanie. Pri prestavbe (v 50-tych rokoch), sa v prednej časti pôdorysne rozšíril, zmenili sa veľkosti okenných otvorov (okná sú trojdielne). Parapet je vymurovaný, stĺpy sú štvorcového pôdorysu. Strecha je prienikom valbovej a sedlovej konštrukcie, s jedným hospodárskym strešným vikierom. Krytina je cementová škridla a AZC šablóny. Oproti domu, na druhej strane dvora je postavený z kamenných kvádrov chliev, využívaný ako kurín.

Dom s hospodárskou časťou, súp.č. 135, parc.č. 193, lokalita Dolina

Dom je postavený pri západnej hranici pozemku, v blízkosti domu č. 133. Je priamo napojený na skalnú stenu predĺžením strešnej konštrukcie, tvoriacej v tejto časti do dvora otvorený prístrešok. Tu je aj vyhlíbená studňa. Pôvodný starší dom (jadro staršie podľa reambulovanej mapy z roku 1889) bol obdĺžnikového pôdorysu, v dvorovej časti mal stĺpkové podstanie. Pri poslednej prestavbe, v 50-60-tych rokoch, sa rozšíril v prednej časti na pôdorysnú schému v tvare písmena „L“, aj stĺpkové podstanie bolo uzatvorené - parapet vymurovaný, horná časť zasklená a vznikol gánok. Okná boli vymenené za trojdielne. Omietky sú brizolitové a hladké. Predná časť domu vzhľadom na konfiguráciu terénu je dvojpodlažná, s pivničnými priestormi. Strecha je prienikom valbovej (v prednej časti) a sedlovej (v zadnej časti pri skalnej stene), krytina keramická, čiastočne cementová škridla. V nedávnej minulosti došlo k zásadnému zásahu do objektu - výmena drevených okien za plastové, nevhodnej veľkosti, profilácie a tvaru, ako aj nekvalitnej a nevhodnej konštrukcie, zamedzujúcej výmenu vzduchu v objekte, vetranie. Táto výmena spoločne so zatekaním do objektu z hornej skalnej terasy pri dome č. 134, zhoršila vlhkosť pomery v objekte a spôsobila rozšírenie čiernej plesne, majúcej veľmi negatívny vplyv na hmotovú podstatu stavby domu. Zadná hospodárska časť dvora je oddelená plotom z pletiva v kovových rámoch.

Dom s hospodárskou časťou, súp.č. 136, parc.č. 191, lokalita Dolina

Dom je osadený pri západnej hranici pozemku, je murovaný z kameňa. Dom je pôvodný a zakreslený je na mape z roku 1889. Je obdĺžnikového pôdorysu, v dvorovej časti so stĺpovým podsténím. Pri poslednej prestavbe, v 50-60-tych rokoch, bolo uličné priečelie prefasádované - osadené dve trojdielne okná, s nevhodnou soklovou úpravou. Dom malo pôvodne stĺpové podsténie, vymurovaný parapet, stĺpiky mali profilovanú (dvojdielnu) hlavicu, štvorcového pôdorysu. Pred pár rokmi došlo bez povolenia k uzavretiu-zamurovaniu parapetu s osadením nevhodných dvoch jednodielnych okien a dvoch nevhodných dverí, čím došlo k čiastočnej degradácii objektu z bočného pohľadu. Strecha domu je valbová, s tvrdou krytinou - cementová, keramická.

Hospodársky objekt (chliev), súp.č. 138, parc.č. 190/1, lokalita Šurda

Na západnej hranici pozemku parc. č. 190/1 pred skalným objektom s kurínom, je situovaný murovaný chliev. Má pultovú strechu s cementovou krytinou, je v zanedbanom stave. Oproti nemu je hnojisko. Objekty vzhľadom na veľkosť pozemku sú v priamom vizuálnom kontakte okoloidúcich na uličke.

Dom, súp.č. 138, parc.č. 181, lokalita Šurda

Dom je umiestnený na pozemku situovanom južne od uličky sledujúcej horizontálne konfiguráciu terénu. Je obdĺžnikového pôdorysu, pozdĺžnou osou situovaný paralelne s komunikáciou. Má staršie jadro (podľa reambulovanej mapy z r. 1889), neskôr bol viackrát prestavaný a vzhľadom na tvrdú povrchovú úpravu a výplne otvorov sa zdá, že sa jedná o novší dom. Zo strany uličky má viac (3) okenných otvorov rôznych veľkostí, táto fasáda je ponímaná ako zadná s ohľadom na svetové strany. Strecha je polovalbová, škridla tvrdá pálená a cementová. V západnej štítovej stene je osadené trojdielne okno. Vo dvore na druhej strane sú menšie murované hospodárske objekty a garáž, zadnou stenou orientované k potôčiku s pritekajúcou vodou z Doliny.

Dom novší, súp.č. 139, parc.č. 180, lokalita Šurda

Na pozemku nachádzajúcom sa na južnej strane uličky, sú situované dva domy, pozdĺžnou osou kolmo na komunikáciu, v radení za sebou. Novší dom je vzdialenejší od uličky a nachádza sa v strede pozemku, pri jeho východnej hranici. Je murovaný, strecha valbová, krytina cementová a pálená škridla. Prešiel prestavbami, pôvodný dom so stĺpovým podsténím má po úpravách vytvorený murovaný s viactabuľkovými okennými otvormi presklený gánok. Vstup je stolárskymi dverami s dvojtretinovým presklením, osadenými v severnom štíte asymetricky. Nad dverami je z vlnitého plastu na kovovej konštrukcii markíza.

Dom, súp.č. 140, parc.č. 187/2, lokalita Šurda

Dom je pristavaný pri východnej hranici pozemku priamo ku skalnému masívu, s ktorým prerástol v jeden celok. Dom je obdĺžnikového pôdorysu situovaný pozdĺžnou osou kolmo na komunikáciu (uličku). Strecha je valbová, krytina pálená škridla. V 80-tych rokoch bol dom nevhodne upravený s výraznými stavebnými zásahmi - zamurované bolo stĺpikové podsténie, vytvorený gánok, prefasádované exponované priečelie osadením trojdielneho okna do uličky a boli použité nevhodné materiály na povrchové úpravy - brizolitová omietka, kabrinový sokel. Pod oplotením bol realizovaný nevhodný betónový sokel, oplatenie je z nevhodných bielych ozdobných betónových tvárnic.

Dom, súp.č. 141, parc.č. 187/1, lokalita Šurda

Obytný dom je pristavaný pri východnej hranici pozemku priamo ku skalnému masívu, s ktorým je konštrukčne spojený. Má staršie jadro, ktoré je zachytené na reambulovanej katastrálnej mape z roku 1889. Dom je obdĺžnikového pôdorysu situovaný pozdĺžnou osou kolmo na uličku sledujúcu terénnu konfiguráciu Šurdy. Strecha je valbová, presahujúca priečelie, čo je aspoň zvyškovým náznakom pôvodného ostrešia, krytina pálená škridla. V 70-tych rokoch bol dom nevhodne upravený - výrazne prefasádovaný, najmä narušené je exponované priečelie osadením trojdielneho okna, a použité boli nevhodné tvrdé materiály na povrchové úpravy - brizolit, cementová omietka, nevhodná farebná úprava fasád.

Hospodársky objekt (šopa), súp.č. 141, oproti domu súp.č. 141, parc.č. 178/1,2, lokalita Šurda

Na južnej strane od uličky, oproti domu je šopa obdĺžnikového pôdorysu situovaná pozdĺžnou osou kolmo na uličku. Je murovaná z kameňa na hlinenú maltu, má sedlovú strechu, keramickú krytinu, v štíte do uličky je v hornej časti dverný otvor (drevená tesárska výplň). Západné priečelie je s veľkými doskovými tesárskymi vrátami. Vedľa sú drobné chlieviky resp. kuríny. V základnej hmote sú kamenné, doplnené drevenými prvkami a výplňami otvorov, strecha pultová, krytina cementová škridla, vlnitý plech.

Dom, súp.č. 143, parc.č. 172/1, lokalita Šurda

Dom je situovaný na pozemku južne od rozvidľujúcej sa komunikácie. Zo severnej strany je jednopodlažný, z južnej vzhľadom na využitie terénnej konfigurácie, je dvojpodlažný. Pôdorysne je širokého obdĺžnikového pôdorysu situovaný pozdĺžnou osou paralelne s uličkou, s prístavbou predsiene na uličnej strane. Strecha je valbová, s hrebeňom paralelným s komunikáciou, krytina tvrdá pálená a cementová škridla. Dom bol postavený v 20. storočí. Omietka je tvrdá cementová, stolárske výplne otvorov viactabuľkového členenia.

Dom – chalupa (predtým hospodársky objekt (šopa) k súp.č. 143), súp.č. 202, parc.č. 184, lokalita Šurda

Pred skalnou stenou je postavená z kameňa murovaná chalupa (predtým šopa-stodola), obdĺžnikového pôdorysu, situovaná pozdĺžnou osou kolmo na uličku. Z dvorovej strany pôvodne otvorená, východná dvorová stena bola pôvodne tvorená murovanými piliermi, ktoré sú v súčasnosti zamurované (medzi piliermi boli pôvodne osadené rôzne typy tesárskych dverí - doskových i laťkových, niektoré slúžili aj pre vstup hospodárskych zvierat. V súčasnosti je tam situovaný vstup do objektu a okenný otvor. Strecha objektu je sedlová, priamo napojená na skalný masív, krytina škridla cementová, pri styku s masívom plechová. Uličné priečelie má drevený tesársky doskový štít, v strede pôjdovej časti sú doskové dvere, nad ktorými bol po rekonštrukcii osadený okenný otvor obdĺžnikového tvaru so sklenenou výplňou. Spodná časť priečelia bola pôvodne v nároží z murovaných pilierov, výplň medzi nimi tvorili veľké vysoké doskové dvojkrídlové vráta, delené horizontálne na menšie dvercia. Po zmene účelu užívania stavby boli tieto odstránené a prestavbou nahradené: štítová stena bola domurovaná s osadením dvoch obdĺžnikových okien (podľa lokálnych analógií). Povrchová úprava exteriérových fasád nie je dokončená (bez omietok). Prestavba a zmena účelu užívania objektu bola realizovaná v rokoch 2002-2005, kedy bolo vydané KPÚ Nitra rozhodnutie v predmetnej veci.

Dom, súp.č. 144, parc.č. 210/6, lokalita Šurda

Na severnej strane zvažujúcej sa uličnej komunikácie je na ňu kolmo pozdĺžnou osou situovaný dom. Objekt využívajúci terénnu konfiguráciu je dvojpodlažný, každé podlažie je samostatne prístupné. Prízemie je tvorené prestavaným bývalým skalným obydľím, poschodie prístupné zo skalnej terasy odklonenej „poľnej“ cesty. Je pôdorysného tvaru písmena „L“, strecha je prienikom dvoch valbových strešných konštrukcií, z uličnej strany presahuje pôdorys. Krytina je škridla keramická v časti hornej nadstavby, nad hlavnou hmotou je cementová škridla. Prízemná časť južnej čelnej fasády je dvojosová, okienka so záklenkom sú segmentovo ukončené. Horná časť je trojosová, s oknami (3) členenými v tvare „T“. V dvorovej časti je prízemná časť domu napojená na skalný previs, časť plný múr. Tu je pri skalnej stene vyhlbená studňa. Poschodie je členené nad skalnou terasou viactabuľkovými oknami a dverami. Výplne sú stolárskej výroby. Dom je v hornej časti omietnutý tvrdou omietkou, v dolnej je režný kameň, v priečelí diagonálne spárovaný.

Dom, súp.č. 145, parc.č. 170/1, lokalita Šurda

Dom je umiestnený na nárožnom pozemku situovanom pri zalomení uličky smerom južným, na druhej strane uličky oproti skalnému masívu. Zástavba pozemku je obojstranná. Obytný dom je postavený na pozdĺžnom pôdoryse pri západnej hranici pozemku, pôvodné staré jadro bolo len v severnej nárožnej časti, neskôr prístavbou predĺženej po celej dĺžke hranice pozemku. Dvorná fasáda má stĺpové podstanie zasklené s murovaným parapetom, čím vznikol gánok. Dom je omietnutý hladkou i drsnou omietkou. Okná sú združené, veľkopošné viactabuľové, vstup do domu je z dvora. Zo severnej strany z uličky sú v štítovej stene dvere do podkrovia. Strecha je polvalbová, krytina tvrdá cementová škridla. Oproti domu na druhej strane v severnej časti je postavená letná kuchyňa a chlievy. Strecha je valbová so strešným vikierom v dvorovej strane, krytina tvrdá cementová škridla. Na južnej fasáde je trojdielne okno, v západnej fasáde sú dvojice dvere do kuchyne a maštale resp. ku chlievom. Objekty sú v exponovanej časti lokality, v priamom vizuálnom kontakte s navštevovanou muzeálnou expozíciou.

Dom, súp.č. 146, parc.č. 169, lokalita Šurda

Likvidáciou hospodárskych stavieb je dnes na pozemku jednostranná zástavba. Dom je postavený pri východnej hranici pozemku, priamo ku skalnému masívu. Má staršie jadro, ktoré je zachytené na reambulovanej katastrálnej mape z roku 1889. Dom je obdĺžnikového pôdorysu situovaný pozdĺžnou osou kolmo na komunikáciu ako i na skalný masív. Strecha je valbová, krytina pálená keramická škridla. Pôvodný dom nebol napojený na skalaný masív, avšak po prestavbe (pred r. 1994), predĺžením strešnej krovovej konštrukcie, vznikol pred skalnou stenou otvorený prístrešok, tvoriaci súčasť domu. V súčasnosti sú tam umiestnené dvojkridlové kovové dvere červenej farby, čím vznikol uzavretý priestor. Pôvodný architektonický výraz domu sa zmenil - pôvodné trojosové priečelie je dnes dvojosové, dverný otvor bol zamurovaný. Pôvodná dvorová fasáda tvorená stípkovým podstiením bola zmenená, je bez podstienia, ktoré bolo asanované, zmenená bola výmalba, členenie okien, vymenené dvere. Na oknách sú umiestnené nevhodné novodobé plastové žalúzia. Dom stratil svoj ľudový výraz a na dvore boli odstránené všetky hospodárske objekty, miesto nich je realizovaná žumpa.

Hospodárska stavba, súp.č. 147, parc.č. 168/1, lokalita Šurda

V zadnej časti dvora, je umiestnený malý objekt s pultovou strechou, slúžiaci pre skladovanie a chov drobných hospodárskych zvierat, je v pomerne zanedbanom stave.

Dom, súp.č. 148, parc.č. 167, lokalita Šurda

Zástavba pozemku je dvojstranná. V predsunutej uličnej línii v nároží južnej a východnej hranice pozemku je situovaný dom s jadrom zachyteným na reambulovanej katastrálnej mape a vytyčovacej schéme z roku 1889. Dom je obdĺžnikového pôdorysu situovaný pozdĺžnou osou kolmo na komunikáciu, nie je napojený na skalný masív. Strecha je valbová, krytina pálená keramická a cementová škridla. Uličné priečelie boli pôvodne členené trojicou okien (biele drevené), delených v tvare písmena „T“, avšak prednedávnom bolo pravé a stredné okno vymenené bez povolenia a nahradené nevhodnými novodobými hnedými jednodielnymi plastovými oknami. Pri prestavbe boli dvere do podstenia nahradené tretím oknom. Dvorná fasáda je tvorená so stĺpovým podstением, s murovaným parapetom a s murovanými fazetovanými hranami stĺpikov. Dom je v základe trojpriestorový, napojená je naň hospodárska časť so sedlovou strechou, pristavaná v zadnom trakte. Prístavba má sokel obložený kabrincom a trojdielne okno, preto predpokladáme, že bola využívaná najskôr na bytové účely.

Hospodársky objekt (maštal' a stodola), súp.č. 148, parc.č. 167, lokalita Šurda

Oproti domu na druhej strane dvora, pri západnej hranici pozemku je situovaná stavba maštale a k nej pristavaná stodola. Predná maštal' prešla prestavbami, ktoré ovplyvnili jej vonkajší výraz. Je murovaná z kameňa, omietnutá, štít drevený doskový tesársky, strecha je polvalbová, pokrytá s pálenou škridlou. K nej pristavaná stodola je vyšším objektom, čiastočne je murovaná z kameňa, čiastočne drevená. Strecha prvej je sedlová s pálenou škridlou. Vstupné vráta sú veľkoplošné tesárske. Objekt je priamo napojený na skalný masív.

Dom, súp.č. 155, parc.č. 165/1, lokalita Šurda

Dom je nárožný, v tesnej blízkosti oblúku štátnej cesty. Je uholníkového pôdorysného tvaru, pri južnej a západnej hranici pozemku, označený na reambulovanej katastrálnej mape z roku 1889. Strecha je prienikom valbových konštrukcií, v dvorovej strane so strešným vikierom (už nejestvuje), pokrytá škridlovou krytinou. Časť situovaná paralelne s komunikáciou, je dvojpriestorová, priečelie poznačené prestavbami je trojosové - dvoje dvojkridlové dvere a jedno veľkoplošné okno (výklad). Priestory slúžili aj ako predajňa. Druhá časť je v dvorovej fasáde riešená so stĺpovým podstением (dnes 3 stĺpiky), časť parapetu medzi dvomi strednými stĺpikmi je murovaná, stĺpy sú s fazetovanými driekmi, majú hlavicu aj pätku. Pôvodný trojpriestor s murovanými kachľami je v značne devastovanom stave, slúžil ako hostinec. Hospodárska časť pod spoločnou strechou už nie je zachovaná, zrútená odstránená v dôsledku spadnutia krovu a stropov.

G.1.8.5. Objekty, ktoré nie sú v pamiatkovom území rušivé

Dom a hospodárske budovy, súp.č. 126, parc.č. 208, 209, lokalita Dolina

Priestory pred skalnou stenou majú dvojstrannú zástavbu. Dom pôdorysného tvaru širokého písmena "U" je osadený pri východnej hranici pozemku. Je tvorený v strednom trakte pôvodnou ľudovou trojpriestorovou stavbou z konca 19. storočia, obdĺžnikového pôdorysu, strecha sedlová, z časti ktorej a pred ktorú bol vpredu prestavbou prednej izby pristavaný nový dvojpodlažný dom v tvare písmena "L" s plochou strechou a vzadu objekt dielne so sedlovou strechou. Obidve prístavby presahujú pôvodný pôdorys. Oproti obytnému domu, pri západnej hranici pozemku, je menší murovaný objekt predtým využívaný ako letné obydlie (izba-kuchyňa-komora) resp. na hospodárske účely. Za ním bola umiestnená murovaná chlebová pec napojená takmer ku chlievikom v skalnom masíve. Pec je dnes v dezolátnom stave. Nový dom má brizolitovú omietku, plochú strechu a okenné výplne - trojdielne na

poschodí, dvojdielne na prízemí (osovosť otvorov zrejme zachovaná podľa pôvodnej stavby, avšak v rozdielnej veľkosti otvorov), v obidvoch prípadoch osadené nevhodné novodobé plastové žalúzie, nevhodnú soklovú úpravu. Za domom je kovový prístrešok, pristavaný v hĺbke medzi dielňami (za domom a v skalnom masíve) s pultovou strechou.

Dom, súp.č. 127, parc.č. 206, lokalita Dolina

Dom je orientovaný pozdĺžnou osou kolmo na skalnú stenu, resp. na miestnu komunikáciu, pred domom je záhrada a prístupová cesta. Dnes je pôdorysného tvaru písmena „L“. Pôvodný starší dom (jadro staršie podľa reambulovanej mapy z roku 1889) bol obdĺžnikového pôdorysu, v dvorovej časti mal stĺpové podstanie. Pri poslednej prestavbe, v 50-60-tych rokoch, sa rozšíril v prednej časti pôdorysne, aj stĺpové podstanie bolo uzatvorené - parapet vymurovaný, horná časť zasklená a vznikol gánok. Omietky sú brizolitové a hladké. Strecha je prienikom valbovej a sedlovej konštrukcie, krytina keramická škridla. Medzi domom a skalnou stenou je prekrytý pultovou strechou otvorený prístrešok, v ktorom je údiareň.

Dom novší, súp.č. 201, parc.č. 200/2, lokalita Dolina

Dom je umiestnený na ľavej strane pozemku pred skalnou stenou, na terénnej terase. Je dlhodobou neukočenou stavbou, z obdobia konca 60-70-tych rokov. Dom má pozdĺžny pôdorys, v prízemnej časti postavený z kamenných kvádrov, nadstavba poschodia je tehlová, v súčasnosti je už omietnutý a s povrchovou úpravou (biela jemnozrná omietka) na bočných fasádach, čelná fasáda bez povrchovej úpravy. Strecha je polvalbová, zo strany skalného masívu štítová, je čiastočne užívaný. Na čelnej fasáde domu sú tri okná, všetky rozdielnych veľkostí ako i rozdielného členenia (nevhodné riešenie). Zo zadnej strany od skalného obydľia umiestnená drevená latka – prechod z nadstavby (poschodia) domu do skalného obydľia.

G.1.8.6. Objekty, ktoré sú v pamiatkovom území rušivé

Hospodárske objekty (garáž, chliev), súp.č. 126, parc.č. 209, lokalita Dolina

Vzadu vo dvore je pred skalný masív postavená garáž murovaná z tehál a kamenných kvádrov, s pultovou strechou s plechovou krytinou a samostatne stojaci chliev a drobné drevené chlieviky pre králiky. Vedľa je hnojisko. Dvor je oddelený pletivovým oplatením na prednú a zadnú hospodársku časť, s voľne pohybujúcou sa hydinou. Garáž aj zamedzujú (najmä garáž, postavená v rokoch 1992-3 bez povolenia) pohľad na skalné obydľie od ulice.

Chliev, súp.č. 127, parc.č. 206, lokalita Dolina

Oproti domu, pri východnej hranici pozemku, je menší hospodársky objekt pre chov drobných hospodárskych zvierat. Je čiastočne murovaný, čiastočne drevený, prekrytý pultovou stieškou. V teréne je položený nižšie, oddelený od dvora priehľadným pletivovým oplatením, zamedzujúcim voľný pohyb hydiny. Povrch dvora bol donedávna vybetónovaný, pretože pôvodné skalné podlažie nie je s týmto materiálom kompatibilné, betón popraskal a sám užívateľ ho postupne likviduje.

Dom, súp.č. 129, parc.č. 202/1, lokalita Dolina

Dom väčších rozmerov, takmer štvorcového pôdorysu je umiestnený v strede rovinatého pozemku, ktorý sa vzadu postupne zvyšuje ku terénnej skalnej terase a skalnej stene s opustenými skalnými obydliami. Vznikol zásadnou prestavbou pôvodného ľudového domu s obdĺžnikovým pôdorysom. Má valbovú strechu, na škriabanú brizolitovú (vlnovková) omietku bez konečnej povrchovej úpravy bolo pripevnené laťovanie a následne na to sivý izolačný materiál na zateplenie stavby bez konečnej povrchovej úpravy. Okná na objekte sú trojdielne, s nevhodnými novodobými plastovými žalúziami. Vstup do objektu je cez prístavbu verandy, ktorá rozširuje pôdorys domu z dvorovej strany. V zadnej časti dvora, za domom sú hospodárske objekty v pôdorysnom tvare „L“. Vedľa nich sú terénne kamenné schody, sprístupňujúce terasu a opustené skalné obydliá. Schodisko je v dezolátnom, havarijnom stave.

Dom, súp.č. 134, parc.č. 210/11, lokalita Dolina-Šurda

Murovaný dom je umiestnený samostatne, mimo uličnej zástavby. Obytný dom sa nachádza v hornej, najvyššej úrovni skalného masívu nad skalnou stenou miestnej časti – Dolina-Šurda. Prístupová cesta k objektu je zo stredu obce, samostatná okolo domu č. 151. Dom má pozdĺžny pôdorys, s priamym napojením na skalné obydlie, ktoré je jeho súčasťou, je celoročne obývaný. Je značne prestavaný. Strecha je valbová so strešným vikierom, s nevhodnou strešnou krytinou – zelený kanadský šindel. Okná na objekte sú typovo a materiálovo odlišné (nevhodné predovšetkým plastové okná na poschodí), s nevhodnými novodobými plastovými žalúziami. Vlastník realizoval dotvárajúce stavebné prvky, ktoré negatívne ovplyvňujú takmer celé územie rezervácie, vzhľadom na jeho polohu nad ostatnými objektami a domami v najvyššej polohe skalného masívu. Realizoval oplotenie a altánok v nevhodnom materiáli - biela tehla v kombinácii s moreným a tmavo natretým drevom, v nevhodnej polohe a tvare. Neriešenie odvodu zrážkových vôd zo stavieb a pozemkov spôsobuje, že tieto v zrážkovom období, často v návaloch stekajú na pozemky a objekty v dolnej línii skalného masívu (domy č. 132,133,135) a tu spôsobujú škody, napr. podmáčanie domov, statické narúšanie skalného masívu prienikom vody do trhlín a jej následným zamŕzaním, drobenie a padanie kamena do dolných dvorov.

Hospodárska budova, súp.č. 136, parc.č. 191, lokalita Dolina

Objekt je osadený na protihahlej strane dvora, pri východnej hranici pozemku je v priamom napojení na skalnú stenu, resp. komoru v nej. Je členitého pôdorysu, striedajúc otvorený prístreškový priestor s murovanými kamennými stenami - priestory šopy, komory. Strecha je valbová, sedlová i pultová, krytina cementová a keramická škridla.

Hospodársky objekt (garáž), súp.č. 145, parc.č. 170/2, lokalita Šurda

V juhovýchodnom nároží presahujúc aj vymedzený pozemok Je obdĺžniková novodobá stavba garáže. Hranolová stavba s plochou strechou, so škrabanou omietkou je geometricky „tvrdá“, s nevhodnou viac farebnou povrchovou úpravou fasády. Vhodnou architektonickou úpravou je nutné jej stav rehabilitovať, minimálne úpravou strešnej konštrukcie a povrchovej úpravy.

Hospodársky objekt (garáž), súp.č. 147, parc.č. 168/1, lokalita Šurda

Pred skalným masívom, kde sa nachádzal malý vysekaný chliev, v zadnej ľavej strane, je postavená murovaná garáž obdĺžnikového pôdorysu situovaná pozdĺžnou osou kolmo na skalnú stenu. Má sedlovú strechu, štít drevený tesársky s dverami do jej podkrovia, na ktorom

sú umiestnené 4 esteticky nevhodné sivé-strieborné plastové puklice na koleso auta. V priecheli sú osadené veľkoplošné drevené dvojkřídlové vráta a nad ňou umiestnený nevhodný plechový prístrešok.

G.1.9. Prehľad archeologických nálezísk s ich stručnou charakteristikou a upozornenie na predpokladané miesta archeologických nálezov staršieho osídlenia

Obec Brhlovce sa nachádza na severnom okraji Ipeľskej pahorkatiny, v blízkosti jej styku s predhorím Štiavnických vrchov. Jadro sídla sa nachádza v terénnej depresii (hlboké údolie) vytvorenej potokom Búr (pravobrežný prítok Ipeľa) v miestnom geologickom podloží tvorenom mäkkými tufovými horninami. Údolie smerujúce od severu na juh vytvára ideálnu komunikačnú líniu od rudných oblastí v Štiavnických vrchoch do údolia Ipeľa a ďalej na juh do Panónskej nížiny.

Osídlenie katastrálneho územia obce je známe len z ojedinelých, bližšie priestorovo neurčených, náhodných archeologických nálezov. Jedinou výnimkou sú nálezy poukazujúce na osídlenie v mladšej a neskorej dobe bronzovej v priestore bývalého hospodárskeho dvora JRD (severný okraj obce – Horné Brhlovce). Aj ostatné, presne nelokalizované nálezy dokladajú osídlenie hlavne v mladšej a neskorej dobe bronzovej a v menšej miere aj v období mladšej doby kamennej – neolitu. V Brhlovciach nebol v minulosti uskutočnený žiadny archeologický výskum (ani povrchová prospekcia).

Na predpoklad hustejšieho osídlenia mikroregiónu poukazujú výhodné prírodné podmienky, charakter terénu, ako aj spomenutá komunikačná línia. Pravdepodobne najdôležitejším obdobím bola doba bronzová, počas ktorej územím obce s veľkou pravdepodobnosťou prechádzala jedna z trás zabezpečujúca transport stredoslovenskej medi z ložísk do centrálnych oblastí karpatskej kotliny. Pre možnosť miestneho spracovania medi hovorí výskyt povrchových ložísk tufových hornín, ktoré sa používali na výrobu odlievacích foriem – tzv. kadlubov. Na neposlednom mieste treba spomenúť, že približne 6 km južne od Brhloviec sa v obci Santovka nachádza eponymná lokalita maďarovskej kultúry zo staršej doby bronzovej.

G.1.10. Historická zeleň, záhrady, parky, verejná zeleň, stromoradia, cintoríny

Podľa fyto geografického členenia SR (Futák, J., 1984) patria Brhlovce do:

oblasti: Pannonicum
obvodu: Pramatranská xerothermna flóra
okresu: Ipeľsko – rimavská brázda

Podľa Geobotanickej mapy ČSSR, Slovenská socialistická republika (Michalko, J., 1986) sa na území Brhloviec prelínajú dve mapovacie jednotky potenciálnej prirodzenej vegetácie, a to, lužné lesy nížinné (Ulmenion) a dubovo – hrabové lesy karpatské (Carici pilosae – Carpenion betuli).

Lužné lesy nížinné (Ulmenion) – do tejto jednotky sú zahrnuté vlhkomilné a čiastočne mezohygrofilné lesy rastúce na aluviálnych naplaveninách pozdĺž vodných tokov - tu potoka Búr - zväčša sú to spoločenstvá jaseňovo – brestových a dubovo – brestových lesov.

Dubovo – hrabové lesy karpatské (Carici pilosae – Carpenion betuli) – sú to mezofilné zmiešané listnaté lesy, ktoré pôvodne zaberali súvislé rozsiahle plochy najmä v pahorkatinách až do výšky priemerne 600 m n. m. Do tejto jednotky môžeme zaradiť spoločenstvá na južnej stene skalného masívu nad PRLA.

Vegetácia skalného masívu:

Bol zistený význačný zväzový druh *Quercus petraea*, z ďalších stromových druhov sme v E₃ zaznamenali *Robinia pseudoaccacia*, *Acer campestre* a *Acer tataricum*. Na kontakte prirodzeného spoločenstva so záhradami sa vyskytujú ovocné stromy a to najmä orechy a slivky. V krovinej etáži v E₂ sme zaznamenali *Crataegus monogyna*, *Prunus spinosa* a *Syringa vulgaris*.

Vegetácia verejných priestranstiev:

Vegetácia verejných priestranstiev je tvorená silne ruderalizovanými trávobylinnými spoločenstvami, bez akýchkoľvek pokusov o jej kultiváciu (kosenie). Krovinná etáž chýba úplne, stromová etáž je zastúpená niekoľkými jedincami lipy (*Tilia cordata*), smrekov (*Picea abies*) a orechmi (*Juglans regia*).

Vegetácia súkromných záhrad:

Kolorit PRLA dotvárajú súkromné záhrady a predzáhradky utilitárneho charakteru, s ovocnými drevinami, viničom a záhonmi zeleniny. Mnohé záhrady sú zanedbané, opustené, stále obyvateľstvo stále viac nahrádzajú chalupári. Objavujú sa alarmujúce pokusy o záhradnú tvorbu (domy č. 127, 146), kde si obyvatelia vysadili dvory exotickými stálezelenými druhmi.

G.2. Pamiatky histórie, ktoré sa viažu k pamiatkovému územiu

Pamiatky histórie, historické udalosti a osobnosti, ktoré by sa viazali k pamiatkovému územiu PRLA Brhlovce nie sú v tomto prípade známe.

G.3. Vodné plochy a toky na pamiatkovom území a iné významné prírodné prvky

Katastrálnym územím Brhloviec preteká vodný tok – potok *Búr*, ktorý je pravobrežným prítokom rieky *Ipeľ*. Potok *Búr* tvorí v časti *Šurda* južnú hranicu PRLA Brhlovce. Iné vodné plochy a toky nie sú situované na pamiatkovom území.

G.4. Súpis pôvodných názvov hlavných a dôležitých námestí a ulíc

Pamiatkové územie je situované v časti obce Dolné Brhlovce (maďarsky *Tegzesborfő*), pričom na území pamiatkovej rezervácie sa nachádzajú 2 ulice (lokality). Podľa miestne zaužívaného názvu – pôvodného názvu sa jedna volá *Dolina* (východná časť) a druhá *Šurda* (západná časť).

H. VYHODNOTENIE PAMIATKOVÝCH HODNÔT ÚZEMIA A ODVÔVODNENIE JEHO OCHRANY

H.1. Zachovanie urbanisticko-historických hodnôt štruktúry územia

Pamiatkové územie je z hľadiska urbanisticko-historických hodnôt rôznorodé a na vymedzených plochách možno uplatňovať diferencovanú ochranu, teda aj mieru posudzovania zamýšľaných stavebných aktivít a úprav. Hlavnou urbanisticko-historickou hodnotou územia je skalný útvar ako urbanistická dominanta, ďalej skalné obydlia v skalnom masíve, historická pôdorysná štruktúra sídla a jej zodpovedajúca parcelácia, historická komunikačná sieť sídla v celom jej priebehu, konfigurácia terénu, pôdorysná a hmotová skladba zástavby sídla s jej špecifickým znakom - kombináciami stavebných a skalných objektov v ich rozmanitých kompozíciách. Hodnotnými sú taktiež niektoré objekty (ľudové domy, hospodárske objekty ako stodoly, šopy) situované pred skalné obydlia.

H.1.2. Architektonické hodnoty prvkov

Všetky priestory, prvky a pozostatky kultúrnej - stavebnej činnosti v skalnom masíve a na jeho čelnej - južnej stene. Hmotová skladba s charakteristickou historickou radovou zástavbou domov a hospodárskych objektov situovaných pred skalnými obydliami. Všetky

chránené pamiatkové objekty zapísané, alebo navrhnuté na zápis do Ústredného zoznamu pamiatkového fondu, objekty pamiatkového záujmu dotvárajúce skladbu a výraz historického prostredia.

H.1.3. Urbanisticko-krajinárskych hodnôt štruktúr

Najvýznamnejšou je skalný útvar - masív s príslušnou vegetáciou, v ktorom sú situované samotné skalné obydlia a ktorý tvorí severnú hranicu pamiatkového územia. Ďalej vodný tok – potok Búr, ktorý tvorí časť z južnej hranice PRLA Brhlovce.

H.1.4. Umelecko-historických hodnôt prvkov

Všetky slohotvorné prvky charakteristické pre jednotlivé objekty vyšpecifikované v bode G.1.8, ako napr. drevené výplne otvorov na skalných obydliach, vykurovacie zariadenia v skalných obydliach, exteriérová a interiérová povrchová úprava skalných obydlií, kamenné komínové telesá na skalných obydliach, exteriérové aj interiérové studne pri skalných obydliach, na domoch strešné štíty, loggie s kamennými stĺpmi, stĺpové podstenia s murovaným parapetom, kvalitné drevené výplne otvorov.

H.1.5. Kultúrne a pamiatkové hodnoty archeologických nálezov a nálezísk

V Brhlovciach nebol v minulosti uskutočnený žiadny archeologický výskum (ani povrchová prospekcia) a na území PRLA Brhlovce nie sú evidované žiadne archeologické nálezy a náleziská. S týchto objektívnych dôvodov nie je možné vyhodnotenie pamiatkových hodnôt územia s hľadiska archeológie.

I. PRÍLOHY URBANISTICKO – HISTORICKÉHO VÝSKUMU

Grafická a fotografická dokumentácia vytvorená pre účely urbanisticko – historického výskumu je súčasťou príloh *Zásad ochrany, obnovy a prezentácie hodnôt pamiatkového územia PRLA Brhlovce - Aktualizácia rok 2006.*